

**T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ PROGRAMI**

**EMPERYALİZM VE TERÖRİZM İLİŞKİLERİ;
ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSMAİL ÇAKMAK
200517111001**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

**GAZİANTEP
HAZİRAN 2022**

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Tezin Başlığı: Emperyalizm ve Terörizm İlişkileri; Orta Amerika ve Güney Amerika
Örneği

Adı ve Soyadı: İsmail ÇAKMAK

Tez Savunma Tarihi: 09 /06/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

(Doç. Dr. Erol ERKAN)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

(Dr. Öğr. Üyesi Onur TÜRKÖLMEZ)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Doç.Dr. Ali Fuat GÖKÇE)
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Doç. Dr. Elvettin AKMAN

İmzası

.....

.....

.....

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: İsmail ÇAKMAK

Tezin Savunma Tarihi: 09.06.2022

ÖZET

EMPERYALİZM VE TERÖRİZM İLİŞKİLERİ; ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA ÖRNEĞİ

İsmail ÇAKMAK

Yüksek Lisans Tezi

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı

Güvenlik Stratejileti ve Yönetimi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

Haziran, 2022, 86 sayfa

Emperyalizm, bir ulusun diğeri tarafından ekonomik ve bazen askeri kontrolünün meşruiyetini destekleyen ideolojik bir terim iken, sömürgecilik, emperyalizm ideolojisinden gelen ve esas olarak bir grup insanın yeni bir ülkeye yerleşmesiyle ilgili bir uygulama biçimidir. Bugün sömürgecilik sona ermiş gibi görünse de, Amerika gibi Batılı uluslar, diğer ulusların kalıcı ekonomik sömürsü yoluyla zenginliklerini ve güçlerini artıran emperyal eylemlere katıldıkça, emperyalizm hala devam etmektedir. Terör, şiddet içeren ve bu özelliğiyle siyasetin en korkunç yöntemidir. Terör, planlama, uygulama ve sonuçları itibariyle insanlık tarihinde acılara, afetlere ve gözyaşına neden olmuştur. Tüm bu olumsuz sonuçlara rağmen terör günümüzde emperyalist devletler tarafından bir siyaset biçimi olarak aktif olarak kullanılmaktadır. Bölgesel ve küresel hegemonya kurmak isteyen emperyalist güçler, terörizmi açık ya da örtülü olarak kullanmakta ve desteklemektedir. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; Orta Amerika ve Güney Amerika ülkelerinin günümüzde yaşamış oldukları iç çatışmalar ve terör faaliyetlerinin, bölgedeki egemen güçler tarafından nasıl kullanıldığını ülke örnekleri üzerinden incelemektir. Çalışmada Peru, Şili, Meksika, Kolombiya ve Venezuela ülkelerinde faaliyette bulunan terör örgütleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, emperyal güçlerin politikaları sonucunda, hedef ülkelerde istikrarsızlaşmaların olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Emperyalizm, Terörizm, Latin Amerika

ABSTRACT**RELATIONS WITH IMPERIALISM AND TERRORISM; CENTRAL AMERICA AND SOUTH AMERICA CASE**

İsmail ÇAKMAK

Master Thesis

Department of Security Strategies and Management

Program of Security Strategies and Management

Supervisor: Associate Professor. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

June, 2022, 86 pages

While imperialism is an ideological term that promotes the legitimacy of economic and sometimes military control of one nation by another, colonialism is a practice form that derives from the ideology of imperialism and is mainly concerned with the settling of a group of people in a new country. Although colonialism seems to have ended today, imperialism still persists as Western nations such as America engage in imperial actions that increase their wealth and power through the persistent economic exploitation of other nations. Terrorism is the most terrible method of politics, which includes violence. Terrorism has caused pain, disasters and tears in human history in terms of planning, implementation and results. Despite all these negative consequences, terrorism is actively used as a form of politics by imperialist states today. The imperialist powers that want to establish regional and global hegemony use and support terrorism, either openly or covertly. In this direction, the main purpose of the study is; The aim of this study is to examine how the internal conflicts and terrorist activities of South and Central American countries are used by the dominant powers in the region through country examples. In the study, terrorist organizations operating in Peru, Chile, Mexico, Colombia and Venezuela were examined. The findings showed that as a result of the policies of the imperial powers, there were destabilizations in the target countries.

Key words: Imperialism, Terrorism, Latin America

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının yazılış ve tamamlanma sürecinde bana öneri ve destekleriyle önemli katkılarda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE'ye teşekkürü borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez jüri üyeleri muhterem hocalarım Doç. Dr. Yunus Emre Tansü ve Doç. Dr. Elvettin AKMAN'a değerli yorum ve değerlendirmeleri için minnettarlığımı sunmak istiyorum. Son olarak hayatımın her safhasında her daim yanımda duran, maddi ve manevi desteklerini hiç esirgemeyen ve üzerimde ciddi ve büyük emekleri olan sevgili aileme sonsuz teşekkürler ediyor ve bu eseri aileme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Önemi	2
1.3.Araştırmanın Amacı	3
1.4.Araştırmanın Yöntemi	3

İKİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM, EMPERYALİZM VE SÖMÜRGEÇİLİK KAVRAMLARININ GENEL PERSPEKTİFİ VE İLİŞKİLERİ

2.1. Terörizm Kavramı	4
2.2. Terörizmin Tarihi	6
2.3. Terörizmin Farklı Türleri	10
2.4. Terörizmin Nedenleri	12
2.5. Emperyalizm Kavramı	16
2.6. Emperyalizmin Nedenleri.....	17
2.7. Emperyalizm Teorisinin Öncülleri	19
2.8. Lenin'in Emperyalizm Tanımlaması	23
2.9. Sömürgecilik Kavramı	25
2.10. Sömürgecilik Teorileri.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA'DA YAŞANAN PORTEKİZ VE İSPANYOL SÖMÜRGELERİ DÖNEMİ VE ABD'NİN EMPERYAL GENİŞLEMESİ

3.1. Coğrafi Keşifler: Sömürgeciliğin Başlangıcı	31
3.2. 16. Yüzyıldan 19.Yüzyıla Kadar İspanyol Sömürgeciliği Dönemi.....	32

3.3. 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Portekiz Sömürgeciliği Dönemi	34
3.4. Latin Amerika Ülkelerinin Bağımsızlık Süreçleri.....	35
3.5. Monroe Doktrini: ABD'nin Latin Amerika'da Yayılmasının Ortaya Çıkışı ..	37
3.6. I. Dünya Savaşı'na kadar ABD'nin Latin Amerika Politikaları.....	39
3.7. İki Savaş Arası Dönemde ABD'nin Latin Amerika Politikaları	40
3.8. Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin Latin Amerika Politikaları.....	41
3.9. Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Latin Amerika Politikaları.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA'DA TERÖR GRUPLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE FAALİYETLERİ

4.1. Orta Amerika ve Güney Amerika'da Terör Gruplarının Ortaya Çıkışı ve Nedenleri	48
4.2. Orta Amerika ve Güney Amerika'da Terör Grupları ve Faaliyetleri	52
4.2.1. Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC).....	57
4.2.2. Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN).....	61
4.2.3. Aydınlık Yol Örgütü (SL).....	63
4.2.4. Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA)	65
4.2.5. Halkın Devrim Ordusu (EPR).....	68
4.2.6 Manuel Rodriguez'in Vatansever Cephesi (FPMR).....	69

SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	74
EKLER.....	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Terörist saldırılar sonucunda vefat eden kişi sayısı	56

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Terörist faaliyetler (1970-2019)	54
Şekil 2. Terör saldırılarında vefat eden kişi sayısı (1972-2017).....	55

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Latin Amerika'nın çoğu 15. ve 16. yüzyıllarda İspanyollar tarafından sömürgeleştirilmiştir. Napolyon savaşlarından sonra, İspanya'nın siyasi ve askeri olarak zayıfladığı bir dönemde, Latin Amerika ülkeleri bağımsız hale gelmişlerdir. Ancak kısa süre sonra İngiltere'nin ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) egemenliğine girmişlerdir. ABD hegemonyası bu ülkeleri dolaylı olarak sömürmüştür. Nitekim ABD'nin yöneticileri de bu durumu küreselleşme boyutunda incelemiş olup, ABD emperyalizminin sağlanmasının küreselleşme ile birlikte ticari faaliyetlerde gizli olduğunu dile getirmişlerdir. Emperyalizm üzerine çalışmaları bulunan, Hobson, Luxemburg ve Lenin, emperyalizmi, tekelci sermayenin egemenliği aşamasında kapitalizm için gerekli bir genişleme olarak tanımlamıştır. Şu anda Amerika Birleşik Devletleri dünyadaki büyük bankaların ve şirketlerin yarısından fazlasını kontrol etmekte ve dünyanın başlıca emperyalist gücünü oluşturmaktadır. Büyük sermayenin denetimini genişletmek ve garanti altına almak için ise sonsuz askeri genişleme ve savaşlar gerekli olduğu dile getirilebilir. ABD hükümeti, tekelci sermayenin çıkarlarını yansıtarak ve teşvik ederek, “terörizme karşı savaş” bahanesiyle pek çok devlete karşı askeri hazırlıklarını gerçekleştirmekte ve dünyayı militarize etmektedir. Bu militarizasyon, doğal kaynaklar üzerindeki kontrolü, büyük finansal ve endüstriyel sermayenin genişlemesini ve ABD ticareti ve yatırımları için mümkün olan en iyi koşulları sağlamaya ve artırmaya hizmet etmektedir. Bunun sonucunda ise ABD, Uluslararası Adalet Divanı tarafından uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm edilen dünyadaki tek ülke konumundadır.

ABD bugün, kendi ticari faaliyetlerinin yayılmasını sağlamak, dünya ekonomik sisteminde söz sahibi olmak adına, askeri gücünü kullanmaktadır. Ülke menfaatlerini

öne sürerek kaynak ihtiyacını karşılama adına, çeşitli ülkelere saldırgan bir tutum içerisinde olmaktadır. Bu durum kimi zaman işgal şeklinde kimi zaman ambargo şeklinde gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte yine ülke menfaatlerinin öne sürülmesi sonucunda devletleri terörist devlet şeklinde adlandırıp, işgal gerçekleştirmektedir. ABD kendi hegemonyasını tüm dünyada sağlama adına bu tutumlarda bulunurken, kendi komşuları ile olan ilişkilerinde de aynı tutumu sergilemektedir. Latin Amerika, yüzyıllar boyunca Avrupalılar tarafından sömürülmüştür. Özellikle yer altı zenginliklerinin Avrupa'ya aktarılması yüzyıllar boyunca sürmüştür. Sadece yer altı zenginliği olarak değil, aynı zamanda beşeri sermayenin sömürülmesi söz konusudur. Doğal olarak bu durum, bölge halkının yoksulluk, eğitimsizlik ve sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu durum toplumlar arasında sosyal huzursuzlukları meydana getirmekte ve sonucunda toplumsal şiddet olayları gerçekleşmektedir. Bu durum ise bölgenin ekonomik ve siyasi anlamda istikrarsızlaşmasına neden olmaktadır. Bölgenin istikrarsızlaşması, bölgedeki egemen ülkeler adına bir fırsat olarak görülmekte ve ekonomik, askeri vb. açıdan ticari ilişkilerin gerçekleşebileceği düşüncesini ortaya koymaktadır. Bu açıdan durum değerlendirildiğinde, bölgedeki istikrarsızlık ve terör faaliyetlerinden olumlu manada etkilenen egemen güçlerin olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle Latin Amerika'nın terörizm ve emperyalizm bağlamında incelenmesi önem arz etmektedir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Bu tez çalışmasının temel sorunu tarihsel süreç içerisinde emperyalist ve hegemon aktör ABD'nin genel olarak Latin Amerika özelde ise Güney ve Orta Amerika bölgelerindeki hakimiyeti sağlama ve nüfuzu artırma mücadelelerinin etki ve sonuçlarını incelenmesi ve bu bağlamda bu bölgelerde terörizm olgusunun nasıl güç ve alan kazandığını ve bu olguyu harekete geçiren ideolojik ve düşünsel unsurların ortaya çıkarılmasıyla ilgilidir.

Bu tezin önemi ülkemizde genel olarak Latin Amerika ve bu bölgenin içerisinde yer alan Güney ve Orta Amerika alanında yapılan çalışmaların azlığı ve yeterli ve istenilen düzeyde uzmanlığın sağlanamadığından ileri gelmektedir. Bu tez çalışmasının özgün bir eser olarak literatürde önemli bir boşluğu dolduracağına ve bu

alandanda çalışmak isteyen araştırmacılara önemli bir yardımcı kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; Güney ve Orta Amerika ülkelerinin günümüzde yaşamış oldukları iç çatışmalar ve terör faaliyetlerinin, bölgedeki egemen güçler tarafından nasıl kullanıldığını ülke örnekleri üzerinden incelemektir.

1.4.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada ilk olarak 15. yüzyıldan 19.yüzyıla kadarki döneme kadar uzanan Latin Amerika'nın İspanyol ve Portekiz Sömürgesi dönemi ele alınacaktır. İkinci olarak, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Amerika'nın adım adım bu bölgedeki emperyal genişleme ve yayılma girişimleri incelenecek, daha Sonra Güney ve Orta Amerika bölgelerindeki belirli başlı önemli terör grupların ortaya çıkış, gelişme süreçlerine ve faaliyetlerine ve bu grupların ABD'ye karşı tavır ve tutumlarına değinilecektir. Bu yönüyle araştırma betimleyici/tanımlayıcı niteliktedir. Bir başka söylemle Merriam'ın (2015) belirttiği üzere temel nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Tarihsel ve betimsel araştırma yöntemi uygulayıp, belgeye dayalı analiz yapılmıştır. Araştırma kapsamında Latin Amerika'daki terör gruplarının ortaya çıkışları ve faaliyetleri incelenecektir. Burada veri toplama aracı olarak ilgili yayın ve dokümanlar kullanılacaktır. Tümevarımsal ve karşılaştırmalı veri çözümlemesi gerçekleştirilerek, analiz işlemi gerçekleştirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM: TERÖRİZM, EMPERYALİZM VE SÖMÜRGEÇİLİK KAVRAMLARININ GENEL PERSPEKTİFİ VE İLİŞKİLERİ

2.1. Terörizm Kavramı

Akademik literatürde terörle ilgili çok sayıda tanım bulunmaktadır. Ancak bu tanımlar, terörizmin karmaşık doğası nedeniyle farklı bilim adamları arasında farklılık göstermektedir. Bu nedenle terör kavramına farklı yaklaşımlar vardır. Ülkeler veya devletler terör kavramını kendi güvenlik anlayışlarına ve siyasi amaçlarına göre doldurmakta ve terör örgütlerini veya şiddet kullanan örgütleri terör örgütü olarak tanımlamaktadır (Gökçe, 2018b: 369). Siyasi farklılıklar ve devlet politikaları elbette terörizmi tanımlama girişimlerini etkiler. Bazı durumlarda, bazı terör tanımları, tanım kriterlerine bağlı olarak “terörist” olarak etiketlenecek çok sayıda devleti içerebilir. Buna ek olarak, James M. Lutz ve Brenda Lutz (2008: 112), “uluslararası kabul görmüş tanımların elde edilmesinin zor olduğunu, çünkü bazı ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerinin bu kategoriye dâhil edilmemesini sağlamaya çalıştıklarını” öne sürmektedir. Ayrıca Bruce Hoffman, “aynı hükümetin farklı bölümleri veya kurumlarının kendilerinin bile çoğu zaman çok farklı tanımları olacağını” savunuyor (Hoffman, 1998: 277). Terörizmi tanımlamaya yardımcı olabilecek birkaç nesnel unsurun olduğu açıktır ve bu unsurlar, bunların formüle ettiği tanımlarla birlikte, terörizmin net bir tanımına ulaşmanın yolu gibi görünmektedir.

Terörün tanımında önemli bir sorunlu nokta, tartışmanın “normatif” doğası olarak değerlendirilmektedir. Verena Erlenbusch (2014: 473), günlük konuşmaya güvenmenin, akademik söylemde terörizmin yanlış veya kötü olduğuna dair ahlaki bir yargıya varılacağını belirtmektedir. Bu yargı, daha sonra terörizmin temel özelliklerinden biri haline gelmekte ve görünürdeki amacı felsefi ahlaki

değerlendirmenin temeli olarak hizmet etmek olan bir tanımın içine yerleştirilmektedir. Erlenbusch'un çalışması, terörizm tanımının büyük ölçüde günlük konuşmanın önerdiği ve nesnel ve net bir tanım oluşturmamızı engelleyen sakıncalı terimlere dayandığını eleştirir. Ayrıca Adrian Guelke, Alex P. Schmid'in tanımını "şiddet" kavramı üzerinden eleştirerek terör tanımlarının normatif yönüne de karşı çıkmaktadır. Gerçekten de şiddet, terörizm araştırmalarında kritik bir terimdir, çünkü şiddetin faillerinin kimliği, bunun meşru bir güç kullanımı mı yoksa bir terör saldırısı mı olduğunu açıklamak için esastır. Guelke, "bir eylemin şiddet olarak nitelendirilmesinin genellikle onaylanmamayı da beraberinde getirdiğini ve bunun gayri meşru olduğunu ima ettiğini" belirtir (Guelke, 2009: 33). Guelke (2006), "şiddetin" gayri meşrulukla ilgili olduğu, "kuvvet" in ise meşruiyeti temsil ettiği sonucuna varıyor. Bu nedenle Guelke, "şiddet" terimini kullanan herhangi bir kavram tanımının, aynı zamanda bu normatif varsayımı da beraberinde getirdiğini" savunuyor. Hem Guelke hem de Erlenbusch'un fikirleri, toplumun bazı kesimlerinin neden terörizmi diğerlerinden tamamen farklı olarak tanımladığını ve aslında bazı insanların neden teröristleri "özgürlük savaşçısı" olarak gördüğünü anlamak için gereklidir. Teröre yönelik normatif yaklaşım, düşman yaratma ve tanımlama ve muhalif veya kurtuluş hareketlerini terörist olarak etiketleme açısından tanımsal mücadeleyi etkiler. Bu eğilim, gazeteciler de dâhil olmak üzere her türden muhalifin terörist olarak etiketlendiği ve terör yasalarına göre yargılandığı bazı ülkelerde daha da ileri gitmiştir. Terörizmi tanımlarken karşılaşılan bir diğer sorun da terörün sıklıkla "isyan" ve "gerilla savaşı" ile karıştırılması veya eş tutulmasıdır (Hoffman, 1998: 24). İsyancılar, gerillalar ve teröristler tarafından kullanılan taktiklerdeki benzerlikler, hangisinin terörist grup ya da eylem olduğu konusunda kafa karışıklığı yaratmaktadır. Hoffman, gerillaların sayıca daha fazla olduğunu ve askeri bir birlik olarak faaliyet gösterdiğini, isyancıların ise aynı özellikleri paylaştığını ancak vur-kaç taktiklerini aştığını tartışıyor. Hoffman (1998), teröristleri isyancılardan ve gerilla gruplarından ayırarak; "Bununla birlikte, teröristler açık alanda silahlı birlikler olarak işlev görmezler, genellikle toprakları ele geçirmeye veya ele geçirmeye teşebbüs etmezler, kasıtlı olarak düşman askeri güçlerini muharebeye sokmaktan kaçınırlar, hem sayısal hem de lojistik olarak uyumlu kitlesel siyasi seferberlik çabalarına girişmezler ve hiçbir eylemde bulunmazlar." şeklinde açıklamıştır. Hoffman burada terörizmin, bir ideoloji veya bir düşünce sistemi olmadığını dile getirmektedir. Terörü belirli bir ideoloji ile açıklamak mümkün

değildir. Terörist faaliyetler sağ gruplar, sol gruplar veya diğer radikal gruplar tarafından benimsenebilir ve uygulanabilir. Bu nedenle terörizm, kendi taktik ve stratejisiyle, şiddet içeren, savaş ve çatışma ortamına dayalı bir siyaset biçimidir (Gökçe, 2018a: 258).

2.2. Terörizmin Tarihi

Terör eylemlerinin en eski örneklerinden biri, Orta Doğu’da birinci yüzyılın Roma işgali sırasında aktif olan bir Yahudi mezhebi olan radikal Zealotlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Zelotlar, suikastları içeren bir kampanya ile Roma İmparatorluğu’nun yönetiminden kurtulmak istediler. Eylemlerinin amacı, geniş hedef kitleye bir mesaj vermektir. Bu nedenle, Zelotlar, eylemlerini görmek için insanların olduğu her yere saldırıyı seçtiler. Walter Lanquer’in belirttiği gibi, faaliyetlerini anlatan kaynaklar seyrek ve bazen çelişkilidir, ancak Josephus’tan Zealotların düşmanlarına gün ışığında, tercihen tatillerde, Cerusalem’de toplandığı zaman saldırmak gibi alışılmışın dışında taktikler kullandıkları bilinmektedir (Lanquer, 2001: 68). 1090-1272 yılları arasında İslami bir grup olan Haşhaşiler, Hristiyan Haçlılarla mücadelede Zelotlarla benzer taktikler kullandılar. Dahası, Haşhaşiler bugün İslami köktencilikten etkilenen bazı teröristlerin yaptığı gibi aynı fedakârlık ve intihar saldırıları kavramını kullandılar. Cennete yükselmek için şiddeti ilahi bir eylem olarak kullandılar. “Modern Terörizmin Almancağı”nda yazıldığı gibi, bazı yazarlar 13. yüzyılın İslami Suikastçıları’nın modern teröristlerin ataları olduğunu iddia etmektedirler (Shafritz vd., 1991: 31). Terörün son yüzyıllardaki gelişimi ve safhalarını güvenlik kavramının safhaları gibi belirtmek mümkündür. Fransız Devrimi sonrası Robespierrie ve Kamu Selameti Komitesinin karşıdevrimcilerle olan mücadelesinde iktidar sahipleri sert ve şiddete dayalı tedbirler almıştır. Fransa’da yaşanan bu gelişme ve karşı devrimcilerin anarşist hareketleri, XIX. yüz yılın sonu ve XX. yüz yılın başlarında terörizme dönüşmüştür (Gökçe, 2016). Fransız devrimine kadar terörün kullanılmasının temel meşruiyetini din sağlamıştır. Kral Louis XVI’nın idamından sonra, Kamu Güvenliği Komitesi ve Robespierrie liderliğindeki Jakobenler, 18. Yüzyılda, devrimci rejime karşı oldukları için yaklaşık 12000 Fransız vatandaşı öldürmüşlerdir. Nitekim bu katliam, ilgiyi dinden milliyetçiliğe ve demokrasiye çeviren aydınlanma ideallerini korumak için siyasi nedenlerle yapılmıştır. Milliyetçilik, anarşizm, Marksizm ve diğer seküler siyasi hareketler 1800’lerde durumu değiştirmiştir. Bu eğilimler, hükümdarların ilahi

yönetimine meydan okumuştur. Ancak, dini motivasyonlar tamamen eksik değildir. Avrupa ülkelerindeki insanların çoğu, laik toplumlar inşa etmek için siyasi hayatın kilise egemenliğine karşı isyan etmiştir. Gerçekten de 1800'lerin terörü antimonarşikti ve somut anlamını Rusya'nın "Narodnoya Volya"sı ile kazandı (Lanquer, 2001). Walter Lanquer'in iddia ettiği gibi, "tüm bu hareketler arasında, operasyonları yalnızca Ocak 1878'den Mart 1881'e kadar sürmesine rağmen, Narodnoya Volya açık ara en önemlisiydi". Narodnoya Volya, birçok hükümet yetkilisine ve Rusya'nın en yüksek rütbeli siyasi polisi olan Çarlık'a suikast düzenlemiş olsa da, en başarılı eylemi, paradoksal bir şekilde, grup üyelerinin çoğunun zaten öldürülmesinden sonra, 1 Mart 1881'de Çar II. Aleksandr'a düzenlenen suikasttır. II. Aleksandr'ın öldürülmesinden dört ay sonra, bir grup siyasi radikal, devrimci değişimin nasıl sağlanacağını tartışmak için Londra'da "anarşist konferans" toplanmıştır. Konferansların amacı, dünya çapında monarşileri ve seçilmiş hükümetleri yenmek için terörizmi desteklemek ve koordine etmek için kara bayrağı kabul ettikten sonra "Kara Enternasyonal" olarak da adlandırılan "Anarşist Enternasyonal" kurmaktı (Hoffman, 1998). Bruce Hoffman, bu fikir, hırslı planlarının çoğu gibi, boşa çıksa da, varsayılan bir "Anarşist Enternasyonal" tarafından üretilen tanıtım bile, küresel devrimci iddialar efsanesi yaratılması ve böylece kendi hedefleriyle orantısız korku ve şüphelerin canlandırılması için yeterliydi. Anarşistlerin benzer düşünen radikallerinden oluşan küçük hücreler tarafından gerçekleştirilen bireysel eylemler veya operasyonlar, polis tarafından tespit edilmesini ve önlenmesini özellikle zorlaştırdı, bu nedenle halkın korkularını daha da artırdı. Örneğin, William McKinley'in 14 Eylül 1901'de herhangi bir anarşist örgüte üye olmayan, ancak felsefeden ilham alan Macar mülteci Leon Czolgoz tarafından öldürülmesinin ardından ABD'nin yasa çıkarması için zemin hazırlamıştır. Kongre, anarşistlere veya bu felsefeden etkilenen herhangi birinin Birleşik Devletler'e girmesine izin vermemiştir (Hoffman, 1998). Genel olarak, 1880 ve 1920 yılları terörizmin "anarşist dalgası" dönemi idi. Bu arada, 28 Haziran 1914'te Bosnalı bir Sırp, ülkesini Avusturya egemenliğinden kurtarmak için Bosna'nın Saraybosna kentinde bulunan Avusturya arşidükü Fracis Ferdinand'a suikast düzenledi. Bu suikast Birinci Dünya Savaşı'nı tetikledi. Bugünkü teröre destek veren devletlerin yaptığı gibi, Sırbistan'ın bu suikast için bir miktar ödenek sağladığı iddia edilmektedir. Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği'nin diktatörlük rejimleri, 1920'ler ve 1930'lar boyunca yurttaşlarını yıldırma, işkence, hukuka aykırı gözaltılar,

dayaklar ve bilinmeyen eller tarafından suikastlarla terörize etmiştir. Öte yandan, 1930'larda ve 1940'larda, Ortadoğu'da İslami köktencilikten etkilenen terör örgütleri tarafından ülkelerinin sömürgeci devletlerden bağımsızlığını kazanmak için sistematik terörizm başlatıldı. Bu kapsamda Mısır'da Müslüman Kardeşler ve bir Yahudi terör örgütü olan İrgun, Filistin'de Britanyalılara karşı savaşıırken, Kurtuluş Cephesi, Front de Libération Nationale (FLN), Cezayir'de Fransızlarla çatıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, terörizm eski çağrışımlarını yeniden kazandı (Rapaport, 2002). 1940'lı ve 1950'li yıllarda Orta Doğu, Asya ve Afrika'da Avrupa egemenliğinden bağımsızlığını kazanmak için milliyetçi/sömürgecilik karşıtı örgütler ortaya çıktı. İsrail, Cezayir ve Kenya bağımsızlıklarını, en azından kısmen, sömürgeci güçlerin süregelen yönetimine karşı terörizmi kullanan milliyetçi hareketleriyle kazandılar. Bruce Hoffman'ın da belirttiği gibi, uluslararası toplumun ulusal kurtuluş ve kendi kaderini tayin etme mücadelelerine verdiği destek ve sempati nedeniyle, politik olarak doğru "özgürlük savaşçıları" lakabının moda olduğu da bu dönemde oldu. Özellikle, yeni bağımsızlığına kavuşan birçok üçüncü dünya devleti ve komünist blok devleti, sömürge ve/veya Batı egemenliğine karşı savaşan herhangi bir kişi veya hareketin "terörist" olarak tanımlanamayacağını, ancak "özgürlük savaşçısı" olarak kabul edildiğini savundu.

1960'ların sonlarında ve 1970'lerde terörizm devrimci bağlamda görülmeye devam etti. Ancak bu açıklama, milliyetçi ve etnik ayrılıkçı grupları sömürgeci veya yeni sömürgeci bir çerçevenin yanı sıra radikal, tamamen ideolojik olarak motive edilmiş grupları dâhil ederek anlamını genişletti. Filistin Kurtuluş Örgütü, Québec Kurtuluş Cephesi, Front Libération du Québec (FLQ), Bask Vatanına Özgürlük, Euskadi ta Askatasuna (ETA), uluslararası toplumun dikkatini kendi amaçlarına çekmek için terörizmi kullandı. 22 Temmuz 1968'de, daha sonra 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan bu yana İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarını geri almak için savaşan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü oluşturan altı gruptan biri olan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin (FHKC) üç silahlı teröristi, Roma'dan Tel Aviv'e giden bir İsrail El Al ticari jetini kaçırdı. Bu olay, uluslararası toplumun büyük ilgisini Filistinlilerin içinde bulunduğu duruma çekti. Bruce Hoffman, daha önce birkaç ticari uçak kaçırma olayının gerçekleşmiş olmasına rağmen, bu olayın terörizmin uluslararasılaşmasını başlatan ilk siyasi uçak kaçırma olayı olduğunu savunmaktadır (Lanquer, 2001). Ayrıca uluslararası niteliği ile ilk örnek olan bu uçağın kaçırılması,

11 Eylül terör saldırılarına benzer görünmektedir. 1972’de, 1970’de kurulan Filistinli Paramiliter Birim olan Kara Eylül Örgütü’nün (BSO), 1972 Münih Olimpiyat Oyunları’nda İsraili sporculara saldırması ve 11 İsraili sporcunun ölümüyle sonuçlanması, Batı dünyasının teröre karşı duyarsızlığını sona erdirdi (Combs, 2003).

1960’ların sonlarında ve 1970’lerde terörizmin uluslararasılaşma süreci, yalnızca Filistin başarısının ürünü değil, aynı zamanda diğer hareketlerin faaliyetlerinin de ürünüydü. Bu yıllarda siyasi aşırılık yanlıları, Amerika’nın Vietnam’ı işgaline ve modern kapitalist liberal-demokratik devletin ekonomik ve sosyal eşitsizliklerine karşı çıkmaya başladılar. Almanya’da Baader-Meinhof Çetesi olarak da bilinen Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) ve İtalya’da Kızıl Tugaylar (RB) Brigade Rosso, bu dönemde kapitalist hükümetlerini yıkarak sosyalist rejimler kurmaya çalışan aktif radikal paramiliter sol hareketlerdir (Geuleke, 1995). 1980’lerin başında, Avrupa ülkelerinin bazı bölgelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan sol hareketlere tepki olarak sağcı terörizm veya neo-faşist terörizm uygulanmıştır. Ancak sağ gruplar sol grupların aldığı desteği alamamış, bu nedenle sağ grupların uyguladığı şiddet çoğunlukla kısa ömürlü ve dönemsel kalmıştır. 11 Eylül terör saldırılarından önce ABD sınırlarındaki en ölümcül terör saldırısı olan bu saldırıda 168 kişi ölmüş ve 800’den fazla kişi yaralanmıştır. Uluslararası terörizmdeki en önemli gelişme, 1980’lerde devlet destekli olarak kısmen veya tamamen güçlendirilen dini terörizmin yeniden canlanmasıydı. David Rapoport, İran Devrimi’nin ve Afganistan’da Sovyetlere karşı Müslüman direnişinin, dini terör gruplarını desteklemek ve barındırmak açısından dini terör için gerekli koşulları sağladığını savunmaktadır (Rapoport, 2002). Ancak 1990’lar dini terörizmin altın çağıdır. 1990’lı yıllarda dini terör örgütlerinin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca bu yıllarda terörün özellikleri de değişmiştir. Bu bağlamda terörizm üzerine çalışan önde gelen bazı akademisyen ve yazarlar, terörün yeni ağ yapısıyla “Yeni” bir Terörizm (Lesser, 1999) haline geldiğini, kitlesel kayıplara yol açma isteğini artırdığını ve çoğunlukla dini zorunluluklar olduğunu öne sürmektedirler. “Yeni” terör, laik teröristlerin uyguladığı şiddetten daha fazla can kaybına yol açmıştır (Yıldız, 2005).

2.3. Terörizmin Farklı Türleri

Farklı terör türlerini açıklamaya başlamadan önce, bazılarının birbirine bağlı olması nedeniyle bazı türlerini birbirinden ayırmanın imkânsız olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca terörizm, akademisyenler ve yazarlar tarafından farklı şekilde tanımlanmaktadır. Murat Karagöz'ün (2002) savunduğu gibi, terörü tanımlamanın zorluğu gibi, terörü de tek bir sınıflandırma ile yazmak imkânsızdır. Ancak terörizmi etnik terörizm, dini motifli terörizm, uluslararası terörizm, küresel terörizm, devlet terörizmi, post-modern terörizm olarak tanımlamak yaygındır.

Devlet destekli terörizm durumunda, radikal devletler terörizmi bir dış politika aracı olarak uygulamaktadır. Bruce Hoffman'ın belirttiği gibi, “vekil savaşçılar veya kiralık silahlar kullanarak gizlice savaş yürütmenin uygun maliyetli bir yolu”dur (Hoffman, 1998). İran İslam devrimi, devlet destekli terörizmin ortaya çıkmasında çok etkili oldu. Paul Wilkinson, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, özellikle eski Sovyetler Birliği ve onun Varşova Paktı komünist rejimleri tarafından kullanılan devlet destekli terörizmin önemli ölçüde azaldığını savunuyor. Ancak 2002'de devlet destekli terörizm uygulayan sadece beş devlet kalmış olup ve bu devletlerin hepsi Ortadoğu'dadır. Bunlar, İran, Irak, Suriye, Sudan ve Libya'dır. Ama aslında, terörün devlet sponsoru olarak listelenen ülkelerin dünyada bir ülkeden diğerine farklılık gösterdiği açıktır (Wilkinson, 2002).

Etnik terörizm, farklı etnik gruplara sahip ülkelerde daha yaygındır. Yerli kaynakların etnik gruplara eşit ve adil bir şekilde dağıtılmaması ve bunun diğer ülkeler veya ülke üzerinde hedefleri olan gruplar tarafından istismar edilmesinden kaynaklanmaktadır (Gökçe, 2019a). Bu terörizmin amacı, çoğu zaman dünyanın görmezden geldiğini düşündükleri bir “ulusal kurtuluş” mücadelesine dikkat çekerek kendi grupları için ayrı bir devlet oluşturmaktır. Milliyetçi terörizmin nitelendirilmesi çok tartışmalıdır. Çünkü en önemlisi, birçok grup terörist değil, “asimetrik savaş” yapan “özgürlük savaşçıları” olduklarını iddia etmektedir. En önemli milliyetçi terör örgütleri arasında İspanya'yı Bask bölgesi için bağımsızlık elde etmek için terörize eden Bask Anavatani ve Özgürlüğü (ETA), Kuzey İrlanda'nın bağımsızlığını elde etmek amacıyla İngiliz toplumuna birçok terörist saldırıda bulunan, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), bağımsız Filistin devleti kurmak için işgal altındaki Filistin topraklarında İsrail işgalini durdurmak amacıyla, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) yer almaktadır.

İdeolojik teröristler mevcut siyasi, sosyal ve ekonomik sistemi değiştirmek istemektedirler. İdeolojik terörizmin en yıkıcı eylemleri solcu teröristler tarafından uygulanmaktadır. Solcu teröristler, kapitalizmi yıkarak komünist veya sosyalist rejimler kurmaya çalışıyorlar. İtalya’da Kızıl Tugaylar (RB), Japonya’da Japon Kızıl Ordusu (JRA) ve Almanya’da Kızıl Ordu Fraksiyonu sol terörizmin önemli uygulayıcılarıydı. Öte yandan sağcı teröristler, faşist devletler yaratmak ya da mevcut sistemi korumak ya da sistemin eski durumuna dönmesine yardımcı olmak için liberal demokratik hükümetleri yıkmak istiyorlar. Cindy C. Combs, sol terörün aksine sağ terörizmin ABD’de tarih boyunca Avrupa’dan daha güçlü olduğunu ve buna ek olarak Aryan Nations (AN) ve Christian Identity Movement (CIM) gibi terör örgütlerinin de her ikisi de bölgede aktif olduğunu belirtiyor. ABD, 1980’lerde sol hareketlerin azalmasıyla güç kazanmaya başlamıştır (Combs, 2003).

Dini terör örgütleri, kötü ve yozlaştığını iddia ettikleri hâkim dini düzeni yıkmak için terörü kullanırlar. Magnus Ranstorp’un iddia ettiği gibi, günümüzde dini teröristler de kendi bağlamları içinde siyasi kaygılarla motive oluyorlar. Bu nedenle bu terör gruplarının dini ve siyasi alanlarını ayırt etmek oldukça güçtür (Ranstrop, 1996). Örneğin, İsrail/Filistin, Çeçenya ve Saddam sonrası Irak’ta kendilerini terörist değil, özgürlük savaşçısı olarak gören bazı grupların siyasi kökenleri, devlet olma ve kendi kaderini tayin hakkı talep ediyor. Öte yandan, Bruce Hoffman’ın öne sürdüğü gibi, dini ve laik teröristler arasındaki farklar, onların radikal olarak farklı değer sistemlerinde, meşrulaştırma mekanizmalarında, ahlak kavramlarında ve kutsal teröristlerin benimsediği Maniheist dünya görüşünde yatmaktadır. Dindar teröristler için şiddet, her şeyden önce, bazı teolojik taleplere veya emrediciliğe doğrudan yanıt olarak yürütülen kutsal bir eylem veya ilahi bir görevdir (Hoffman, 1995). Tarih boyunca dini terörizm birçok büyük inanç ve küçük tarikat tarafından kullanılmıştır. Bugün çarpıcı olan, İslami köktencilikten etkilenen teröristlerin son zamanlardaki yükselişidir. El Kaide, Hamas, Hizbullah ve Filistin İslami Cihad, İslami köktencilikten etkilenen, çok şiddetli ve yıkıcı eylemler uygulayan çağdaş terör örgütlerinin örnekleridir.

Uluslararası terörizm, birden fazla ülkenin vatandaşlarını veya topraklarını içeren terörizmi ifade etmektedir. Bu tür terörizmin ardında devletlerin terörist gruplar ile ilişkileri olabilir. Bu ilginin direkt olarak devlet girişimi ya da desteği şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Devletler, kendi menfaatleri gereğince ulaşmak

istedikleri amaca meşru yollardan ulaşamadıklarında bu tür terörizmi kullanarak ulaşabilmektedirler. Dolayısıyla devletlerin uluslararası terörizmi bir araç olarak kullandığı dile getirilebilir. Bu tür bir terörist faaliyette devletler, hedef devletlerin etnik, inanç ve kültür farklılıklarını kullanarak ülke içerisinde istikrarı bozucu faaliyetlerde bulunabilirler (Gökçe, 2017: 744).

Küresel terörizm, gerçekleştirilen faaliyet alanları ve terör faaliyetlerine karşı alınan tedbirler gereği küresel çapta hareket edilen terörizm türüdür. Bu tür bir terörist faaliyet, belirli bir bölgede belirli bir grup tarafından gerçekleştirilmemektedir. Dağınık bir yapı içerisinde (hücre yapılanması) bulunan terör örgütü, dünyanın çeşitli yerlerinde faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedir. Bu bakımdan tehdit, bölgesel değil, küresel olmaktadır (Baysal vd., 2019: 1218).

Post-modern terörizmin hiçbir sınırı yoktur. Ulusötesi, küresel, son derece hareketli ve hücrelidir. Bu tür terörist faaliyetlerde iletişim ve bilgi alışverişinde yeni küresel teknolojiler kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bu tür terörist faaliyetlerde, kimya, biyoloji ve teknik unsurlar ön plana çıkabilmektedir. Bu tür faaliyetlere klasik terörist profilinden farklı olarak, teknik anlamda bilgili mühendis, doktor gibi uzmanlık alanları olan kişiler katılabilmektedir (Gökçe, 2018a: 263). Bu nedenle post-modern terörizmin görünüşte hiçbir sınırı yoktur. İletişim ve bilgi alışverişinde yeni küresel teknolojileri kullanırlar. Gözetim gerçekleştirebilen, resmi sistemlere ve veritabanlarına şifre çözebilen ve hackleyebilen “akıllı ağlara” sahiptirler. Postmodern terörizm aynı zamanda telejeniktir. Savaşların ve terörizmin medyayı tüm biçimleriyle izleyen halkın öznelliklerini şekillendirmek için kullanması gerektiğinin farkındadır (Peters, 2004: 27).

2.4. Terörizmin Nedenleri

Terörizmin nesnel ve net bir tanımını oluşturmada zorluklara neden olan önemli sebeplerden biri nedensel açıklamadır. Temelde terörizmin nedenleri kadar tanımları da sübjektiftir ve tartışmalıdır. Bu anlamda, tarafsız bir tanıma ulaşmak için her bir terör vakasında terörün nedenleri iyi belirlenmelidir. Terörizmin politik doğası birçok akademisyen tarafından geniş çapta kabul edildiğinden, terörün nedenlerinin de politik olduğunu iddia etmek mantıklı olacaktır. Bununla birlikte, terörizmin dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkma şekli, terörizmin ortaya çıkmasına ve hızlanmasına katkıda bulunan farklı faktörler nedeniyle hala

birbirinden farklıdır. Terör ve terörizm kavramları birbirini tamamlar ancak amaç ve iradenin belirlenmesi açısından aralarında farklılıklar vardır. Terörist faaliyetlerde kontrolsüz kitleler vardır. Bu nedenle terörist faaliyetlerde iradeden bahsetmek zordur. Herhangi bir amaçla başlatılan hareketler kontrol edilemez hale gelmekte ve halka karşı aşırı şiddet uygulanmaktadır. Terör eylemlerinin amacı siyasi değildir. Terörizm ise siyasi amaçlarla terörist faaliyetlere başvurur. Terörizm, irade gücüdür ve siyasi bir amacı vardır (Gökçe, 2019b). James ve Brenda Lutz'un (2008) iddia ettiği gibi, "bir toplumda siyasi şikâyetleri olan gruplar, sınırlı kaynakları nedeniyle bir mücadele yöntemi olarak terörizmi seçerler." Muhalif gruplar ile karşı oldukları iktidar arasındaki güç dengesi, mücadelenin şeklini belirleyen ana unsurdur. Ayaklanma veya gerilla savaşı bu anlamda terörizme kıyasla daha fazla örgütlenme, propaganda ve kaynak gerektirir. Bu nedenle, ekonomi, küreselleşme, modernleşme, savaşlar ve iç savaşlar gibi teröre katkı sağlayan unsurları tartışmadan önce, terörizmin kullanılmasının temel nedeninin siyasi olduğunu ve terör taktiklerine başvurma nedeninin çoğu zaman sınırlı nitelikte olduğunu altını çizmek önemlidir. Ancak tüm bu nedenler, siyasi ayrımcılığa uğrayan grupların otomatik olarak terörizmi bir yöntem olarak seçtiğini göstermez. Martha Crenshaw, "ayrımcılığa uğrayanların hepsinin teröre yönelmediğini ve terörizmin her zaman nesnel sosyal veya ekonomik yoksunluğu yansıtmadığını" öne sürmektedir (Crenshaw, 1981).

Terörün bir siyasi şiddet biçimi olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunan başlıca faktörler, yoksulluk, ekonomik küreselleşme, modernleşme, din, etnik ayrılıkçılık, savaşlar ve iç savaşlar olarak sıralanabilir. Örneğin, yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik, terörizmin en önemli nedenlerinden biri olarak uzun süredir tartışılmaktadır. Ancak araştırmalar, yoksulluk ve ekonomik eşitsizliğin terörizmin temel nedeni olabileceğini destekleyecek yeterli kanıt bulunmadığını gösteriyor (Lutz ve Lutz, 2008). Ancak bir toplumdaki ekonomik sorunların belirli bir grubun yoksunluğuna yol açabileceği ve daha sonra radikalleşmelerini hızlandırabileceği söylenebilir. Kısacası, ekonomik sıkıntılar, terörist gruplara genellikle bir hızlandırıcı ve propaganda aracı olarak hizmet etti. Bu nedenle, teröristler yeni askerler seçmek için genellikle yoksulluğun yüksek olduğu mahalleleri seçerler. Belki de terör ve yoksulluk arasındaki ilişki, yoksulluk ve radikalleşme arasındaki ilişkiyle daha iyi açıklanabilir. Ekonomik kaynakların eksikliği ve servetin eşit olmayan dağılımı,

birçok ülkede radikal grupların ve ideolojilerin kıvılcımlanmasına neden oldu. Gerçi terör bu ülkelerin çoğunda ortaya çıkmadı. Ancak yoksulluğun insanların daha hızlı radikalleşmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Öte yandan ekonomik küreselleşme de özellikle küresel anlamda terörizmi besleyen önemli etkenlerden biri olmuştur. Stanley Hoffmann bu durumu “Firmaların uzmanlaşması ve entegrasyonu toplam serveti artırmayı mümkün kılar, ancak saf kapitalizmin mantığı sosyal adaleti desteklemez. Dolayısıyla ekonomik küreselleşme, devletler arasında ve devletler içinde ürkütücü bir eşitsizlik nedeni haline geldi ve küresel rekabet edebilirlik kaygısı, devletlerin ve diğer aktörlerin bu sorunu ele alma yeteneklerini sınırlandırıyor” şeklinde dile getirmiştir (Hoffman, 2002).

Soğuk Savaşın sona ermesi ve küreselleşmenin küresel politik ekonomide hızla yayılması, bazı gelişmekte olan ve/veya az gelişmiş ülkelerin ekonomilerini değiştirmiş ve belki de zarara uğratmıştır. Özellikle küresel anlamda terörizmin Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra siyasi ve ekonomik önemini kaybetmeye başlayan bölgelerde ortaya çıkması tesadüf değildir (Guelke, 2009). Bunlara ek olarak, çok uluslu şirketlerin getirdiği dış kaynak kullanımı ve diğer yöntemler, dünyanın az gelişmiş bölgelerinde zengin ve fakir arasındaki uçurumu artırmıştır. Bu bağlamda, ekonomik küreselleşmenin sonuçlarından olumsuz etkilenen ülke halklarının, yüz yıl önce sömürge yönetimi altındakilere benzer hissetmiş olabileceği söylenebilir. Bu nedenle, Hoffmann’ın öne sürdüğü gibi, ekonomik küreselleşme, dünyanın farklı yerlerinde siyasi şikâyetleri ve terörizmi körükleyen devletler arasında ve devletler içinde eşitsizliğe katkıda bulunmuştur. Küreselleşme, ekonomik karşılıklı bağımlılığın yanı sıra modernleşme sürecini de hızlandırmıştır. Modernleşmenin yerel kültürler ve gelenekler için bir tehdit olarak algılandığı ve dünya çapındaki ülkelerde yerel toplumlar arasında mağduriyetlere neden olduğu ileri sürülmektedir (Lutz ve Lutz, 2008).

Dünya çapındaki Batı karşıtı siyasi hareketler, küreselleşme ve modernleşmenin getirdiği ekonomik ve kültürel normlar tarafından tehdit edildiğini hisseden insanlar için bir örnek teşkil edebilir. Özellikle dünyanın dini açıdan hassas bölgeleri, modernleşmenin terörizmi nasıl körüklediğine dair daha sert örnekler gösterebilir. Örneğin Ortadoğu’daki radikal İslamcı terörist grupların çoğu, Batı ile bağlantılı herhangi bir kültürel unsuru yasaklamaya odaklanıyor. Batı geleneklerinin ve kültürel öğelerin akışı, görünüşe göre dünyadaki daha muhafazakâr ülkeler

arasında bir istila duygusu yarattı. Radikal İslamcılara ek olarak, radikal sol gruplar genellikle Batı kültürü ve medyasının getirdiği modernleşme sembollerini hedef alıyor. Bu anlamda modernleşmenin terör örgütleri için evrensel bir düşmana dönüşebilecek bir unsur haline geldiği söylenebilir (Erlenbusch, 2014).

Ekonomik küreselleşmenin ve modernleşmenin ortaya çıkması, yeni terörizmin aşırılık yanlıları, dünyanın her yerinde İslami yönetim kurmak amacıyla Batılı yaşam tarzını hedef almakla ilişkilendirildiğinden, “yeni terörizm tartışmasını” daha iyi anlamak açısından da önemlidir. Belirli bir bölge veya ülke içindeki etnik mağduriyetler ve mücadeleler, terörizmin en sık görülen nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir. Adından da anlaşılacağı gibi, etnik şikâyetler ve belirli grupların yönetici makamlar tarafından ayrımcılığa uğraması, genellikle farklı ülkelerde terörist grupların oluşturulmasıyla sonuçlanmaktadır (Hoffman, 1998). Milliyetçiliğin, kendi kaderini tayin etme hareketlerinin ve sömürge sonrası mücadelelerin yaygınlaşması, küresel güçlerin Soğuk Savaş politikalarıyla birleşince, 20. yüzyılda terörizmin artmasıyla sonuçlandı. İrlanda, İspanya ve Türkiye’deki IRA, ETA ve PKK örnekleri sırasıyla belirtilebilir.

Terörizm, yukarıda belirtildiği gibi, bu gruplar tarafından esas olarak “düşmanlarının” kapasiteleri nedeniyle bir siyasi şiddet yöntemi olarak seçilmiştir. Örneğin IRA, İngiliz hükümetiyle aynı düzeyde savaşacak araçlara ve kapasiteye sahip değildi. Kuzey ve Güney İrlanda’da uzun vadeli bir isyan yürütme kapasiteleri de yoktu. Özellikle “postmodern terörizm” kavramının savunucuları tarafından son yıllarda din ve terör birbiriyle daha sık ilişkilendirilmektedir. Bruce Hoffman (1998), *“dini zorunluluk, günümüzdeki terörist faaliyetin en önemli tanımlayıcı özelliğidir”* demektedir. Ancak, din hala özellikle modern anlamda terörizmin birincil özelliği olarak listelenemez. Her şeyden önce din, doğası gereği, daha fazla insanı davaya katılmak için harekete geçirmek için kullanılabilecek büyük bir “araç” olarak öne çıkıyor. Birçok bilim adamı tarafından dini güdümlü bir terörist grup olarak tanınan Filistinli Hamas, dünyaya İslami bir yönetim yaymak yerine öncelikle Filistin’in özgürleştirilmesini hedefliyor. Gerçekten de Hamas, kontrol ettiği alanlarda İslami değerleri ve uygulamaları dayatıyor, ancak hareketin temel nedeni hala ulusal kurtuluş olarak öne çıkıyor. El Kaide, özellikle 9/11 dini güdümlü terör kavramının ana örneği olmuştur, ancak El Kaide’nin ortaya çıkış nedenleri, ekonomik küreselleşme, modernleşme, küresel yüksek siyaset ve düşüşün de dâhil olduğu diğer

birçok siyasi olayla derinden ilişkilidir. Son olarak, dünya genelindeki savaşlar ve iç savaşlar da teröre neden olan ve terörü besleyen önemli faktörler olarak kabul edilmektedir. Nitekim 2011 yılında özellikle Arap Baharı ve Ortadoğu’da yaşanan kitlesel ayaklanmaların ardından, kargaşaya sürüklenen ülkelerde çok sayıda terörist grubun ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, başarısız veya zayıf devletler de birçok durumda teröristler için barınak ve eğitim zemini sağladıkları için terör nedeni olarak dâhil edilebilir (Schmid, 2005).

2.5. Emperyalizm Kavramı

Emperyalizm kavramı, günümüz dünyasında çokça tartışılan bir kavramdır. Günümüzde bilhassa gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler üzerindeki faaliyetlerinin ilerletilmesinde bir araç olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu politikaların işlerliğinin bir amacıdır. İlgili politikaların araştırılması ile alakalı olarak akademik ve günlük hayatta kullanımı da oldukça yaygındır (Gökçe, 2021a). Pre-kapitalist ve kapitalist sömürgecilik arasındaki ayrım, genellikle ikincisine emperyalizm olarak atıfta bulunularak yapılır. Bu biraz yanıltıcıdır, çünkü emperyalizm, sömürgecilik gibi, kapitalizm öncesi bir geçmişe uzanır. Örneğin İmparatorluk Rusyası, İmparatorluk İspanyası gibi örnekler kapitalizm öncesidir. Bazı akademisyenler emperyalizmi sömürgeciliğin önceliği olarak görürler (Boehmer, 1995). Sömürgecilik gibi, bu kavram da en iyi, onu tek bir kavramsal anlama indirgemeye çalışmakla değil, değişen anlamlarını tarihsel süreçlerle ilişkilendirmekle anlaşılır. İngilizce dilinde kullanımının ilk zamanlarında, basitçe “emir veya üstün güç” anlamına gelir (Williams, 1976). Oxford English Dictionary (OED), “emperyalizmi” basitçe “imparatorlukla ilgili” ve “sömürgeleştirme”, özellikle despotik veya keyfi olduğunda bir imparatorun yönetimi olarak tanımlar; imparatorluğun esası veya ruhu; emperyal çıkarlar olarak kabul edilenlerin savunulmasıdır.

Yirminci yüzyılın başlarında, Lenin ve Kautsky, “emperyalizm” sözcüğünü kapitalizmin gelişiminin belirli bir aşamasına bağlayarak ona yeni bir anlam verdiler. Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması’nda (1947) adlı eserde Lenin, Batı ülkelerinde “finans-kapitalizm” ve sanayinin büyümesinin “muazzam bir sermaye bolluğu” yarattığını savundu. Bu para, emeğin sınırlı olduğu evde karlı bir şekilde yatırılmazdı. Koloniler sermayeden yoksundu, ancak emek ve insan kaynakları

açısından zengindi. Bu nedenle, kendi büyümesini sürdürmek için sanayileşmemiş ülkeleri terk etmesi ve tabi tutması gerekiyordu. Böylece Lenin, zamanı gelince dünyanın geri kalanının Avrupalı finans kapitalistleri tarafından sömürüleceğini öngördü. Bu küresel sisteme “emperyalizm” adı verildi ve kapitalist gelişmenin belirli bir aşamasını oluşturdu. Lenin’in anlayışındaki “en yüksek” aşama, çeşitli emperyal savaşlar arasındaki rekabet, bunların yıkımını ve kapitalizmin ölümünü katalize edecekti. Bazı insanların kapitalizmin sömürgecilik ile emperyalizm arasındaki ayırt edici özellik olduğunu iddia etmesine izin veren işte bu Leninist tanımdır. Bu anlamda emperyalizm için doğrudan sömürge yönetimi gerekli değildir, çünkü ekonomik (ve sosyal) bağımlılık ve kontrol ilişkileri hem esir emeği hem de Avrupa endüstrisi ve malları için pazarlar sağlar. Bazen bu durumları tanımlamak için “neoemperyalizm” veya “neo-sömürgecilik” kelimeleri kullanılır. Avrupa sanayisinin ve finans-sermayesinin büyümesi her şeyden önce kolonyal tahakküm yoluyla sağlandığı kadar, emperyalizmin (bu anlamda) sömürgeciliğin en yüksek aşaması olduğunu da görebiliriz. O halde modern dünyada, toprağın ele geçirilmesi, maddi kaynaklara el konulması, emeğin sömürülmesi ve başka bir bölgenin veya ulusun siyasi ve kültürel yapılarına müdahale olarak sömürgeleştirme ile küresel bir sistem olarak emperyalizm arasında ayırım yapabiliriz. Bununla birlikte, kelimenin ekonomik ve politik çağrışımları arasında muazzam bir belirsizlik vardır. Emperyalizm, sömürgeleştirilmiş ülkeleri bir emperyal merkezin yönettiği bir siyasi sistem olarak tanımlanıyorsa, siyasi bağımsızlığın verilmesi imparatorluğun sonunun, emperyalizmin çöküşünün işaretidir. Bununla birlikte, eğer emperyalizm öncelikle ekonomik bir nüfuz etme ve piyasaları kontrol etme sistemiye, o zaman siyasi değişiklikler onu temelde etkilemez ve hatta dünya çapında muazzam bir askeri ve ekonomik güce sahip olan “Amerikan emperyalizmi” örneğinde olduğu gibi terimi yeniden tanımlayabilir.

2.6. Emperyalizmin Nedenleri

Emperyalizm, güçlü bir ulusun başka bir ulusun veya bölgenin siyasi, ekonomik ve kültürel işlerine hâkim olma hırsıdır. Emperyalizm fikri, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Sanayi Devrimi’nden sonra ortaya çıkmıştır. Emperyalizmin belirgin olduğu yıllar 1870-1914 arasındadır. Emperyalizmden etkilenen bölgeler Afrika, Asya ve Latin Amerika’dır. Bu bölgeler, o zamanın emperyalist güçleri olan Almanya, Büyük Britanya, Belçika, Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya.

ABD ve Japonya da emperyalist güçler tarafından sömürgeleştirilmiştir. Emperyalizmin nedenleri tarihsel süreç içerisinde, ekonomik, siyasi, askeri, kültürel ve inanç olarak beş farklı bir şekilde incelenmiştir (Schweinitz, 2019).

Ekonomik, politik ve sosyal nedenler emperyalizmin kökleridir. Ekonomik nedenler malzeme ve pazarları içermektedir. Ülkeler hammadde için kendilerine güvenmek istedikleri için malzemeler bir nedendir. Başka ülkelere bağımlı olmak istemediler, bu yüzden savaş zamanlarında tüm bu materyallere erişimleri vardır. Bu emperyalist güçler, kendi ülkeleri, zanaat için gerekli hammaddelerin çoğuna sahip olmadığı için, gerekli malzemeleri elde etmek için bu ülkeleri kullanabilmek için dünyanın farklı yerlerindeki diğer ülkeleri sömürgeleştirdiler. Batılı ülkeler Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki diğer sanayileşmemiş bölgelere ürün satarken, pazarlar da emperyalizmin bir nedenidir. Bu, batılı ülkelerin kar elde etmesine neden olur ve daha fazla para ile daha fazla güç elde edilir (Etherington, 2014).

Her ülke ulusal hegemonya, yani dünyanın 1 numaralı emperyalist ülkesi olmak istemektedir. Bunu başarmak için dünyanın mümkün olduğu kadar çoğunu kontrol etmek istediler. Ulusun büyüklüğü, kolonilerinin niteliği ve niceliği ile ölçülür. Ülkeler, bayraklarını mümkün olduğunca çok yere dikmek istemektedirler. Her ülke bir dünya gücü olarak tanınmak istemektedir. Bununla birlikte diğer Avrupa ülkeleri arasında itibarlarını artırmak istediler. Siyasal güçlerini ve prestijlerini artırmak istediler. Her ülke rakipleriyle rekabet halindeydi. Bu durum da emperyalizmin siyasi nedenleri arasında yer almaktadır (Mathew, 1973).

Her emperyalist ülke kendi ulusal güvenliğinden endişe etmektedir. Bundan dolayı emperyalist güçler arasındaki rekabet çok şiddetlidir. Ülkeler, kendilerini ve kolonilerini korumak zorundadır. Her ülke rakiplerine karşı askeri avantaj elde etmek istemiştir. Bir koloni, Donanma için bir yakıt istasyonu olarak hizmet edebilir. Koloniye bir gemi yaklaşabilir ve erzak yükleyebilir. Dünyadaki bazı noktalar, özellikle su yolları, bu açıdan stratejik olarak önemlidir. Bu nedenler, emperyalizmin askeri nedenleri olarak dile getirilebilir (Kiernan ve Kaye, 2021).

Sosyal Darwinizm, Avrupa'da hâkim olan inançtır. Neden bazı ülkelerin zengin, bazılarının ise fakir olduğunu açıklamaktadır. İnsanlar hayatta kalmak için yarışır. Güçlüler hayatta kalmaktadırlar. Bundan dolayı, zenginler doğal olarak üstündür. Zayıflar uygun değildir. Yoksullar doğal olarak toplum genelinde daha

aşağı konumdadır. Bu teoriye göre, toplumsal sınıf içerisinde ekonomik olarak Avrupalı sömürgeciler üstün ırklardır. Sömürgeleştirilen Afrikalı ve Asyalılar ise aşağı ırklardır. Bundan dolayı Avrupalılar, kendilerini Afrika ve Asya halklarından ırksal ve kültürel olarak üstün görüyorlardı. İnsani yardım uzmanları, geri kalmış halkları yüceltmenin ve aydınlatmanın Avrupa'nın asil görevi olduğunu savundular. Anglo-Sakson üstünlüğüne olan inanç yaygındır. Emperyalizmin kültürel nedenleri bu şekilde açıklanabilir (Crook, 1998).

Emperyalizmin nedenlerinden bir diğeri ise “Misyonerlik dürtüsü”dür. Buna göre Hristiyanlık diğer tüm dinlerden üstündür. Hristiyanlığın Asya ve Afrika'ya yayılması bu durumun motivasyonudur. Din, emperyalizmi teşvik etmektedir. İnsanlar, toplumları Hristiyanlaştırmak için toprak edinmeleri gerektiğini hissetmişlerdir. Ciddi bir ahlaki sorun - Hristiyanlık, Sosyal Darwinizm ile doğrudan çelişmektedir. Hristiyanlıkta, tüm insanlar Tanrı'nın gözünde eşittir. Sosyal Darwinizm'de ise Avrupalılar üstün, Afrikalılar ve Asyalılar aşağıdır. Avrupalılar insanları yüceltmekten bahsederken, aslında onlar kâr ve açgözlülükle motive olmuşlardır (Cudd, 2005).

2.7. Emperyalizm Teorisinin Öncülleri

Emperyalizm teorisinin öncülleri olarak dile getirilebilecek düşünürler, Hobson, Luxemburg ve Hilferding'tir. Bu başlık altında dile getirilen düşünürlerin emperyalizm hakkındaki görüşlerine kısaca değinilecektir.

Hobson'un emperyalizm teorisi, Emperyalizm adlı eserinde (Hobson, 1938); dayandığı yetersiz tüketim teorisi, A. F. Mummery (Mummery ve Hobson, 1889) ile birlikte yazdığı ilk kitabında ortaya çıkmış ve hayatının geri kalanında sabit bir tema olarak kalmıştır. Yaygın tekelin ortaya çıkmasının, eksik tüketime (veya aşırı tasarrufa), artan yabancı yatırıma ve emperyalist genişlemeye yol açtığı söylenen bir argüman dizisi sunmuştur. Basit bir şekliyle sistem şöyle çalışır:

(1) Tekel, kâr payını artırır ve onu daha az elde yoğunlaştırır;

(2) Tekel karının büyük bir kısmı tasarruf edilir, dolayısıyla tasarruf artma eğilimi gösterir;

(3) Yurtiçi yatırım fırsatları sınırlıdır (bazen tekelin yatırımı azalttığı da tartışılır), bu nedenle tasarruf yatırımı geride bırakma eğilimindedir;

(4) Aşırı tasarruf, bir çıkış yolu bulunmadıkça, kronik bir talep eksikliği yaratır;

(5) Sermaye ihracı, fazla tasarruf için bir çıkış sağlayabilir;

(6) Mevcut yatırımları korumak veya yeni yatırımların önünü açmak için toprak ilhaki baskısı ortaya çıkar.

İlgili ikinci bir argüman satırı, talep eksikliğini dış pazar arayışına ve dolayısıyla ilhaka bağlar. Hobson'ın Emperyalizmi öncelikle bir polemikti. Maliyetlerin yüksek olduğunu ve iddia edilen faydaların ya küçük ya da tamamen yanıltıcı olduğunu öne sürerek, emperyalizme karşı davasını bir maliyet-fayda analizine dayandırdı. Emperyalizm, kötü bir iştir, (en azından) klasik ekonomistlere kadar giden bir argümandır. Davayı başka argümanlarla destekledi; bu durumu Hobson “...*emperyalizm demokrasi için kötüydü (militarizmin yan etkileri nedeniyle), yabancı yönetime tabi halklar için kötüydü (emperyalistlerin iddiaları ne olursa olsun), Britanya'nın itibarı için kötüydü...*” şeklinde dile getirmiştir. Onun emperyalizm açıklaması, anti-emperyalist polemikten ayrılması gereken bir yan üründü. Anahtar bölüm, “emperyalizmin ekonomik temel kökü”, artı-sermaye ya da artı-ürünler için bir çıkış sağlamak için emperyalizmin gerekli ya da en azından arzu edilir olduğu argümanına bir yanıt olarak inşa edilmiştir. O zamanlar yaygın olarak benimsenen bu fikir, “kapitalist emperyalizmin kapitalist teorisi” olarak adlandırılmıştır (Etherington, 2014). Aşırı tasarrufun kronik bir talep eksikliğine yol açtığı bir eksik tüketim teorisine bağlıydı. Yabancı yatırımın artı tasarruf için bir çıkış sağlayabileceği fikri, bu eksik-tüketimci teorisinin doğal bir uzantısıdır. Başka bir çözüm mümkün olmasaydı, emperyalizm, depresyon ve işsizliği önlemek için muhtemelen (emperyalist ülkedeki) tüm sınıfların çıkarına olurdu. Hobson'un yanıtı, gelirin yeniden dağıtımının (“sosyal reform”) fazla tasarrufları ortadan kaldıracağı ve yurtdışında yatırım yapma ihtiyacını ortadan kaldıracağıydı. Eksik tüketimin ve nedenlerinin analizi, bu nedenle, onun pozitif teorisinde olduğu kadar emperyalizme karşı durumunda da hayati bir adımdı. Hobson'un pozitif teorisinin diğer yarısı şu soruya bir cevap olarak ortaya çıkıyor: eğer emperyalizm “kötü bir iş” ise, Britanya onu benimsemeye nasıl yönlendirildi? (Hobson, 1938). Cevabı birkaç unsur içeriyor. Birincisi, emperyalizmden kazanç sağlayacak bir dizi çıkar grubu var. Emperyalizm bir bütün olarak ulus için kötü olduğu için azınlıklırlar, ancak nüfuz pozisyonlarını

işgal ederler. İkincisi, pek çoğu, yanlış bilgilendirilmiş bir milliyetçilikten, “uygarlığın” sözde yararlarını yayma arzusundan, pazarlar sağlamanın gerekli olduğu inancıyla, yanlış yönlendirilmiş nedenlerle emperyalizmi destekler. Birlikte ele alındığında, bu açıklamalar yeterli sayılabilir, ancak Hobson’un sunduğu tüm bunlar olsaydı, onu ayırt edici bir teori olarak görmek pek mümkün olmazdı. Ancak bu durumda bırakmadı. Emperyalizmin siyasetine ilişkin açıklamasını birleştiren şey, bu rengarenk güçler topluluğunun nispeten küçük bir finansörler grubu tarafından yönlendirildiği konusundaki ısrarıdır. O halde Hobson’un teorisi, oldukça farklı nedenlerle tanıtılan iki farklı öğeye bölünebilir. Birincisi, yüksek düzeydeki yabancı yatırımı açıklamayı ve gelirin yeniden dağıtılmasının gereksiz olacağını göstermeyi amaçlayan bir ekonomik teori vardır. İkincisi, yabancı yatırımı emperyalist politikalara bağlayan bir siyasi teori vardır. Teorinin bu iki yönünün birlikte durması veya düşmesi gerekmediğini belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Luxemburg, Marx’ı, belirgin biçimde yeni bir dizi fikir geliştiren, adı geçen diğer yazarlardan çok daha yakından takip etti. Başlıca eseri, 1913’te yayınlanan Sermayenin Birikimidir (Luxemburg, 1951). Ağır bir şekilde eleştirilmiş ve 1915’te bir cevap yazmıştır (Luxemburg, 1972, aşağıda Anti-Critique olarak geçiyor), sonunda 1921’de yayınlanmıştır. Onun argümanlarının bir kısmı, AntiCritique’de orijinal sunumdan çok daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor. Luxemburg iki farklı argüman öne sürmüştür. İlk olarak, Marx’ın genişletilmiş yeniden üretim analizinde, artı değerın yeniden yatırılacak kısmına tekabül eden malları “dış” (kapitalist olmayan) olmaksızın gerçekleştirmeyi (yani satmayı) imkânsız kılan mantıksal bir kusur tespit ettiğini düşündü. Bu nedenle, kapitalizmin saf bir biçimde var olamayacağını, ancak kapitalist olmayan sistemlerle birlikte var olabileceğini savundu. İkincisi, kapitalizmin aslında pre-kapitalist ekonomik oluşumlarla çevrili olduğunu ve rekabetçi baskıların kapitalist firmaları ve kapitalist devletleri bu “dış” ekonomilerle ticaret yapmaya ve nihayetinde onları parçalamaya ittiğini öne sürerken Marx’ı takip etti. Birikim, kapitalizmin, kapitalizm öncesi toplumlar üzerindeki etkisi hakkında adil bir miktar içerir ve bu, ilk argümanının başarısız olmasına rağmen geçerliliğini korur, çünkü onun dahil edilmesi ikinci tarafından haklı çıkarılmıştır. Önemli bir kavramsal noktada ısrar etmiştir. Kapitalizm açısından (örneğin, “dış alıcılar”) “içeride” ve “dışta” arasındaki ayrım, kapitalist üretim ilişkilerinin içi veya dışı anlamına gelir. Dünya ulus devletlere, sömürgelere ve benzerlerine bölünmüştür,

ama aynı zamanda kapitalist bir sektör ve kapitalist olmayan bir sektöre bölünmüştür ve onun amaçlarıyla ilgili olan ikinci bölümdür. Marx da bu ayrımı çizmiş, ancak bunu çalışması boyunca tutarlı bir şekilde sürdürmesi Luxemburg'un takdiridir. Onun dünya tablosunda, kapitalizm diğer üretim tarzlarıyla birlikte var olur, ancak acımasızca kapitalist olmayan ortamına doğru genişler ve nihayetinde hepsini yutar. Kapitalizmin hayatta kalmak için bu kapitalist olmayan ortama ihtiyacı olduğunu savunduğundan, kapitalizmin zaferi, tüm kapitalizm öncesi sistemlerin yerini alması da onun çöküşünün işareti olmalıdır. Kapitalizm, propaganda silahına sahip ilk ekonomi tarzıdır, tüm dünyayı yutma ve diğer tüm ekonomileri kendi tarafında bırakma eğiliminde olan, kendi tarafında hiçbir rakibe tahammül etmeyen bir tarzıdır. Ancak aynı zamanda kendi başına var olamayan, ortam ve toprak olarak başka ekonomik sistemlere ihtiyaç duyan ilk ekonomi biçimidir. Her ne kadar evrensel olmaya çabalasa da ve aslında bu eğilimden dolayı yıkılmak zorundadır - çünkü evrensel bir üretim biçimi haline gelmekten içkin olarak acizdir (Luxemburg, 1951).

Hilferding'in Finans Sermayesi, diğerleri tarafından yapılan neredeyse tüm önemli noktaları içeriyor. Bununla birlikte, argümanlarını kesin bir emperyalizm kavramı içinde bir araya getirmemiştir. Buharin, Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi'nde Hilferding'in gelişmiş kapitalist ülkelerdeki gelişmeler tablosunu dünya ekonomisinin dönüşümünün tutarlı bir teorisine dönüştürdü. Lenin'in Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması adlı eserindeki katkısının, öncelikle Hilferding ve Buharin'in teorilerini popülerleştirmek ve Hobson'dan alınan fikirleri tanıtmak olduğunu iddia edilmektedir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönem, hem Hilferding'in çalıştığı Viyana ve Berlin'deki hem de Rus göçmenleri arasında Marksist çevrelerde benzeri görülmemiş bir yaratıcı mayalanma dönemi idi. Günümüzde "emperyalizm" kelimesi genellikle daha gelişmiş ülkelerin daha az gelişmiş ülkeler üzerindeki egemenliğini ifade eder. Klasik Marksistler için bu, öncelikle büyük kapitalist ülkeler arasındaki rekabet, toprak üzerindeki çatışmada ifade edilen, ekonomik olduğu kadar siyasi ve askeri biçimler alan ve nihayetinde emperyalistler arası savaşa yönelen rekabet anlamına geliyordu. Daha güçlü ülkelerin daha zayıf üzerindeki egemenliği kesinlikle bu anlayışta örtüktür, ancak odak, daha az gelişmiş ülkelerin aktif katılımcılar olarak değil, esas olarak pasif savaş alanları olarak yer aldığı en güçlüler arasındaki bir mücadele olan egemenlik mücadelesidir.

2.8. Lenin'in Emperyalizm Tanımlaması

Lenin'in eseri, Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, emperyalizm üzerine en ünlü Marksist eserdir. Teorik içeriği azdır ve Hilferding, Bukharin ve Hobson'dan türetilmiştir. Bu belki de sürpriz olmamalı. Marksist edebiyatta onurlu ve önemli bir rolü olan türden bir "popüler ana hat"dır. Siyasi kararlar için bir temel sağlamak üzere tasarlanmış teorik analiz sonuçlarının bir özeti (ayrıntılı teorik argüman olmasa da) ile birlikte mevcut durumun olgusal bir incelemesidir. Bu nedenle, çalışmanın hiçbir önemli teorik yenilik içermediğini iddia etmek, Lenin'in değil, onu kutsal bir metne dönüştüren ortodoks Marksist geleneğin bir eleştirisidir. Lenin'in ulusal sorunla ilgili yazıları, biraz hafif olsa da, konuyla da ilgilidir (Lenin 1964: 143-56 ve 320-60). Bagchi (1986) bunların önemli olduklarını, aslında Lenin'in siyasi stratejisinin gelişimini anlamak için olduklarını savunuyor. Lenin'in Emperyalizmi yazmaktaki başlıca amacı, Kautsky'nin ve ona göre İkinci Enternasyonal'in parçalanmış kalıntılarını tamamen yanlış yöne götüren diğer "eski Marksistlerin" propagandasına karşı koymaktır. Bu açıdan bakıldığında, çalışmanın en önemli bölümleri, Kautsky'nin "ultra-emperyalizm" teorisine yönelik olanlar ve Lenin'in Kautsky'nin revizyonizmini desteklemek için maddi temel olarak gördüğü bir "emek aristokrasisi"nin yükselişini anlatan bölümlerdir. Lenin, sanayinin hızlı büyümesinin ve üretimin büyüyen işletmelerde hızla yoğunlaşmasının kapitalizmin en karakteristik özellikleri olduğunu belirtir. Lenin, her sanayi dalında büyük şirketlerin bulunmadığını ve bunun bir sorun teşkil etmediğini ve piyasadaki dalgalanmaların kapitalistlerin "birleşmesi", yani çeşitli sanayi dallarının tek bir işletmede birleştirilmesiyle ve birleşik şirketlerle önlendiğini belirtir. Şirket teknik olarak ilerlemiş ve daha fazla kar elde etmiş ve basit şirketlere kıyasla konumunu güçlendirmiştir (Gökçe, 2021b).

Lenin'in temel yöntemi, yazdığı dönemde kapitalizmin gelişiminde bir dizi eğilim veya eğilim belirlemek ve her birini olgusal kanıtlarla belgelemektir. Bu şu şekilde ilerlemektedir:

(1) Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması, ekonomik hayatta belirleyici bir rol oynayan tekeller yaratacak kadar yüksek bir aşamaya ulaştı;

(2) Banka sermayesinin sanayi sermayesiyle birleştirilmesi ve bu "finans sermayesi" temelinde bir mali oligarşinin yaratılması;

(3) Meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı istisnai bir önem kazanması;

(4) Dünyayı kendi aralarında paylaşan uluslararası tekeldi kapitalist birliklerin oluşumu;

Ve sonuç olarak tüm dünyanın en büyük kapitalist güçler arasında toprak paylaşımı tamamlanması sağlanmıştır (Lenin, 1964). Bu yöntemin sorunu, her eğilimin ayrı ayrı betimlenmesi ve aralarındaki bağlantıların ancak Kautsky'ye yöneltilen polemik bölümlerinde ya da geçerken inceleniyor olmasıdır. Bir emperyalizm teorisinde önemli olan tam da karşılıklı bağlantılardır. Bu gelişmelerin aynı anda gerçekleşmesi bir tesadüf mü, yoksa birlikte olmalarını kaçınılmaz kılan temel bağlantılar var mı? Lenin, “emperyalizmin mümkün olan en kısa tanımı”nın “kapitalizmin tekeli aşaması” olduğunu söylemiş ve geri kalanın tekelin büyümesinden kaynaklandığını ima etmiştir. Listedeki ilk iki eğilim, tekeldiliğin ve mali sermayenin yükselişi, Lenin Hilferding'i çok yakından takip ettiği için birkaç yeni sorunu ortaya koyuyor. Marx'ın öngördüğü gibi, üretimin gitgide daha az sayıda birime yoğunlaştığını saptamak için çeşitli kaynaklardan alıntı yapmıştır: *“Marx... kapitalizmin teorik ve tarihsel analiziyle, serbest rekabetin üretimin yoğunlaşmasına yol açtığını ve bunun da belirli bir gelişme aşamasında tekele yol açtığını kanıtladı... Avrupa için, yeni kapitalizm kesinlikle eskinin yerini alır, adil bir kesinlikle kurulabilir: yirminci yüzyılın başlangıcıydı”* (Lenin, 1964).

Lenin, ayrıca bankacılıkta tekelin gelişimini ve banka sermayesinin sanayi sermayesi üzerindeki egemenliğini de tanımlamıştır. Hilferding'den bile daha belirgin biçimde, bankaların ve dolayısıyla rantiyelerin, üretimde hiçbir aktif rol oynamayan aylak para sermaye sahiplerinin egemenliğini vurgulamıştır. Bu onun “parazitizm” tartışmasının habercisidir. Sermaye ihracı ile ilgili bölüm daha fazla sorun yaratmaktadır. Kapitalist gelişmenin bu aşamasında sermaye ihracı neden özellikle önemli hale gelmelidir ve önemi nedir? Bu konuda Lenin şunları savunmuştur: *“Sermaye ihraç etme olasılığı, bir dizi geri ülkenin dünya kapitalist ilişkilerine şimdiden çekilmiş olması gerçeğiyle yaratılır; ana demiryolları orada ya inşa edildi ya da inşa ediliyor, endüstriyel gelişme için temel koşullar yaratıldı vb.”*, *“Sermaye ihracının gerekliliği, birkaç ülkede kapitalizmin “aşırı olgunlaşması” ve (tarımın geri aşaması ve kitlelerin yoksullaşması nedeniyle) sermayenin “karlı”*

yatırım için bir alan bulamamasından kaynaklanmaktadır” (Lenin, 1964). Alıntının ilk kısmı açıktır. Genelde alıntılanan ve yorumlanması çok zor olan, alıntının ikinci yarısı, kapitalizmin “aşırı olgunluğu”dur. Bazı yorumcular bunu düşen kâr oranı “yasasına” bir referans olarak almaktadır. Tarımın geri aşaması, sermayenin ortalama organik bileşimini azaltmalı ve böylece kâr oranını yükseltmelidir. Geriye dönük tarım, geçimlik malların değerini ve dolayısıyla emek-gücünün değerini yükselterek kâr oranını düşürebilir, ancak bu, “kitlelerin yoksullaşmış durumu” ile dengelenmelidir. Kitlelerin yoksulluğuna ve tarımın geri kalmışlığına yapılan atıf herhangi bir anlam ifade edecekse, mutlaka eksik-tüketimci bir analizi temsil etmelidir: “Eğer kapitalizm yapabilseydi...kitlelerin yaşam standardını yükseltmek...sermaye bolluğundan söz edilemezdi. Ama eğer kapitalizm bunları yapsaydı, o kapitalizm olmazdı” (Lenin, 1964). Sermaye Birikimi, kitlelerin yoksulluğunun bir sonucu olan tüketim mallarına olan düşük talepten kaynaklanan pazar eksikliği tarafından engelleniyor. Bu, kuşkusuz Hobson’un, Lenin’in oldukça eleştirel olmayan bir şekilde benimsediği argümanıydı. Öte yandan, Lenin’in başlıca ekonomik çalışması, Rusya’da Kapitalizmin Gelişimi, özellikle Narodnik’in Rusya’daki kapitalizmin, kitlelerin yoksulluğundan kaynaklanan bir “iç Pazar” olmaması nedeniyle başarısızlığa mahkum olduğu argümanına karşı yöneltilmişti. Lenin’in bahsettiği en güçlü güdü, hammadde kaynaklarının kontrolünü ele geçirme ya da en azından başkalarının onların tekel kontrolünü ele geçirmesini önleme arzusuuydu. Bu nedenler sermaye ihracını açıklamak için tamamen yeterlidir, ancak kapitalizmin hayatta kalmak için sermaye ihracına ihtiyacı olduğunu göstermezler ki bu, sermayenin “fazla bolluğu” gibi ifadelerle ima edilebilir. Buradan elde edilecek sonuç, Lenin’in sermaye ihracının nedenleri hakkındaki birkaç sözlerinin bir açıklama veya tam bir teori anlamına gelmediği ve daha gelişmiş kapitalist ülkelere sermaye ihracının önemine ilişkin herhangi bir argümanı desteklemek için yararlı bir şekilde aktarılamayacağıdır (Michalet, 1976).

2.9. Sömürgecilik Kavramı

Oxford İngilizce Sözlüğü’ne (OED) göre, sömürgecilik, Roma’daki “koloni” kelimesinden türemiştir. Sömürgecilik / Postkolonyalizm adlı kitabında Ania Loomba, “koloni” terimini şöyle aktarır: *“yeni bir ülkede bir yerleşim[,] ... yeni bir bölgeye yerleşen, ana devletlerine tabi veya onunla bağlantılı yeni bir topluluk oluşturan bir insan topluluğu; ana devletle bağlantı devam ettiği sürece,*

orijinal yerleşimciler ve onların torunları ve haleflerinden oluşan bu şekilde oluşturulan topluluk.” (Loomba, 1998). Ancak sömürgeciliğin tanımı bu alıntıdan daha fazlasını gösterir. Ania Loomba bu ifadeyi yetersiz bulmaktadır, çünkü sömürgecilik “yerliler” ve “yeni gelenler” olmak üzere iki farklı grup arasında “topluluk oluşturma” adına bir “karşılaşma”yı içermektedir ki bu aslında bir “yeniden biçimlendirme” sürecidir. ” veya yerel toplulukları “biçimlendirme” sürecidir (Loomba, 1998). Doğrudan sömürge yönetimi yoluyla “başkalarının topraklarının ve mallarının kontrolünün” gerçekleştirildiği durumu tanımlar (Loomba, 1998). Dolayısıyla Loomba, sömürgeciliğin ticaret, savaş, müzakere, soykırım, köleleştirme ve isyan gibi “fetih” ve “kontrol” sürecinde ortaya çıkan bir dizi pratik olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir (Loomba, 1998). Sömürgecilik tüm dünyada yaygın olmasına rağmen, Said için sömürgecilik ve emperyalizmi anlamada “beyaz ve beyaz olmayan arasındaki rekabet” olarak özetlenebilecek Avrupa merkezli bir harekettir (Said, 1994). Rönesans’ın yükselişi ile birlikte en büyük sömürge hareketi sayılabilecek Avrupa sömürgeciliği tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Avrupa sömürgeciliğinin Asya ve Afrika’ya yayılmasının tarihi on altıncı yüzyılda başladı ve fethedilen ve hâkim olunan ülkelerin ekonomilerinde köklü değişikliklere neden oldu. Fetihten sonra, Avrupalı sömürgeciler fethedilen topraklara yerleştiler ve doğal kaynakların sömürülmesi ve kullanılması için özgür olmayan emeği kullandılar, bu da Avrupa’daki yönetici sınıfın kârını iyileştirdi. Başka bir deyişle, Sömürgecilik kavramı, bir ülkenin toprak, kaynaklar ve ekonomik ilerleme üzerindeki sahipliğini genişletme yöntemi olarak kullanılır. Sömürgeler sermayeden yoksun, ancak hammadde ve insan gücü bakımından zengin olduklarından, sömürgeci için sömürgeleştirme son derece karlı bir girişimdir. Hammaddenin ana ülkeye akışı ve hammaddenin ve insan gücünün köleler olarak seyahati, sömürgeci ülkelerin sanayilerinin gelişmesiyle sonuçlanan giderek daha dengesiz bir ekonomik ilişki üretti ve sürdürdü. Sömürgeciler ile sömürgeleştirilenler arasındaki bu ekonomik eşitsizlik, kapitalizmin köklerinde yatmaktadır. Böylece sömürgeleştirilmiş ülkelerin tabi kılınması, sanayileşmenin ve kapitalizmin büyümesine yol açar (Loomba, 1998). Kolonilerin iki işlevi vardı. Onlar kölelerin ve pazarların kaynaklarıydı. Koloniler sadece Avrupa ülkelerindeki “tüketimi” sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Avrupa mallarının pazarları haline gelmişlerdir. Dengesiz bir ilişkiler sistemi yaratan, genellikle çeşitli türlerde ve seviyelerde “doğrudan” kuvvetle yapılanan bu organizasyon, sömürge ve sömürge

lkeler arasında bir hammadde ve insan “akışını” gerektiriyordu. Bu nedenle, dünyanın sömürgeleştirilmiş bölgeleri, kle emeğinin kaynağı haline geldi ve köleler, sömürgeci güçler tarafından kullanılacak veya tüketilecek mallar üretti. Avrupa’da tüketilecek şeker üretimi için tarlalarda çalıştırılmak üzere Afrika’dan Amerika’ya nakledildiler. Pamuk gibi malzemeler işlenmek ve daha sonra kolonilere geri satılmak üzere Avrupa şehirlerine taşınmıştır (Loomba, 1998). Böylece sömürgecilik, sömürgeleştirilmiş halkın ekonomik sömürüsü yoluyla Batılı uluslara zenginlik ve zenginlik kazandıran karlı bir ticari süreç haline geldi. Smrgecileri kazançlı taraf yaratan bu uygulamalar, kapitalizmin doğuşu için gerekli olan ekonomik eşitsizliği oluşturdu. Açıktır ki, Avrupa lkelerinde sanayi ve kapitalizmin büyümesi, “sanayileşmemiş” ülkelerin tabi kılınması için kullanılan “muazzam bir sermaye bolluğuna” neden oldu. Marksist dşnrlere olan Lenin ve Kautsky, sömürgeleştirilmiş ülkeler ile “metropol” arasındaki ilişkiden dolayı, Avrupa sömürgeciliğini bir “emperyalizm” sistemi (Loomba, 1998) ve Britanya İmparatorluğu olarak sınıflandırır.

2.10. Sömürgecilik Teorileri

Sömürgecilik sürecini anlamak ve değerlendirmek için birçok teori geliştirilmiştir. Bu teorilerdeki ana kavramlar, temsillere ve algılama biçimlerine dayanmaktadır. Sömürgeci g ilişkilerinde, sömürgeleştirilenin temsil edilmesi her zaman sömürgecilerin gözünden olur; dolayısıyla sömürgeleştirilen her zaman öteki ve aşağıdır. Hakim algı biçimlerini belirleyen bu temsillerdir. Sömürgeci söylem teorileri, temsillerin ve algı tarzlarının sömürgeci güç tarafından sömürgeleştirilmiş halkları sömürge yönetimine tabi tutmak için nasıl kullanıldığını açıklar. Sömürge metinleri, yazarların, sömürgeleştirilmiş halkların üstün sömürgecilere tabi olmasını haklı çıkararak, sömürgeciliğin dünyayı ve kişinin dünyadaki yerini görmenin ve anlamının belirli yollarını nasıl ima ettiğini gösterdiği kaynaklardır. Sömürgeci söylem, başkalarını yönetmenin doğru ve uygun olduğu fikrini haklı çıkardığı için smrgeciyi meşrulaştırır; bu, zihni sömürgeleştirme olarak adlandırılabilcek bir süreçtir. Zihni smrgeleştirmede dil, insanların “mantığını içselleştirmesine ve dilini konuşmasına; dünyayı algılama ve temsil etme biçimleriyle ilgili olarak sömürgecilerin değerlerini ve varsayımlarını sürdürmek”tir (Mc Leod, 2000). Sömürge karşılaşmaları, sömürgeci katılımcılar tarafından ötekini tanımlamak ve ona tepki vermek için bir şema bulmak için yaratılan ötekinin temsilleriyle işaretlenir.

Temsil, direniş ihtiyacını kışkırttığı iddia edilen bir sömürgeleştirme yöntemidir, ancak birinin sömürgeleştirilenin temsile neden direnmesi gerektiğini ayırt edebilmesi için, temsilin tam olarak ne olduğunu anlamak gerekir. Bhabha, “The Location of Culture” (1994) adlı kitabı boyunca, temsil pratiğine dair bir anlayış sağlamak için Said’in teorilerini kullanır; özellikle, iyi bilinen Oryantalizm teorisini kullanır. “The Location of Culture”ın girişinde Bhabha, “soruları temsil eylemi – kim? ne? nerede? -ve topluluğun kendisinin varlığı” (Bhabha, 1994: 5). Green’in Elizabeth Brown ile yaptığı röportajda gündeme getirdiği ve temsil anlayışı için çok önemli olan sorulardan biri de “kim kimi temsil ediyor?” (Bhabha, 1994: 4). Sömürgeleştirme bağlamında, sömürgeleştirilenleri temsil edenlerin sömürgeciler olduğunu kabul etmek önemlidir; Said, Oryantalizmde “Şark”ı tanımlayanın “Doğulu olmayan” (Said, 1994: 21) olduğunu açıkça belirtir (Said, 1994: 21). Bu nedenle, sömürgecilerin neden tam olarak sömürge öznelere temsil edebildikleri sorulur ve bu sorunun cevabı iktidar kavramında yatar. Said, “Batı ile Doğu arasındaki ilişki, bir güç, tahakküm, değişen derecelerde karmaşık hegemonya ilişkisidir” (Said, 1994: 5); böylece, sömürge tebaasının otoritesi olmadığı için, üstünlüğü elinde tutan sömürgecilerin sömürge tebaasını temsil etme sorumluluğunu üstlendiğini açıkça ortaya koyuyor. Başka bir deyişle, kolonizasyon temsillerle meşrulaştırılır. Said, İngiliz Parlamentosu’nda bir politikacı ve devlet adamı olan Arthur James Balfour’un “Avam Kamarası’nda “başa çıkmaları gereken sorunlar” üzerine konferans verdiği sözlerini tartışarak, bu temsil fikrini iktidar temelinde netleştirir (Said, 1994: 31). Oryantalizm’de Said, “Balfour hiçbir yerde İngiliz üstünlüğünü ve Mısırlıların aşağılığını reddetmez” demiştir (Said, 1994: 32) ve İngiliz üstünlüğünü güç ve bilgi fikriyle haklı çıkarır. Bu nedenle, Batı’nın Doğu’yu temsil ettiği açıktır, çünkü onların otorite konumu onlara bunu yapmalarına izin verir. Bir temsil sistemi olarak kurulan sömürgeci söylem, “sömürgecilerin ve sömürgeleştirilenlerin basmakalıp olan bilgilerini üreterek stratejileri için yetki arar” (Bhabha, 1994: 70). Bhabha, Oryantalizm’den gelen şu ifadeyi inceleyerek temsilin basmakalıp doğasını vurgular. Esasen, basmakalıp temsil, kolonyal konuların doğru bir tasvirini sunmak için değil, sadece onların aşağılıklarını sağlamak için kullanılır. Oryantalizm’de Said, basmakalıp temsili, kişinin onun sabit doğasını açıkça anlamasına izin verecek şekilde tartışır; Doğu, tüm Doğu’nun sınırlandığı sahnedir. Bu sahnede, rolü, içinden çıktıkları daha büyük bütünü temsil etmek olan figürler ortaya çıkacaktır. O halde Şark, bilindik Avrupa dünyasının ötesinde sınırsız bir uzantı değil, daha çok kapalı

bir alan, Avrupa'ya yapıştırılmış bir tiyatro sahnesi gibi görünmektedir (Said, 1994: 63). Her şeyden önce, “sahne” ve “tiyatro sahnesi” sözcüklerinin kullanımı, sömürgeleştirilenlerin, sömürgeciler tarafından kendileri için yaratılan belirli kimliği yerine getirmesi gereken aktörler olmaya zorlandıklarını ima eder. Şark'ın “kapalı bir alan” olarak kabul edildiği fikri, kolonyal tebaanın tanımlanmasının bütüncül olarak kabul edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, sömürgeleştirilenin yaratılmış bir imajı, onların kimliğinin tam bir tasviri olarak kabul edilmektedir (Said, 1994: 63). Özetle, stereotipik temsil, sömürgeleştirilenin kendine özgü ve kesin görüntülerini yarattığı için özneleri sabit bir şekilde tanımlayan bir yöntem olarak anlaşılmaktadır.

Bugün Yunanistan ve İtalya olan bölgelerde kültürel ve ekonomik olarak güçlü olan Greko-Romen İmparatorluğu'nun söylemi ise, ötekinin Avrupa temsillerinin habercisi olarak kabul edilmelidir (Miles, 1990: 22). İnsan varlığının coğrafi yayılımının bilinmesiyle birlikte, Greko-Romenler arasında, insanı “tanrılar” ve “hayvanlardan” ayıran ortak niteliklerine dayanan “insan türünün birliği” kavramı gelişmiştir. Ancak Greko-Romen halkının sınırları dışında kalan “sınıf” ve “cinsel” ayrımların sürekliliğini ve “barbar öteki” algısını engellemedi (Miles, 1990: 23). Greko-Romen İmparatorluğu ve kolonileri düşünüldüğünde, ötekinin tam bir Greko-Romen karakterinden yoksun olduğu düşünülen “barbar” olarak resmedildiği ve “anlaşılmaz” olduğu düşünüldüğünden açıkça görülmektedir (Miles, 1990: 14). Avrupalıların 15. yüzyılda Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki emperyalist faaliyetleriyle, Afrikalıların edebi temsilleri Avrupa kökenli olanlarla tam bir zıtlık içindedir. Afrikalıları “ilkel”, “vahşi”, “gizemli” ve “egzotik” olarak tasvir eder (New, 1978: 107-109). “Yakalanan” ve “köleleştirilen”, “paralı asker” olan Afrikalılar (New, 1978: 14), ten rengi, saç tipi, yüz şekli gibi fiziksel niteliklerle tanımlandılar. Avrupa söylemi her zaman Afrikalıları siyahla ve Greko-Romalıları beyazla özdeşleştirir. Siyah ve beyazın ikili karşıtlığı, Greko-Romenler ile Afrikalılar arasındaki en önemli fark olarak kabul edilir. Dolayısıyla Greko-Romen kültüründeki “beyaz/siyah kontrastı” nedeniyle “siyahlık” olumsuz bir şekilde değerlendirilmiştir (Greenblatt, 1990: 19).

Yeni Dünya'nın keşfi, Avrupalıların temsiller ürettikleri ve yeniden ürettikleri çerçevede önemli bir yenilenmeyi doğurdu. Yeni Dünya'da sömürge yerleşiminin izlediği Avrupa fetih ve kontrolü, bir “ilkelcilik söylemi”nin

yaratılmasıyla sonuçlandı (Loomba, 1998: 108). Avrupalılar, yerleşimin gerçekleştiği toprakların “henüz şekillenmediğini” ve Yeni Dünya sakinlerinin “bilmediklerini” ve kendilerine ait bir kültürden bile yoksun olduklarını varsaydılar. İlkelcilik söylemi onları “Avrupa uygarlığının damgasını almaya hazır bir tabula rasa” olarak temsil ediyordu (Greenblatt, 1990: 17). 15. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa’da ekonomik ve politik olarak güçlü “yönetici sınıflar”, Kuzey ve Batı Avrupa’da “şehir ve ulus devletler” kurmaya başladılar. Bu devletler, “sömürge yerleşimi” ile çok ilgili olan bir “uluslararası ticaret sistemi” içinde dünyanın farklı yerlerinde topraklarını genişletmeye başladılar. Nitekim kolonizasyon, Avrupa ulusları arasındaki toprak rekabeti, “özel mülkiyet haklarının düzenlenmesi”, “iş gücü” ihtiyacı ve “yabancılaşma” gerekliliği temelinde yerli halklarla yeni bir karşılaşma çağını başlatmıştır. Egemen olunan bölgelerin doğal dengesini değiştiren sömürgeci teşebbüsün, başka yerleri ve diğer halkları sömürgecilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek metalara dönüştürdüğü açıktır (Miles, 1990: 20, New, 1978: 106). Avrupa kolonizasyonu sırasında, özellikle on altıncı yüzyıldan itibaren, gezginlerin deneyimlerine ilişkin açıklamaları, temsiller için en önemli kaynaklardan biri olduğunu kanıtladı. Matbaanın icadı ve bir ticaret makalesi olarak “kitabın ortaya çıkması” sonucunda Avrupa’nın her yerinde seyahatnameler yayınlanmaya başlamıştır (Miles, 1990: 21). Gezginlerin hikâyeleri, diğerinin özelliklerinin tanımlandığı “uygar davranış” standartlarını belirlemede ve böylece sömürge merkezinin “statükosunu” sürdürmede etkiliydi. Sömürgeleştirme sürecinde, Avrupa’nın dünyanın farklı yerlerindeki insanlara karşı tutumunun değişmesine rağmen, Avrupalı olmayan öteki genellikle daha küçük bir varlık olarak temsil edildi. Batılılar, Asyalıları fiziksel özelliklerinden bahsetmeden “barbar”, “tiran” veya “kafir” gibi kelimelerle tanımlarken, Afrika, Kızılderili ve Hintlileri fiziksel özelliklerine göre özellikle “ten rengi”, “saç” olarak temsil etmişlerdir (Miles, 1990: 21-22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA'DA YAŞANAN PORTEKİZ VE İSPANYOL SÖMÜRGELERİ DÖNEMİ VE ABD'NİN EMPERYAL GENİŞLEMESİ

3.1. Coğrafi Keşifler: Sömürgeciliğin Başlangıcı

Dünyada bugünkü ekonomik sistemin anlaşılabilmesi açısından tarihi kırılma noktalarını iyi tespit ve analiz etmek gerekmektedir. Bu anlamda Haçlı Seferleri bize önemli bir veri sunmaktadır. Avrupalı Katolik Hristiyanlar tarafından 1096-1272 yılları arasında dini liderleri II. Urban'ın talebi üzerine dini, siyasi, askeri ve ekonomik getiriler sağlamak ve Doğu zenginliklerini ele geçirmek için düzenledikleri saldırılardır. Haçlı Seferleri neticesinde Avrupalılar, Müslümanların da daha önce Çinlilerden öğrendikleri pusula, barut ve matbaa gibi yenilikleri kendi coğrafyalarına götürmüşlerdir. Bu durum Coğrafi Keşifler için hayati bir kazanım sağlamıştır. Bu yüzden toplumlar arasında ortaya çıkan ekonomik ve teknolojik farklılıkların en belirgin yaşandığı dönem Coğrafi Keşiflerle birlikte gerçekleşmiştir (Oral, 2018: 2003). Toplumsal dönüşüm, Avrupalılar için refaha karşılık gelirken, sömürge coğrafyaları için yoksulluğa karşılık gelmiştir. Bu dönem yeni coğrafyaları ortaya çıkarmış, bu coğrafyalardan Avrupa'ya değerli madenler ve tütün, pamuk gibi tarım ürünleri getirilmiş ve siyasi, ekonomik, sosyal süreçler devamlı olarak Batı toplumları lehine gelişme göstermiştir. Bu bağlamda Coğrafi Keşifler, endüstriyel devrime kaynaklık eden bilim ve teknikteki ilerlemeler gibi tüm süreçlerin gerçekleşmesine zemin hazırlamış, dünya ekonomik ve siyasi haritası ile sistemlerin değişmesine, yeniliklerin yaratılmasına imkân vermiştir. Gemilerle taşınan zenginlikler burjuva sınıfını, devrimleri ve ulus devletleri ortaya çıkarmıştır (Mütercimler, 2017: 34).

Bugün Batı toplumlarının gelişmiş ve refah coğrafyalar olmasının altında yatan en önemli dinamik Coğrafi Keşiflerdir. Bu dönem aynı zamanda ilk küreselleşme süreci olarak da kabul edilebilir. Çünkü tüm coğrafya ve toplumlar üzerinde teknik, sosyal, ekonomik anlamda etkili olmuştur. Avrupalı toplumların refahının altında yatan en önemli unsurlar Coğrafi Keşiflerle başlayan uygarlık/sömürü hareketidir. 1400-1600 yıllarını kapsayan bu dönem Avrupa uygarlık sürecine ve Sanayi Devrimini ortaya çıkaracak bilgi, teknoloji ve finansa büyük bir katkı sağlamıştır. Avrupalılar Orta Çağdaki geri kalmışlıklarını gerçekleştirdikleri atılımlarla geride bırakmaya başlamışlardır. Dönem içinde cesur (keşif amaçlı seyahatler ile altın, baharat gibi zenginlikleri elde edebilmek) gemicilerin (Bartelmi Dias, Kristof Kolomb, Ferdinand Macellan, Pedro Alvares Cabral, Vasko do Gama, Macellan, Del Kano) seyahatleri sonucunda dünya bilgisinin artması ve haritaların çizilmesi yeni yerler keşfetme ve sahip olma ideolojisini geliştirdi ve Portkiz, İspanya, İtalya, İngiltere Fransa bunu bir devlet politikası haline getirdi. Yaşanan süreçler Avrupalı güçler arasındaki mücadeleleri artırmış ve dünya adeta bir paylaşım sahasına dönüşmüştür. Böylelikle sömürgecilik büyük bir ivme kazanmıştır. Avrupa'yı sömürgeciliğe iten en önemli sebepler yeni yerlere sahip olma ve o bölgenin zenginliklerini elde etmektir. Avrupa'yı denizaşırı sömürge hareketlerine iten en önemli sebep esasen altın talebidir. Avrupa'da hem iç ekonomik gelişmeyi kontrol eden, hem de ticaret ve denizaşırı araştırmalar için kuvvetli bir itici güç oluşturan altın kıtlığı vardır (Arnold, 1995: 9). Avrupa'da diğer gelişmelere öncülük eden sermaye birikimi sağlandıktan sonra sömürge anlayışı daha da geniş bir anlayış/ideoloji kazandı. Ayrıca bu süreçte dünyada köle ticareti de korkunç bir boyuta ulaşmıştır. Avrupalılar daha çok kendi topraklarındaki ya da diğer sömürgelerindeki tarımsal aktiviteleri yürütmek için köle ticareti yapmışlardır. Bu nedenle İngiltere, Fransa, Portekiz, İspanya, Hollanda, Belçika, İtalya, Almanya gibi ülkeler için yeni sömürge bulmak diğerleri arasında daha güçlü olmak ve hâkimiyet alanını genişletmek zorunluluk olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde coğrafi keşifler ile sömürgecilik arasında bir ilişki söz konusudur (Mcevedy ve Anadol, 2005: 67).

3.2. 16. Yüzyıldan 19.Yüzyıla Kadar İspanyol Sömürgeciliği Dönemi

İspanyol tarihçi Rios ve Castillo (1986: 166), İspanya'nın 15.yüzyılın sonundan itibaren başlatmış olduğu büyük sömürgeci hamleyi, İspanya'nın o

dönemde askeri ve ruhani olarak iki çeşit saldırgan eğilim içerisinde olduğunu, bu iki eğilimin de saldırgan ve fetih amacı taşıdığını, askeri fetihlerin amacının güç, toprak ve zenginlik kazanmakken, ruhani fetihlerin amacının Hristiyanlığı yaymak olduğunu belirtmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda İspanyol Sömürgeciliği, 16.yüzyılın ortalarına kadar Orta ve Güney Amerika'nın büyük bir kısmını yönetimi altına almış ve 16.yüzyılın en büyük sömürge imparatorluğunu kurmuştur.

İspanyollar, keşiflere Portekizlilerden sonra başlamışlardır. Bu durum İspanyollar ile Portekizlilerin savaşmalarına neden olmuştur. Savaşlar 1494 yılında Papa VI. Alexander'ın arabuluculuğu ile İspanya'nın Tordesillas kentinde "Tordesillas Antlaşması"nın imzalanması ile sona ermiştir (Davies, 2006: 34). Buna göre Avrupa dışında keşfedilecek yerler İspanya ve Portekiz arasında paylaşılmıştır. İspanyollar başka yollar kullanarak Hindistan'a ulaşabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu kapsamda çeşitli girişimlerde de bulunmuşlardır. Ancak asıl gelişme aslen İtalyan olan Christopher Columbus'un, dünyanın yuvarlak olduğundan hareketle devamlı batı yönünde ilerlerse Hindistan'a oradan da Çin'e ulaşabileceğini düşünerek dönemin önemli devletleri olan İngiltere, İspanya ve Portekiz krallarından destek istemesi olmuştur. Bu yardım isteğine dönemin İspanya kralı Ferdinand ve eşi kraliçe İsabella olumlu cevap vermiştir. Columbus'a okyanusların büyük dalgalarına dayanıklı Karavela tipi gemiler vererek destek olmuşlardır (Oral, 2020: 55).

1492 yılında Santa Maria adlı okyanus şartlarına dayanıklı gemisi ile İspanya'dan yola çıkan Columbus ve mürettebatı, Atlas Okyanusu'nu aşarak Amerika kıtasının doğu kıyılarına ulaşmışlardır. Ancak Columbus, burayı Hindistan'ın batısı zannetmiştir. Bu yerin yeni bir kıta olabileceğini düşünememiştir. Çünkü dönemin Avrupa düşünce yapısında yeni bir kıta keşfetmekten ziyade Uzakdoğu'ya Hindistan'a ve Çin'e ulaşmak, buralardaki zenginlikleri ele geçirmek ve Avrupa'ya taşımak amaçlanmıştır. O yüzden Columbus, ilk seferinde keşfettiği Amerika'nın doğusundaki adaları, Hindistan'ın batısındaki adalar olduğundan hareketle Batı Hint Adaları ve buralarda yaşayan Aravak ve Caniba gibi yerli halkları da Hintli olarak adlandırmıştır. Columbus, ikinci ve üçüncü seferlerinde de yine aynı yere, Amerika kıtasına, gelerek orta ve güney Amerika kıyılarını keşfetmesine rağmen, buraların Hindistan dışında başka bir yer olabileceğini düşünmemiştir (Boorstin, 1994: 74). 16.yüzyılın ilk yarısında, İspanyol fatihlerinin serbest yönetiminde bulunan Yeni Dünya toprakları, yüzyılın ikinci yarısında, sömürge

yönetim sisteminin uygulamaya konulmasıyla birlikte, İspanyol Kraliyeti'nin denetimi altına girmiştir. Bu dönemde ortaya çıkarılan Potosi, Zacatecas ve Guanajuato maden yatakları, İspanyol Krallığı tarafından işletilmekteydi. Potosi dağındaki gümüş madeni oldukça büyük bir rezerve sahipti. Avrupa'daki yıllık gümüş üretimi 60 ton olmasına karşın buradan yılda 266 ton gümüş elde edilebiliyordu. Bununla birlikte Zacatecas'taki gümüş yatakları da oldukça büyüktü. 16. ve 17.yüzyıllarda bu iki maden yatağı bile, İspanya'nın büyük bir gelirini karşılıyordu. Özellikle gümüşün uluslararası piyasada para karşılığı olarak kullanılabilme özelliği sayesinde, İspanya dönem itibariyle dünyanın en güçlü ülkesi haline gelmiştir (Luraghi, 2000: 89).

3.3. 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Portekiz Sömürgeciliği Dönemi

15.yüzyılın başlarında coğrafi keşiflere ilk başlayanlar Portekizliler olmuşlardır. Afrika'nın batı kıyılarında ve Atlas Okyanusu'nda birçok seyahatler ve keşifler yapmışlardır. 15.yüzyılın başlarında Azor ve Madeira adalarını bulmuşlardır. Böylece ilk keşif hareketleri başlamıştır. Gemici lakaplı prens Henrique, yeniliklere açık ve meraklı bir kişi olduğundan keşiflere destek vermiştir (Tanilli, 2014: 56). Okyanuslara dayanıklı gemiler yaptırmış, yeni haritalar çizdirmiş ve pusula gibi denizcilik ile ilgili aletlerin geliştirilmesini sağlamıştır. Özellikle Afrika'yı merak eden Henrique, inançlı bir Hristiyan olduğundan bu keşifler ile Hristiyanlık dininin de dünya üzerinde yayılmasını amaçlamıştır.

Prens Henrique'nin destekleri ile başlayan keşifler, 1460 yılında ölümünden sonra da artarak devam etmiştir. 1486 yılında Portekizli Bartolomeu Diaz Afrika'nın güneyini dolaşmıştır. 1497 yılında Portekizli Vasco De Gama, Ümit Burnu'nu geçerek 1498 yılında Hindistan'ın batısındaki Calicut Limanı'na ulaşmıştır (Gotor, 2019: 131). Böylece Hint deniz yolu, Portekizlilerin eline geçmiştir. Dolayısıyla da Portekizliler Baharat Yolu'na egemen olmuşlardır. Hint Okyanusu bir Portekiz gölü haline gelmiştir. 1869 yılında Süveyş Kanalı açılışına kadar Hint Deniz Yolu en önemli ticaret yolu olarak kullanılmıştır (Ferro, 2002: 34). 1500 yılında ise Hindistan'a gittiğini zanneden Pedro Alveras Cabral adlı Portekizli bir gemici tarafından Güney Amerika'daki Brezilya keşfedilmiştir.

Portekiz İmparatorluğu'nun daha geniş politik ekonomideki değişen yerleri, küresel kapitalist genişleme süreçlerinin farklı tarihsel bağlantılarını yansıtmaktadır.

On beşinci ve on altıncı yüzyıllardaki deniz keşifleri döneminde - aynı zamanda Birinci İmparatorluğu olarak da bilinen Portekiz emperyal genişleme dönemi – Portekiz’in sömürge egemenliği ve sömürüsü, ağırlıklı olarak Asya topraklarındaki ticaret yollarının kontrolüne odaklanmıştır. On altıncı yüzyılın ortalarında, dünyaya yayılan bir ticari kapitalizm içinde artan rekabetle karşı karşıya kalan Portekiz İmparatorluğu, kendisini Avrupa’dan “uzaklaştırmaya” ve Atlantik’e yönelmeye başlamıştır. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllar boyunca, Luso-Brezilya İmparatorluğu veya İkinci İmparatorluk olarak anılan bir dönem, Portekiz, Güney Amerika’nın sömürgeleştirilmesine yatırım yaparken, Brezilya köle ticareti için (o zamanlar Terra de Santa Cruz olarak bilinirdi) önemli bir ülke haline gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılın başlarında, Napolyon Savaşları ile karşı karşıya kalan Portekiz kraliyet ailesi, İmparatorluğun koltuğunu Brezilya’ya devretmiştir (Birmingham, 2018: 121).

3.4. Latin Amerika Ülkelerinin Bağımsızlık Süreçleri

1700’lerin sonlarındaki, Aydınlanma fikirleri, Amerikan ve Fransız Devrimlerinin haberleri Latin Amerika’da müthiş bir heyecana neden olmuştur. İlk devrim hareketi 1791’de Haiti’de görülmüştür. Fransız efendilerine karşı yaklaşık 100 bin köleleştirilmiş Afrikalı kendisi de eski bir köle olan Toussaint L’Ouverture liderliğinde ayaklanmıştır. 1801’de Toussaint tüm adanın kontrolünü ele geçirmiş ve köleleştirilmiş tüm Afrikalıları serbest bırakmıştır. Ocak 1802’de 30 bin Fransız askeri, Toussaint’i iktidardan indirmek için Aziz Dominik’e gönderilmiştir. Mayıs ayında Toussaint, Fransızlar köleliğe son verirse devrimi durdurmayı kabul etmiş ancak Fransızlar anlaşmaya uymayarak onu hapsedmiştir. Haiti’nin bağımsızlığı için bu sefer de Toussaint’in teğmenlerinden Jean-Jacques Dessalines ayaklanmıştır. 1 Ocak 1804’te General Dessalines koloniyi bağımsız bir ülke ilan etmiştir. Böylelikle Latin Amerika’da gerçek anlamda ilk bağımsızlığını ilan eden koloni Haiti olmuştur (Knight, 2000: 107). Napolyon’un 1808’de İspanya’yı fethetmesi, İspanyol kolonilerindeki isyanları daha da tetiklemiştir. Fransızlar tarafından dayatılan bir krala hiçbir zaman sadakat hissetmeyen koloniler, 1810’dan itibaren birer birer bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. Bu mücadelelerde iki önemli isim ön plana çıkmaktadır. Bunlar Venezuela’nın bağımsızlık lideri Simon Bolivar ve Arjantin’in bağımsızlık lideri Jose de San Martin’dir. Simon Bolivar Venezuela’yı 1811’de İspanya’dan bağımsız bir ülke olarak ilan etmiştir. Ancak Bolivar’ın gönüllü

devrimciler ordusu çok sayıda yenilgiye uğramış ve Bolivar, sürgüne gitmek zorunda kalmıştır. Ağustos 1819'da Bolivar, iki binden fazla askere And Dağları üzerinden şimdi Kolombiya olarak bilinen bölgeye cesur bir yürüyüş gerçekleştirerek Bogota'daki İspanyol ordusunu tamamen şaşırtmış ve kesin bir zafer kazanmıştır. Bolivar 1821'de Venezuela'nın bağımsızlığını kesin olarak ilan edebilmiştir. Daha sonra güneye Ekvador'a doğru yürüyerek Jose de San Martin ile tanışmış, Latin Amerika devrim hareketi konusunda birlikte hareket etmeye karar vermiştir. San Martin'in Arjantin'i 1816'da bağımsızlığını ilan etmiştir. 1817'de Şili'yi, 1824'te ise sonradan Venezuela, Kolombiya, Panama ve Ekvador olacak ülkelerin topraklarını kurtarmışlardır (Lynch, 2007: 154).

1810'da Meksika'da Dolores köyünde rahip olan Padre Miguel Hidalgo önderliğinde 80 bin kişilik bir grup, İspanya'dan bağımsızlık kazanma iddiasıyla Mexico City'e doğru yürüyüşe geçmiştir. Alt sınıfların bu şekilde ayaklanması Mexico City'deki yerleşik soylu sınıfın tedirgin olmasına neden olmuş ve ordu 1811'de Hidalgo'yu mağlup ederek olayları bastırmıştır (Meade, 2016: 69).

İsyancılar daha sonra başka bir güçlü lider olan Padre Jose Maria Morelos etrafında toplanmaya başlamış ve Morelos devrime dört yıl kadar öncülük etmiştir. Ancak 1815'te Agustin de Iturbide, Morelos'u mağlup ederek kontrolü sağlamıştır. 1821'de İspanya'da gerçekleşen liberal düşünce eksenli bir devrim Meksika'daki soyluları rahatsız edince birkaç sene önce isyanları bastıran soyluların başında olan Iturbide, çıkarlarına ters düşeceği endişesiyle aynı yıl İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmiştir (Anna, 2003: 1787). Iturbide'nin bağımsızlık ilanını Orta Amerika'daki diğer koloniler takip etmiş ancak Iturbide, onların bağımsızlık mücadelelerini tanımamıştır. 1823'te General Agustin de Iturbide'nin iktidardan indirilmesi sonrasında Orta Amerika, Meksika'dan kesin olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Orta Amerika Birleşik İlleri adını alan bu yapı günümüzde Nikaragua, Guatemala, Honduras, El Salvador ve Kosta Rika'nın öncülü konumunda bir devlet olmuştur. 1807'de Napolyon'un orduları hem İspanya'yı hem de Portekiz'i işgal ettiğinde, Prens John ve mahiyeti yanında kraliyet hazinesiyle birlikte en büyük kolonisi olan Brezilya'ya doğru yola çıkmıştır (Keen ve Haynes, 2012: 76). Rio de Janerio, Portekiz imparatorluğunun yeni başkenti olmuş ve Portekiz, 14 yıl boyunca Brezilya'dan yönetilmiştir. Napolyon'un 1815'teki yenilgisinden sonra, Kral John ve Portekiz hükümeti Lizbon'a dönmüş ancak kral, oğlu Dom Pedro'yu Brezilya'da

bırakmıştır. Brezilya, Portekiz krallığının merkeziyken yeniden koloni statüsüne düşmesi, önde gelen aileleri huzursuz etmiştir. Buna karşın 1822’de Brezilya’nın Portekiz’den bağımsızlığı talep edilmiştir. 7 Eylül 1822’de bu taleplerin uygun olduğunu düşünen Dom Pedro, babasına karşı isyan bayrağını açarak Portekiz güçlerine karşı Brezilya bağımsızlık mücadelesinin önderi olmuştur. Brezilya’nın bağımsızlığı resmen ilan edilmiş ve Dom Pedro ilk imparator olarak tanınmıştır (Fausto ve Fausto, 2014: 178).

3.5. Monroe Doktrini: ABD’nin Latin Amerika’da Yayılmasının Ortaya Çıkışı

1823’te Kongre’ye yaptığı bir konuşmada, Başkan James Monroe, Avrupa güçlerini, daha fazla sömürgeleştirmeye kalkışmamaları veya Batı Yarımküre’ye başka türlü müdahale etmemeleri konusunda uyardı ve ABD’nin bu tür herhangi bir müdahaleyi potansiyel olarak düşmanca bir eylem olarak göreceğini belirtti. Daha sonra Monroe Doktrini olarak bilinen bu politika ilkesi, nesiller boyu ABD diplomasisinin temel taşı haline gelecekti. Monroe Doktrininin Arkasındaki ABD Motivasyonları 1820’lerin başında, birçok Latin Amerika ülkesi İspanya veya Portekiz’den bağımsızlıklarını kazanmıştı ve ABD hükümeti 1822’de Arjantin, Şili, Peru, Kolombiya ve Meksika’dan oluşan yeni cumhuriyetleri tanımıştı. Kıta Avrupası’nın gücü, bölgedeki sömürge rejimlerini yeniden kurmak için gelecekte girişimlerde bulunacaktı. Rusya, aynı zamanda, Çar I. Aleksandr’ın Kuzeybatı Pasifik’teki topraklar üzerinde egemenlik iddiasında bulunması ve 1821’de yabancı gemilerin bu kıyıya yaklaşmasını yasaklaması ile emperyalizmin endişelerine de ilham vermişti (Gilderhus, 2006). Monroe başlangıçta Latin Amerika’da gelecekteki kolonizasyona karşı ABD-İngiliz ortak bir çözüm fikrini desteklemiş olsa da, Dışişleri Bakanı John Quincy Adams İngilizlerle güçlerini birleştirmenin gelecekteki ABD genişleme fırsatlarını sınırlayabileceğini ve İngiltere’nin emperyalist emelleri olabileceğini savundu. Monroe’yu ulus için bağımsız bir rota belirleyecek ve Batı Yarımküre’nin koruyucusu olarak yeni bir rol talep edecek tek taraflı bir ABD politikası açıklaması yapmaya ikna etti. Monroe’nun Kongreye Mesajı Başkanın 2 Aralık 1823’te Kongre’ye verdiği geleneksel mesaj sırasında Monroe, daha sonra Monroe Doktrini olarak bilinecek olan şeyin temel ilkelerini dile getirdi (May, 2013). Monroe’nun mesajına göre, Eski Dünya ve Yeni Dünya temelde farklıydı ve iki

farklı etki alanı olmalıdır. Amerika Birleşik Devletleri, kendi adına, Avrupa'nın siyasi işlerine veya Batı Yarımküre'deki mevcut Avrupa kolonilerine müdahale etmeyecektir. Monroe, "Amerika kıtaları, üstlendikleri ve sürdürdükleri özgür ve bağımsız koşullara göre bundan böyle herhangi bir Avrupalı gücün sömürgeleştireceği tebaa olarak görülmemelidir," diye devam etti. Avrupalı bir gücün Batı Yarımküre'de etkisini göstermeye yönelik herhangi bir girişimi, o andan itibaren ABD tarafından güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görülecektir (Sexton, 2011).

Monroe Doktrini, ayrı etki alanları ve Avrupa'nın dışişlerine müdahale etmeme politikası ilan ederken, George Washington'un 1796'daki Veda Konuşması ve James Madison'ın savaş ilanı da dâhil olmak üzere, Amerikan diplomatik ideallerinin geçmişteki açıklamalarından yararlandı. 1812'de İngiltere ile Monroe Doktrini Uygulamaya ilişkin ABD Dış Politikası Monroe mesajını Kongre'ye ilettiğinde, Birleşik Devletler dünya sahnesinde hâlâ genç ve nispeten küçük bir oyuncuydu. Açıkça Batı Yarımküre üzerinde tek taraflı kontrol iddiasını destekleyecek askeri veya deniz gücüne sahip değildi ve Monroe'nun cesur politika açıklaması ABD sınırları dışında büyük ölçüde görmezden gelindi (Livingstone, 2009). 1833'te Birleşik Devletler, İngilizlerin Falkland Adaları'nı işgaline karşı çıkmak için Monroe Doktrini'ne başvurmadı. İngiltere ve Fransa 1845'te Arjantin'e bir deniz ablukası uyguladığında da harekete geçmeyi reddetti. Ancak ülkenin ekonomik ve askeri gücü arttıkça, Monroe'nun sözlerini eylemlerle desteklemeye başladı. İç Savaş sona ererken, ABD hükümeti Meksika'daki Benito Juárez'e askeri ve diplomatik destek sağlayarak, kuvvetlerinin 1867'de Fransız hükümeti tarafından tahta geçirilen İmparator Maximilian rejimini devirmesine olanak sağladı. 1870'ten itibaren, Birleşik Devletler büyük bir dünya gücü olarak ortaya çıktıkça, Monroe Doktrini, Latin Amerika'daki uzun bir dizi ABD müdahalesini haklı çıkarmak için kullanılacaktı (Erikson, 2008). Bu, özellikle Başkan Theodore Roosevelt'in, Latin Amerika ülkelerindeki borçları tahsil etmek için silahlı müdahale tehdidinde bulunan Avrupalı alacaklıları durdurmak için ABD hükümetinin müdahale hakkını talep ettiği 1904'ten sonra doğrudu. Ancak iddiası bundan daha ileri gitti. Roosevelt, o yıl Kongre'ye yıllık mesajında, "Kronik yanlış yapma, başka yerlerde olduğu gibi Amerika'da da nihayetinde medeni bir ulusun müdahalesini gerektirebilir" dedi. Batı Yarımküre'de Amerika Birleşik Devletleri'nin Monroe Doktrini'ne bağlılığı,

ABD’yi, isteksizce de olsa, bu tür yanlış yapma veya iktidarsızlık gibi aleni durumlarda, uluslararası bir polis gücünün uygulanmasına zorlayabilir. “Roosevelt Doğal Sonuçları” veya “Big Stick” politikası olarak bilinen Roosevelt’in geniş yorumu, kısa süre sonra Dominik Cumhuriyeti, Nikaragua, Haiti ve Küba dâhil olmak üzere Orta Amerika ve Karayipler’deki askeri müdahaleleri haklı çıkarmak için kullanıldı (Mariano, 2011).

3.6. I. Dünya Savaşı’na kadar ABD’nin Latin Amerika Politikaları

19. yüzyılın sonuna kadar, ABD’nin öncelikle yakınlardaki Meksika ve Küba ile (Meksika ve Küba’nın İspanyol kolonisi dışında) özel bir ilişkisi vardı, bu da büyük ölçüde ekonomik olarak İngiltere’ye bağlıydı. Amerika Birleşik Devletleri, İspanyol kolonilerinin 1820 civarında ayrılıp bağımsız hale gelme sürecine hiçbir müdahalede bulunmadı. Birleşik Devletler, İngiltere ile işbirliği ve onun yardımıyla, 1823’te Monroe doktrinini yayınladı ve İngiltere’de herhangi bir ek Avrupa kolonisi kurulmasına karşı uyarıda bulundu. Amerikalı kolonilerin yerleştiği Teksas, 1836’da Meksika’dan bağımsızlık için başarılı bir savaş verdi. Meksika bağımsızlığı tanımayı reddetti ve ABD’ye ilhakın savaş anlamına geldiği konusunda uyardı. 1845’te ilhak geldi ve 1846’da Meksika-Amerika Savaşı başladı. Amerikan ordusu kolayca savaşı kazandı (Holden ve Zolov, 2000). Sonuç olarak, New México, Nevada, Arizona ve Kaliforniya 15 milyon ABD Doları karşılığında ABD’ye bırakıldı. Yaklaşık 60.000 Meksikalı bölgede kaldı ve ABD vatandaşı oldu. Fransa, Meksika’yı ele geçirmek için ordusunu kullanarak Amerikan İç Savaşı’ndan (1861-65) yararlandı. Avrupa’daki yenilgiler nedeniyle Fransa birliklerini geri çekerek, Emperyalistleri ve Meksikalı I. Maximilian’ı Benito Juarez liderliğindeki (ABD tarafından desteklenen) Cumhuriyetçilerin yenilgisiyle karşı karşıya bıraktı. 1895’te Guayana Esequiba’nın Anglo-Venezuela sınır anlaşmazlığı, ilk kez daha dışa dönük bir Amerikan dış politikasını, özellikle Amerika’da, Amerika Birleşik Devletleri’ni bir dünya gücü olarak işaretleyerek ortaya koydu. Bu, ABD’nin Amerika’da iddia ettiği ayrıcalıkları kullandığı Monroe doktrini altındaki modern müdahaleciliğin ilk örneğiydi (Mariano, 2011).

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nin hızlı ekonomik büyümesi, Latin Amerika’yı giderek daha fazla rahatsız etti. Amerikan himayesi altında bir Pan-Amerikan Birliği kuruldu, ancak halefi Amerikan Devletleri

Örgütü gibi çok az etkisi oldu. 1890'larda Küba'daki huzursuzluk tırmanırken, Amerika Birleşik Devletleri İspanya'nın başaramadığı reformları talep etti. Sonuç, Amerika Birleşik Devletleri'nin Porto Riko'yu satın aldığı ve 1901 Ordu Tahsisat Yasası'nın bir parçası olarak geçirilen Platt Değişikliği kuralı uyarınca Küba üzerinde bir koruyuculuk kurduğu 1898 kısa İspanyol-Amerikan Savaşı oldu (Gilderhus, 2000).

Panama Kanalı'nın inşası 1903'ten itibaren Amerika'nın dikkatini çekti. ABD, Panama'yı Kolombiya'dan bağımsız kılan bir isyanı kolaylaştırdı ve Panama Kanalı Bölgesi'ni Amerika'nın sahip olduğu ve işlettiği bir bölge olarak kurdu ve sonunda 1979'da Panama'ya döndü. Kanal 1914'te açıldı ve dünya ticaretinde önemli bir faktör olduğunu kanıtladı. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya'nın tehditleri de dahil olmak üzere Panama Kanalı'na yönelik askeri yaklaşımların korunmasına özel önem verdi. Defalarca Haiti ve Nikaragua başta olmak üzere birçok ülkenin maliyesinin geçici kontrolünü ele geçirdi (Albert ve Henderson, 2002).

3.7. İki Savaş Arası Dönemde ABD'nin Latin Amerika Politikaları

Meksika Devrimi 1911'de başladı. Devrim ile Meksika madenlerine ve demiryollarına yatırım yapılması, Amerikan ticari çıkarlarını alarma geçirdi. Amerika Birleşik Devletleri'nin Meksika Devrimi'ne katılımı, diğer egemenlik ihlallerinin yanı sıra, bir darbenin büyükelçilik tarafından desteklenmesini ve Başkan Francisco I. Madero'ya suikast yapılmasını ve Veracruz'un askeri işgalini içermektedir. Çok sayıda Meksikalı, savaşın parçaladığı devrimden güneybatı Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçtı. Bu arada, Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika'daki en büyük ticaret ortağı ve finansörü olarak İngiltere'nin yerini giderek daha fazla aldı. ABD "İyi Komşuluk Politikası"nı benimsediği 1930'larda, dostane ticaret ilişkilerinin siyasi koşullar veya diktatörlüklere bakılmaksızın devam edeceğini dile getiriyordu. Bu politika, bölgesel bir müdahale etmeme ilanı için uzun süredir devam eden Latin Amerika diplomatik baskısına ve ABD işgallerinin artan direncine ve maliyetine yanıt verdi (O'Brien, 1999). Büyük Buhran, denizaşırı askeri seferleri ABD için çok maliyetli hale getirdi Ocak 1931'de dönemin Dışişleri Bakanı Henry Stimson, ülkedeki 1932 seçimlerinin ardından Nikaragua'daki tüm ABD askerlerinin geri çekileceğini duyurdu. İyi Komşu politikası, yeni seçilen Amerikan

başkanı Franklin Roosevelt'in Latin Amerika ülkelerine yönelik dış politikasıydı. Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası çatışmaların arttığı bir dönemde Latin Amerikalı komşularıyla ilişkilerini geliştirmek istiyordu. Amerika Birleşik Devletleri, popüler olmayan askeri müdahaleden vazgeçerek Pan-Amerikanizm politikasını uyguladı. Bu politika, güçlü yerel liderleri, ulusal muhafızların eğitimi, ekonomik ve kültürel nüfuzu, İhracat-İthalat Bankası kredilerini, mali denetimi ve siyasi yıkımı destekledi. İyi Komşuluk Politikası, Amerika Birleşik Devletleri'nin gözünü Latin Amerika'da daha barışçıl bir şekilde tutacağı anlamına geliyordu (Grandin, 2006). 4 Mart 1933'te Roosevelt açılış konuşmasında şunları söyledi: "Dünya politikası alanında bu ulusu iyi komşunun politikasına adayacağım" Bu görüş, Roosevelt'in Dışişleri Bakanı Cordell Hull tarafından Montevideo'daki bir Amerikan devletleri konferansında teyit edildi. Aralık 1933'te Hull, "Hiçbir ülkenin bir başkasının iç veya dış işlerine karışma hakkına sahip olmadığı" kararını onayladı. Aralık 1933'te Roosevelt, "Şu andan itibaren Birleşik Devletler'in kesin politikası silahlı müdahaleye karşıdır" dedi (Holden ve Zolov, 2000).

I. Dünya savaşının bir etkisi, Latin Amerika'daki Avrupa varlığının azalması ve ABD'nin konumunun giderek katılaşmasıydı. Amerika Birleşik Devletleri, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'ya karşı büyük ülkeleri müttefik olarak kabul etti. Ancak Arjantin, Şili, Ekvador, Paraguay, Uruguay ve Venezüella gibi bazı ülkeler sadece 1945'te Mihver devletlerine savaş ilan etti (çoğu daha önce ilişkileri koparmıştı). İyi Komşuluk Politikası dönemi, 1945'te Soğuk Savaş'ın hızlanmasıyla sona erdi, çünkü Birleşik Devletler, batı yarımküreyi Sovyetler Birliği'nin etkisinden ve olası bir komünizm yükselişinden korumak için daha büyük bir ihtiyaç olduğunu hissetti. Bu değişiklikler, İyi Komşuluk Politikası'nın temel müdahale etmeme ilkesiyle çelişiyordu ve ABD'nin Latin Amerika işlerine yeni bir müdahale dalgasına yol açtı. 1950'lerde Amerika Birleşik Devletleri, Guatemala (1954), Küba (1961), Guyana (1961-64), Şili (1970-73), Dominik Cumhuriyeti (1965), örneğinde olduğu gibi, daha eski bir doğrudan askeri müdahale geleneğinden gizli ve vekil müdahalelere geçti (Grandin, 2006).

3.8. Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin Latin Amerika Politikaları

Resmi olarak 1947'de Truman doktrini ile "çevreleme" politikasını teorize ederek başlayan Soğuk Savaş'ın Latin Amerika'da önemli sonuçları olmuştur. Latin

Amerika, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle doğan Doğu Bloku ve Şubat 1945'te düzenlenen Yalta Konferansı'nın aksine, Amerika Birleşik Devletleri tarafından "özgür dünya" olarak adlandırılan Batı Bloku'nun tam bir parçası olarak kabul edilmiştir. Truman, "silahlı azınlıklar veya dış baskılar tarafından boyun eğdirme girişimlerine direnen özgür halkları desteklemek. Birleşik Devletler'in politikası olmalı" dedi. Truman, Yunan iç savaşına müdahale etmek için 400 milyon dolar harcamak için topladı. Yunanistan'a müdahale, emekleme dönemindeki ilk eylemiydi. Truman, Yunanistan'a yardım ederek, ne kadar baskıcı ve yozlaşmış olursa olsun, komünistlerle savaşmak için yardım talep eden rejimlere ABD yardımı için bir emsal oluşturdu. 1947'de "yarı küresel savunma" anlaşması olarak bilinen Amerikalılar Arası Karşılıklı Yardım Anlaşması (diğer adıyla Rio Anlaşması veya TIAR) imzalandı (Rosenberg vd., 1998). Bu, 1945'te Mexico City'de Savaş ve Barış Sorunları Üzerine Amerikalılar Arası Konferansta kabul edilen Chapultepec Yasası'nın resmileştirilmesiydi. ABD, Monroe doktrini altında yarı küresel bir savunma politikası sürdürmüştü ve 1930'lar boyunca, Mihver Devletlerin Latin Amerika hükümetleriyle askeri işbirliğine, özellikle de Panama Kanalı'na yönelik belirgin stratejik tehditlere yönelik önerileriyle alarma geçmişti. Savaş sırasında Washington, Müttefiklerin güvenliğini sağlamayı başarmıştı. Trinidad ve Tobago (1967), Belize (1981) ve Bahamalar (1982) dışında, 1947'den sonra bağımsız olan hiçbir ülke anlaşmaya katılmadı. Nisan 1948'de, Bogota'da düzenlenen ve ABD Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından yönetilen Dokuzuncu Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı sırasında Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) kuruldu. Üye devletler, Amerika kıtasında komünizme karşı savaşıma sözü verdiler (McConahay, 2018). Yirmi bir Amerikan ülkesi, 30 Nisan 1948'de Amerikan Devletleri Örgütü Şartı'nı imzaladı. Guatemala'nın demokratik olarak seçilmiş başkanını (Jacobo Arbenz Guzmán) 1954'te deviren PB Success Operasyonu, Soğuk Savaş sırasında Latin Amerika'ya yapılan uzun bir ABD müdahalesi dizisindeki ilklerden biri olacaktı. Arbenz, gelir dağılımına ve ekonomik milliyetçiliğe odaklanan iddialı bir sosyal program izledi. Başkan Arbenz Guatemala'da ilk gelir vergisini yarattı ve devlet rekabeti yaratarak tekelleri kırmaya çalıştı. Bu, United Fruit Company'den (ABD merkezli bir muz üretim firması) 400.000 dönümlük arazinin kamulaştırılması anlamına gelen tarımsal arazi reformunu içeriyordu. Guatemala hükümeti, arazilerin parasal değerinin 1.185.000 \$ olduğunu belirlerken, United Fruit Company, arazilerin gerçek değerinin 19.355.000 \$ olduğunu iddia

ederek protesto etti. Ana anlaşmazlık, Guatemala hükümetinin topraklara fazla değer vermemesi gerçeğinden kaynaklanıyordu, çünkü bunlar hemen üretim için kullanılmadılar (Blasier, 1985). United Fruit Company, toprağın tükenmesini önlemek ve bitki hastalıklarının yayılmasını önlemek için tarlaları ayrı tutmak için fazladan dönüme ihtiyaçları olduğunu savunarak karşı çıktı. Bu çatışma, Başkan Arbenz, United Fruit Company ve ABD Dışişleri Bakanlığı arasında artan gerilimlere ve tartışmalara yol açtı. Sonunda, Eisenhower yönetimi, Honduras'ta konuşlanmış bazı Guatemalalı isyancı güçlerini kullanarak Arbenz'i devirmek için yapılan gizli bir operasyonu onaylayarak karşılık verdi. Bu önlemin gerekçesinin bir kısmı, yönetimin Arbenz'i komünist bir tehdit olarak görmeye başlamasıydı. Daha sonra Küba, Nikaragua ve diğer Latin Amerika ülkeleriyle olan çatışmalarda olacağı gibi, gizlenen Komünizmin potansiyel tehdidi müdahale için fazlasıyla yeterli gerekçeydi. Sonunda isyancı güçler Arbenz'i iktidardan uzaklaştırdı (Brands, 2012).

Haziran 1960'ta Amerikan Devletleri Örgütü İnsan Hakları Komisyonu, Dominik Cumhuriyeti'ndeki ihlaller hakkında sert bir rapor yayınladı. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından desteklenen komisyon, diktatör Rafael Trujillo'yu Dominik Cumhuriyeti vatandaşlarına karşı aleni ve sayısız insan hakları ihlali yapmakla suçladı. Trujillo, raporun baş savunucusu Venezuela Devlet Başkanı Romulo Betancourt'a misilleme yaptı. Plan başarısız oldu ve Trujillo'nun komploya katılımı, OAS Konseyi'nin (örgütün genel kurulu) soruşturma komitesi tarafından hazırlanan bir raporda kamuoyuna açıklandı. Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Meksika, Panama ve Uruguay temsilcilerinden oluşan komite, Dominik'in suç ortaklığını doğruladı ve sorumluluğu hükümet içindeki "yüksek yetkililere" yükledi. Venezüella'nın toplu eylem çağrısına yanıt olarak, 20 Ağustos 1960'ta OAS Konseyi, Trujillo hükümetine karşı diplomatik ve ekonomik yaptırımlar talep eden bir kararı kabul etti (Grandin, 2006). Karar on dörde bir geçti (Dominik Cumhuriyeti karşı çıkarken Brezilya, Arjantin, Guatemala, Haiti, Paraguay ve Uruguay çekimser kaldı). Örgütün bir üye ülkeye karşı bu tür eylemlerde bulunması ilk kez gerçekleşmekteydi. Bir destek gösterisi olarak, Başkan Dwight D. Eisenhower, Dominik Cumhuriyeti ile tüm ekonomik ve diplomatik ilişkileri askıya aldı. Trujillo, 31 Mayıs 1961'de Antonio de la Maza ve Antonio Imbert Barrera liderliğindeki küçük bir komplocu grubu tarafından öldürüldü. Ardından gelen darbe girişimi iktidarı ele geçirmeyi başaramadı ve Imbert dışındaki tüm komplocular, silahlı

kuvvetlerin komutanı olarak pozisyonuyla önümüzdeki altı ay boyunca hükümetin fiili kontrolünde kalan diktatörün oğlu Ramfis Trujillo tarafından bulundu ve idam edildi. Trujillo'nun kardeşleri Hector Bienvenido ve Jose Arismendi Trujillo ülkeye döndüler ve hemen Başkan Balaguer'e karşı komplo kurmaya başladılar. 18 Kasım 1961'de, planlı bir darbe daha belirgin hale geldiğinde, ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk Trujillolar Dominik Cumhuriyeti üzerinde "tekrar diktatörlük egemenliğini ileri sürmeye" çalışırlarsa ABD'nin "boş kalmayacağına" dair bir uyarı yayınladı. Bu uyarının ve on dört gemilik bir ABD donanma görev gücünün Santo Domingo'nun görüş alanına gelmesinin ardından, Ramfis ve amcaları 19 Kasım'da Dominik hazinesinden gelen 200 milyon dolarla ülkeden kaçtılar (Grandin, 2011).

1970'ler boyunca ABD, "Komünist yıkıcılar" olarak adlandırdığı şeyin yayılmasını durdurmak için çalıştı ve sağcı hükümetleri desteklemelerine yol açtı. Ayrıca Augusto Pinochet'nin demokratik olarak seçilmiş Salvador Allende'ye karşı 1973 Şili darbesini desteklediler. 1970'lerin sonunda, Güney Amerika'nın çoğu cunta adı verilen askeri diktatörlükler tarafından yönetiliyordu. Paraguay'da Alfredo Stroessner 1954'ten beri iktidardaydı; Brezilya'da solcu Başkan João Goulart, 1964'te ABD'nin yardımıyla askeri darbeye devrildi. Operasyon Kardeş Sam; Bolivya'da General Hugo Banzer, 1971'de solcu General Juan José Torres'i devirdi; Güney Amerika'nın "İsviçre"si olarak kabul edilen Uruguay'da, Juan María Bordaberry 27 Haziran 1973 darbesinde iktidarı ele geçirdi. Peru'da, 1968'den beri iktidarda olan solcu General Velasco Alvarado, yakın zamanda yetkilendirilen Peru ordusunu, planlanan bir Pinochetist Şili işgalinde Şili silahlı kuvvetlerini alt etmek için kullanmayı planladı (McConahay, 2018). 1975'ten başlayarak, Güney Koni'nin güvenlik servisleri arasında bir anlaşma olan Condor Operasyonu adı verilen ve diğer Güney Amerika ülkeleri, CIA tarafından desteklenen sürgündeki siyasi muhalifleri bastırmak ve öldürmek için tüm alt kıtada bir "Kirlili Savaş" yürütüldü. Silahlı kuvvetler 1976'da Arjantin'de de iktidarı ele geçirdi. Ardından Bolivya'da Luis García Meza Tejada'nın 1980 "Kokain Darbesi"ni destekledi, Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin bulunduğu Nikaragua'daki "Kontraları" eğitmeden önce, Daniel Ortega başkanlığındaki, Guatemala ve El Salvador'daki orduların yanı sıra 1979'da iktidarı ele geçirmişti. Burada ABD, Salvador İç Savaşı sırasında aşırı sağ hükümetleri destekledi (Brands, 2012).

Arjantin ve Birleşik Krallık arasındaki 1982 Falkland Savaşı'nda, iki yakın Amerikan müttefiki birbirleriyle askeri bir çatışmaya girdi. Amerika Birleşik Devletleri çatışmada resmi olarak tarafsızken, Reagan'ın savaş sırasında İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'a istihbarat sağladığı iddiaları, askeri hükümet Reagan'a aktif olarak yardım ettiği için Washington ve Buenos Aires arasındaki ilişkilerin değişmesinde kilit bir rol oynadı. Arjantin istihbarat servisi Nikaragua Kontralarını Sandinista hükümetine karşı eğitiyor ve silahlandırıyor (Charly Operasyonu) (Grandin, 2011). 601 İstihbarat Taburu örneğin, ABD büyükelçisi John Negroponte'nin gözetiminde Honduras'taki Lepaterique üssünde Kontraları eğitti. ABD Nikaragua'ya karşı savaşırken, Uluslararası Adalet Divanı önünde 1986 Nikaragua-Amerika Birleşik Devletleri davasına yol açarken, ABD Guatemala ve Salvador'daki otoriter rejimleri destekledi. Guatemala İç Savaşı sırasında General Ríos Montt'a verilen destek ve Salvador İç Savaşı sırasında José Napoleón Duarte ile ittifak, Reagan yönetimi tarafından Soğuk Savaş'ın bir parçası olarak meşrulaştırıldı. Ancak diğer müttefikler diktatörlüklere yapılan bu yardımı şiddetle eleştirdi (Brands, 2012).

3.9. Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Latin Amerika Politikaları

Soğuk savaş sonrasında ABD Latin Amerika ilişkileri görece olarak düzelmiş olsa da soğuk savaşın etkilerinin son derece yüksek düzeyde olduğu dile getirilebilir. Son zamanlarda, birkaç sol parti seçimler yoluyla güç kazandı ve merhum Hugo Chavez ve halefi Nicolás Maduro yönetimindeki Venezüella ABD dış politikasını özellikle eleştirdi. Nikaragua, Bolivya ve Ekvador şu anda bazen Venezüella ile uyumlu olarak görülen hükümetlere sahipken, Küba ve ABD var olmayan ilişkilere sahip olmaya devam ediyor. Brezilya, Peru, Paraguay, Arjantin ve Uruguay gibi ülkelerdeki sol hükümetler bu dönemde çok daha merkezci ve tarafsızdı. Arjantin, Meksika, Panama, Şili ve Kolombiya'daki merkez sağ hükümetlerin ABD ile daha yakın ilişkileri bulunmaktadır. Meksika, ABD'nin Latin Amerika'daki en büyük ekonomik ortağı ve Kanada ve Çin'den sonra üçüncü en büyük genel ticaret ortağıdır. 1994 yılında Kanada ve Meksika ile imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) sayesinde, Amerika Birleşik Devletleri Meksika ile sanal gümrüksüz ticaretten yararlanmaktadır. 1994'ten bu yana ABD, 2004'te Şili, 2007'de Peru ve en son 2011'de Kolombiya ve Panama ile diğer dikkate değer serbest ticaret anlaşmaları imzaladı (Castaneda, 2012).

Siyasi bağlam, 2000’lerde, sosyalist hükümetlerin birçok Güney Amerika ülkesinde yapılan seçimlerle yeniden gelişti. Bu “pembe dalga” böylece Hugo Chavez’in Venezuela’da (1998), Brezilya’da Lula’nın (2002), Arjantin’de Néstor Kirchner (2003), Uruguay’da Tabaré Vázquez (2004), Bolivya’da Evo Morales (2005), Michelle Bachelet Şili (2006), Nikaragua’da Daniel Ortega (2006), Ekvador’da Rafael Correa (2006), Paraguay’da Fernando Lugo (2008), Uruguay’da José Mujica (2009), Peru’da Ollanta Humala (2011), Costa’da Luis Guillermo Solís Rika (2014), El Salvador’da Salvador Sánchez Cerén (2014) ve Meksika’da Andrés Manuel López Obrador (2018) (Booth, 2021). Bu liderlerin hem Washington DC hem de neoliberalizme karşı politikaları ve tutumları farklılık gösterse de, yönettikleri devletlerin farklı gündemleri ve kendi aralarında rekabete ve açık bir aşağılamaya yol açabilecek uzun vadeli tarihsel eğilimleri olsa da, üzerinde anlaştıkları görülüyor. Özellikle, Chavez ve Morales birlikte müttefik olmaya daha yatkın görünürken, Movimiento dos Sem Terra (MST) topraksız köylüler hareketi de dahil olmak üzere Brezilya’daki sol kanat tarafından eleştirilen Kirchner ve Lula, daha merkezli olarak görülmektedir. Bolivya eyaleti de Brezilya ve Şili ile bazı sürtüşmeler yaşamıştır. Aynı şekilde, Chavez gibi bir lider, George W. Bush yönetimine olduğu kadar sözlü olarak da ona saldırırsa ve demokratik sosyalist Bolivarcı Devrimi izlediğini iddia etse de, 1970’lerden bu yana jeopolitik bağlam çok değişmiştir. ABD’nin bölgedeki gerilemesinin bir işareti, OEA 2005 Genel Sekreter seçimleri olmuştur (Saxe-Fernandez, 1994). OEA’nın tarihinde ilk kez, Washington’un adayı, Şili Sosyalist Partisi üyesi ve ikinci ülkenin eski İçişleri Bakanı José Miguel Insulza ile Şili Sosyalist Partisi üyesi Luis Ernesto Derbez arasındaki iki açmazın ardından, ülkelerin çoğunluğu tarafından reddedildi. Derbez, ABD, Kanada, Meksika, Belize, Saint Vincent ve Grenadinler, Bolivya (daha sonra Carlos Mesa başkanlığında) tarafından açıkça desteklendi), Kosta Rika, El Salvador, Honduras ve Nikaragua, Şili bakanı José Insulza ise tüm Güney yarımküre ülkeleri ile Brezilya, Ekvador, Venezuela ve Dominik Cumhuriyeti tarafından desteklendi. José Insulza nihayet üçüncü turda seçildi ve 26 Mayıs 2005’te göreve başladı (Castaneda, 2012).

Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (ALCA) için ivme, kıtanın dört bir yanından Küreselleşme Karşıtı Hareket üyelerinin önerisine karşı güçlü protestoların görüldüğü 2005 Amerika Mar del Plata Zirvesi’nden sonra kayboldu, ancak serbest

ticaret anlaşmaları terk edilmemiştir. Neoliberalizm işareti altında bölgesel ekonomik entegrasyon devam etti. Bush yönetimi altında, Latin Amerika ülkeleriyle iki serbest ticaret anlaşması imzalamış olan Amerika Birleşik Devletleri, sekiz anlaşma (2003 yılında Şili Serbest Ticaret Anlaşması, Kolombiya Ticareti Geliştirme Anlaşması 2006'da vb.) daha imzalayarak, bu tür toplam on ikili anlaşmaya ulaştı (Both, 2021).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ORTA AMERİKA VE GÜNEY AMERİKA'DA TERÖR GRUPLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE FAALİYETLERİ

4.1. Orta Amerika ve Güney Amerika'da Terör Gruplarının Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

Orta Amerika ve Güney Amerika'da siyasi ve/veya askeri amaçlar için teröre bel bağlamak oldukça eskidir. İspanya'dan bağımsızlığı takip eden 19. yüzyıldaki ölümcül savaşlar sırasında, yeni kurulan birkaç cumhuriyette, özellikle kırsal alanlarda, siyasi kontrole karşı çıkan savaşı taraflarca sivillere karşı terör yaygın olarak uygulandı. Bin Gün Savaşı (1899-1902) ve Kolombiya'da La VPiolencia (1948-64) olarak bilinen, Liberal ve Muhafazakar partilerin merkezi hükümet üzerinde kontrol sağlamak ve kırsal alanlar üzerindeki hâkimiyetlerini genişletmek için şiddetli bir savaşa girdiği dönemdir. (Asprey, 1994). Bir başka örnek olarak ise Küba gösterilmektedir. Castaneda (1990), isyancılar Başkan Gerardo Machado'nun diktatörlüğünü sona erdirmeye çalışırken, 1930'ların başlarında adada kentsel terörizmin varlığını bildirmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısında bölgeyi yeni terör olayları sarmıştır. Çoğu, ayaklanmaların ve/veya şiddetli ayaklanmaların ve 1959 Küba devriminin ardından güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği sert kontrgerilla tepkilerinin bir sonucu olarak geliştirildi. Fulgencio Bastista'nın Küba'daki baskıcı diktatörlüğüne karşı kazanılan zaferden esinlenen ilk Latin Amerika isyancı dalgası olarak bilinen ve Venezuela, Bolivya, Peru, Kolombiya ve Guatemala gibi ülkelerde merkezi hükümete karşı silahlanan birkaç isyancı grup olduğu dile getirilmektedir (Wright, 1991: 82-87). Ayaklanmalar kısmen kendiliğinden devrimci coşkudan ilham alırken, aynı zamanda yeni Küba liderliğinin devrimi teşvik etmek ve ABD'nin Batı Yarımküre'deki hegemonyasını dengelemek için kasıtlı çabalarının bir sonucu olarak gelişti. Bu hedefe ulaşmak için Küba komünist liderliği, küçük bir askeri savaşçı grubunun burjuva olarak gördüklerine karşı bir ayaklanma

başlatabileceği fikrini geliştiren devrimci bir doktrin olan el foco'yu teşvik etti. Doktrine göre, bu mücadele devrimci dava için halk desteğini harekete geçirecek ve egemen rejimleri yenebilecek ve onların yerine geniş çapta desteklenen halk hükümetlerini geçirebilecek bir askeri hareket yaratacaktır (Ratliff, 1988: 16). Peru, Guatemala, Venezuela ve Kolombiya'da hem isyancı gruplar hem de güvenlik güçleri 1960'larda düşmanlarını yenmek için sistematik terör uyguladılar. Güvenlik Güçleri, Venezuela ve Peru'daki bu isyancı grupları başarıyla etkisiz hale getirdi ve gerilla faaliyetlerini Kolombiya ve Guatemala'daki uzak kırsal bölgelere sınırladı (Wickham-Crowley, 1990: 201-2). Bu erken devrimci maceraların başarısızlığı, gerilla savaşının yürütülmesinde yapılan operasyonel hataların ve isyancı liderler ile Küba'nın liderliği arasındaki devrimci çabayı gerçekleştirmenin uygun yolu konusunda taktik anlaşmazlıkların sonucuydu (Grandin, 2006). Ernesto "Che" Guevara'nın Bolivya'da önderlik ettiği ve 1967'de Bolivyalı subaylar tarafından yakalanıp idam edilmesiyle sona eren başarısız isyan, Latin Amerika'daki kırsal gerilla savaşının başarısızlığını özetlemektedir (Halperin, 1988: 43-45). 1960'ların sonlarında Latin Amerika'nın çeşitli yerlerinde ayaklanma yeniden alevlendi. Bu ikinci isyan dalgası Abraham Guillén gibi devrimci liderlerin başarısız kırsal savaş çabalarının eleştirel bir revizyonundan kaynaklandı. Guillén, Bolivya, Venezuela ve Peru'daki isyancıların yenilgisine yol açan koşulları ve faktörleri inceledi. Latin Amerika'da artan kentleşme zemininde, isyancı operasyonları modern savaşın lojistik koşullarından yoksun izole edilmiş ve seyrek nüfuslu alanlarla sınırlamanın saçma olduğu sonucuna vardı. Guillén böylece kentsel alanlara devrimci savaşın getirilmesini destekledi. Guillén'in ilkelerini izleyerek, yeni oluşturulan devrimci gruplar, kentsel ortamlarda, sürekli olarak terör eylemlerini içeren şiddetli kampanyalar başlattı (Wickham-Crowley, 1992: 209-30). 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında, Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay'da yüksek eğitimli kadrolardan oluşan birkaç kentsel devrimci grup ortaya çıktı. Solcu militanlar, orta ve alt sınıflar için ekonomik koşullarda sürekli bir bozulma yaratan, çökmekte olan ve eşitlikçi olmayan burjuva toplumları olarak algıladıkları şeye karşı şiddete başvurdular. Brezilya ALN'sinin lideri Carlos Marighela'nın yazılarından cesaret alan genç kadrolar, Güney Yarımküre ve Brezilya'daki yönetici hükümetleri, ekonomik kaynaklarını tüketerek ve onları nüfusu koruyamaz duruma getirerek devirmeye çalıştılar. Bu gruplar, genel bir silahlı ayaklanmanın koşullarını yaratmanın gerekliliğini vurgularken, hiçbir zaman kentsel alanların ötesinde silahlı

direnış örgütlenme girişiminde bulunmadılar. Bu gruplar tarafından gerçekleştirilen yasadışı ve genellikle şiddet içeren faaliyetler, 1970'lerin başlarında Güney Yarımküredeki sağcı sektörlerle bağlantılı güvenlik güçleri ve paramiliter grupların acımasız tepkilerine yol açtı. Arjantin'de Montoneros ve ERP ile Uruguay'da Tupamaros'un da aralarında bulunduğu gruplar 1976 askeri darbesinden önce ortadan kaldırıldı. İlginç bir şekilde, Arjantin ve Uruguay'daki 1976 askeri darbeleri, solcu şiddeti durdurmak için aşırı ve gerekli "yurtsever" önlemler olarak haklı çıkarıldı (1987: 352-387). Ayrıca, Kolombiya'da solcu militanlar 19 Nisan Hareketi'ni (M-19) kurdular. Bu örgüt operasyonlarını kentsel alanlara odakladı ve başarısız bir şekilde kırsal gerilla cepheleri kurmaya çalıştı (Both, 2021). Bu grupların çoğu ya özellikle Brezilya ve Güney Yarımkürede güvenlik güçleri tarafından başlatılan vahşi baskıyla ezildi ya da Kolombiya örneğinde olduğu gibi bir barış anlaşması müzakere ederek kendilerini siyasi partilere dönüştürmeye ve seçimlere katılmaya karar verdiler (Asprey, 1994: 1108-13). Bu ikinci dalganın örgütlerinin birçoğu yok olurken, Orta Amerika'da yenileri ortaya çıktı. Nikaragua Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN), Salvador FMLN, Guatemala FAR ve Honduras Ulusal Birlik Müdürlüğü (DNU) dahil olmak üzere solcu gerillalar, baskıcı sağcı diktatörlüklerle mücadele etmek için kuruldu (Castaneda, 2012). Ağırlıklı olarak gerilla örgütleri, bu gruplar silahlı mücadelelerinin bir parçası olarak genellikle teröre güvendiler. Şili'de Komünist parti 1983'te Manuel Rodriguez Yurtsever Cephesi (FPMR) adında bir askeri cephe kurdu. Bu grup, askeri ve sivillere yönelik saldırıları birleştiren bir stratejiye dayanarak askeri rejime açıkça meydan okudu. Terör, sol hükümetlere karşı da kullanıldı. Nikaragua'da, ABD tarafından desteklenen bir anti-komünist gerilla grubu olan Contras, FSLN'nin 1979'da başarılı bir şekilde iktidarı ele geçirmesinin ardından topyekûn bir savaş başlattı. Kontralar, savaş stratejilerinin ayrılmaz bir parçası olarak teröre başvurdular (Asprey, 1994: 1089-1106). Kosta Rika ve Honduras da 1980'lerde, çoğunlukla komşu Nikaragua, Guatemala ve El Salvador'daki şiddet ve savaştan kaynaklanan küçük düzeylerde terörist faaliyetlere tanık oldu (Asprey, 1994). 1980'lerin başlarında ve ortalarında, demokrasiyi yeniden kazanan birkaç Latin Amerika ülkesi, yeni seçilen liderlerinden ve daha genel olarak siyasi sistemden duydukları memnuniyetsizliği dile getirmek için terörizme başvuran yeni muhalefet örgütleriyle yüzleşmek zorunda kaldı. Arjantin'de, aşırı sağcı örgütler, Başkan Raúl Alfonsín'in (1984-89) yeni demokratik yönetimini istikrarsızlaştırmak amacıyla şiddetli bir

bombalama kampanyası yürüttüler. Bu gruplar ayrıca Malvinas-Falkland Savaşı'ndaki Arjantin yenilgisine misilleme olarak İngiliz hedeflerine saldırdılar (Mickolus vd., 1989). Peru'da 1980'de And Dağları'nda yeni bir silahlı ayaklanma su yüzüne çıktı. Maocu idealleri benimseyen radikal bir örgüt olan The Shining Path, yeni seçilen Fernando Belaúnde Terry yönetimine (1980-1983) karşı şiddetli bir isyan başlattı. 1982'de ikinci bir devrimci grup olan Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA) de hükümete karşı ayaklandı. Bu Marksist-Leninist, Moskova yanlısı grup, askeri ve siyasi hedeflerini ilerletmek için sıklıkla teröre başvurdu. Bir sol örgüt olan Alfaro Vive Damn It (AVC), Ekvador sınırında, Jaime Roldós'un yeni demokratik yönetimini zayıflatmak için bir dizi terör saldırısı düzenledi (Mickolus vd., 1989). Soğuk Savaş'ın sona ermesi, birçok kişinin hükümet dışı terörizmin Latin Amerika'da azalacağına ve hatta tamamen sona ereceğine inanmasına neden oldu. Sovyet bloğunun dağılması, süper güçler arasındaki ideolojik mücadelenin sona ermesine neden olurken, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, terörizmle uğraşan birçok Latin Amerika örgütünün faaliyetlerini desteklemekten vazgeçti (Laqueur, 1987).

Latin Amerika örneğinde, bilim adamları, grupların siyasi hedeflerini ilerletmek için neden bu aşırı ve insanlıktan çıkarılmış stratejiye başvurduklarını açıklamak için birkaç hipotez öne sürdüler. Latin Amerika'daki devlet dışı terörizm, genellikle, servetin eşitsiz dağılımı ve diğer sosyal ve ekonomik şikâyetler gibi sosyo-ekonomik koşullarla ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda yapısal şiddetle de bağlantılıdır. Terörizmin temel kaynakları aynı zamanda hukukun üstünlüğünün olmaması, hükümetin meşruiyetinin olmaması, medeni ve siyasi özgürlüklerin kısıtlanması ve insan hakları ihlalleri gibi siyasi koşullara da atfedilmiştir. Uluslararası jeostratejik kaygılar da terörizmi harekete geçiren ilgili faktörler olarak tartışılmıştır. Latin Amerika'daki terörün kök kaynaklarıyla ilgili mevcut teorilerin üstünkörü bir incelemesi ilginç bir eğilim göstermektedir. Terörün yaygın olarak kullanıldığı bir bölgede terörün devlet dışı aktörler tarafından kullanımı, genel koşulların bunu bildirdiği düşünülse de, azalmıştır. Uygulama tüm Latin Amerika ülkelerinde olmasa da çoğunda devam etmektedir. Terörün siyasi bir strateji olarak kullanılmasının dünyanın diğer bölgelerinde keskin bir şekilde arttığı göz önüne alındığında, bu eğilim daha da şaşırtıcı görünüyor. Timothy Wickham-Crawley'nin araştırmasına dayanarak, bu bulmacayı açıklamak için geçici bir önerme olarak,

isyancı, sistem karşıtı ve toplumsal değişimi savunan diğer gruplar adına Latin Amerika’da terör kullanımındaki düşüşün, devrimci kolektif eylem için kültürel repertuarlardaki bir değişimden kaynaklandığını öne sürüyor (Wickham-Crawley, 1992: 32). Wickham-Crawley, sosyal grupların kolektif gerilim veya diğer kolektif zorluklarla yüzleşmek için mevcut tepkiler stoğuna sahip olduğunu açıklıyor. Bu kolektif eylem repertuarı, O’nun düşündüğü gibi, zamanla gelişir, çünkü yorucu durumlarla yüzleşmek için gruplar mevcut stoklarına yanıtlar ekler ve çıkarır. Wickham-Crawley, bazı eklemelerin toplu zorlanmaya verilen tepkileri genişletip zenginleştirirken, diğerlerinin de azaltılabileceğine dikkat çekiyor. Bu bağlamda, “bazı eklemeler, tüm rakip tepkileri dikkate almamak için kolektif vicdana hükmedebilir” (1992: 32) denilmektedir.

Latin Amerika’daki terör gruplarının günümüz Türkiye’inde de benzer çağrışımalar yaptığını görmekteyiz. Arka bahçe sendromu olarak bilinen ABD ve müttefikleri; Rusya’nın arka bahçesi olan Çeçenistan, Ukrayna vs. Orta Asyada bir takım terör örgütlerini ve ayrılıkçı grupları destekleyerek bu grupların Rusya’ya problem olmasını istemişlerdir. Aynı şekilde Rusya ve müttefikleri de ABD’nin arka bahçesi olan Latin Amerika’da bir takım terör örgütlerini destekleyerek Amerikan destekli rejimlere karşı onları kışkırtmışlardır. Rusya’nın arka bahçe sendromunda aldığı tedbirlerle ve ABD’nin arka bahçe sendromunda aldığı tedbirler benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Terör örgütlerinin çoğunluğunun Marksist - Leninst olması ve bir takım sol örgütlerin içinde olması da bu durumla alakalı olduğunu göstermektedir.

4.2. Orta Amerika ve Güney Amerika’da Terör Grupları ve Faaliyetleri

1970’den bu yana toplam terör saldırısı sayısı bakımından en aktif bölgelerinden biri Orta Amerika ve Güney Amerika bölgesidir. 1980’ler ve 1990’larda Latin Amerika, küresel terörizmin merkez üssüdür. Bu dönemde Latin Amerika’daki terör şiddeti, bir dizi Marksist/Maoist örgütün, özellikle de Peru’daki Aydınlik Yol, El Salvador’daki Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi (FMLN) ve Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetlerin (FARC) kampanyaları tarafından yönlendirildi. Şiddet, 1990’ların ortalarında, bir dizi hükümetin başarılı ve genellikle oldukça şiddetli olan terörle mücadele kampanyaları yürütmesinden sonra çarpıcı biçimde azaldı. Küresel terörizm 1970’lerde Batı Avrupa’dan 1980’lerde ve

1990’larda Latin Amerika’ya ve Batı Avrupa’ya göç etmiştir. 2013 yılında Latin Amerika’daki terörizmin anlık görüntüsüne bakıldığında, sınırlı olduğu görülmektedir. Şu anda, terör şiddeti büyük ölçüde hem FARC’ın hem de Kolombiya Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun (ELN) oldukça aktif olduğu Kolombiya ile sınırlıdır. Bununla birlikte, diğer ülkelerdeki şiddet seviyeleri Kolombiya ile karşılaştırıldığında küçük olsa da, bazıları hala silahlı örgütlerin, yani Peru (Aydınlık Yol’un kalıntıları) ve Paraguay’ın (Paraguay Halk Ordusu veya EPP) zorluklarıyla karşı karşıyadır (Feldman ve Peralá, 2004).

Bu başlık altında Latin Amerika’daki terörist faaliyetler ile ilgili istatistikler de incelenmiştir. Bu istatistikler, bu çalışmada incelenen Latin Amerika terör örgütlerinin bulunduğu coğrafyaya aittir. İlgili coğrafya Şili, Kolombiya, Meksika, Peru ve Venezuela’dan oluşmaktadır. 1972 ile 2017 yılları arasında, yukarıda dile getirilen beş ülkede gerçekleşen terörist faaliyetler START Global Terörizm Veritabanına göre 18.190’dır. Beş ülke toplamındaki saldırıların yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Şekil 1. *Terörist faaliyetler (1970-2019)*

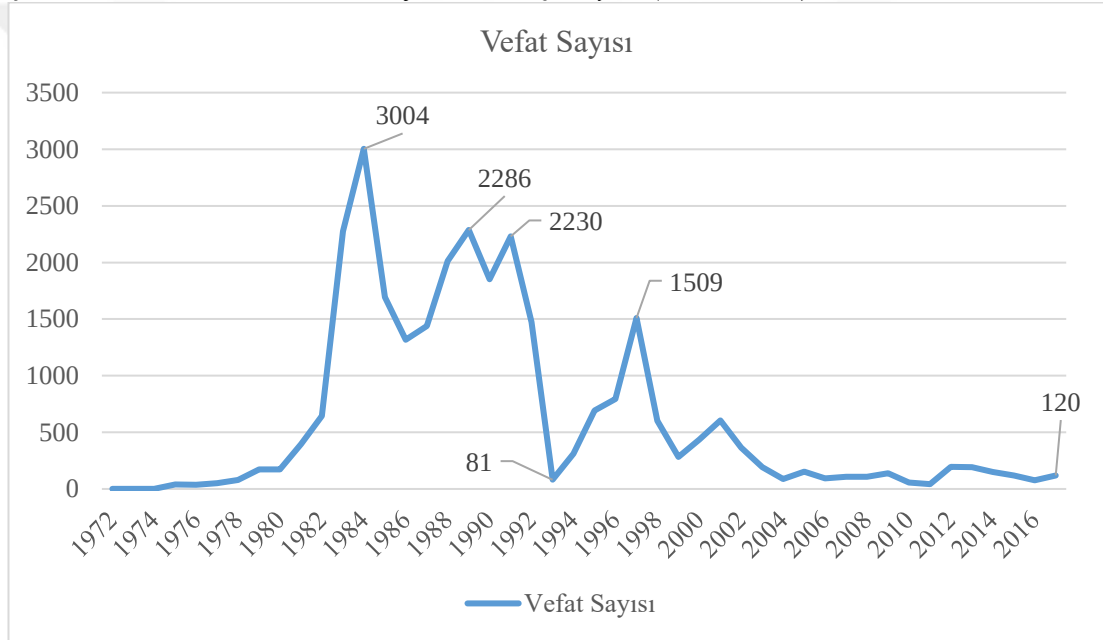

Kaynak: (start.umd.edu)

Grafikten de görüleceği üzere, 1975 yılından itibaren terörist faaliyetlerin/saldırıların arttığı görülmektedir. Yıl içerisinde toplamda 1400 saldırının gerçekleştiği 1980’li yılların ilk yarısında, saldırı sayıları zirve yapmıştır. 1990’lı yılların ilk yıllarına kadar yılda ortalama 1000’in üzerinde terör saldırı

gerçekleşmiştir. Daha sonra saldırılarda keskin bir düşüş gözlenmektedir. 1995 yılından itibaren yeniden artışa geçen terörist saldırılar 2000’li yıllarda çok daha az bir sayıdadır. 2005 yılından itibaren artış olduğu görülse de, bu durum, 1980’li yıllardaki gibi değildir. Bu saldırılar sonucunda vefat eden kişi sayısına ait grafik ise aşağıda verilmiştir. Grafik incelendiğinde, 1972-2017 yılları arasında Şili, Kolombiya, Peru, Venezuela ve Meksika’daki terör saldırı sayıları ile terör kaynaklı vefat sayıları arasında paralellik olduğu görülmektedir. 1980’li yıllarda artan terör saldırıları sonucunda vefat eden kişi sayısı da zirvesini görmüştür. 1984 yılında ilgili beş ülke içerisinde gerçekleştirilen terörist faaliyetler sonucunda vefat eden kişi sayısı 3004’tür.

Şekil 2. Terör saldırılarında vefat eden kişi sayısı (1972-2017)

Kaynak: (start.umd.edu)

1989 yılında terör saldırıları sonucunda yaşamını yitiren vatandaşların sayısı ise 2286’dır. 1980-1990 yılları arasında bölgede, oldukça fazla terör saldırısı gerçekleşmekte ve sonuç olarak vefat sayısı çok fazla gerçekleşmektedir. 1991 yılında da bu saldırılar oldukça fazla gerçekleşmiş olup, terör kaynaklı vefat eden vatandaşların sayısı 2230’dur. 1993 yılında ise önceki yıllara göre terör kaynaklı vefat eden kişi sayısında keskin bir düşüş yaşanmış ve 81 olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında yeniden yükselişe geçerek terör saldırıları sonucunda vefat eden kişi sayısı 1509 olarak görülmektedir. Son olarak 2017 yılında ise terörist faaliyet neticesinde hayatını kaybedenlerin sayısı 120’dir. 1972 ile 2017 yılları arasında Şili,

Peru, Kolombiya, Venezuela ve Meksika’da gerçekleştirilen terörist saldırılar neticesinde hayatını kaybedenlerin toplamı 28697’dir. Aşağıdaki tabloda ise, ilgili yıllar içerisinde Meksika, Venezuela, Peru, Kolombiya ve Şili’de gerçekleşen terörist faaliyetler sonucunda hayatını kaybedenler, ülkelere göre ayrıştırmıştır.

Tablo 1

Terörist saldırılar sonucunda vefat eden kişi sayısı

	Meksika	Venezuela	Peru	Kolombiya	Şili
1972	0	0	0	1	0
1973	1	0	0	0	0
1974	1	0	0	0	0
1975	32	0	0	7	0
1976	26	0	0	10	0
1977	11	1	0	38	0
1978	7	1	0	71	0
1979	5	0	5	156	6
1980	3	3	2	159	6
1981	0	2	10	365	19
1982	1	30	243	368	2
1983	0	7	1818	437	15
1984	13	2	2467	485	37
1985	0	0	729	935	30
1986	0	13	513	771	22
1987	0	3	773	655	9
1988	2	41	855	1096	19
1989	0	14	1502	751	19
1990	3	0	1146	694	8
1991	13	47	1412	742	16
1992	6	7	818	631	12
1993	0	0	81	0	0
1994	88	4	0	218	0
1995	61	8	103	521	1
1996	96	13	74	611	2
1997	229	3	47	1230	0
1998	3	0	7	592	0
1999	0	0	22	262	0
2000	5	0	4	426	0
2001	13	0	16	576	0
2002	0	0	9	356	0
2003	2	0	7	184	0
2004	0	0	6	83	0
2005	2	0	7	145	0
2006	7	0	7	79	0
2007	25	1	18	64	0
2008	21	1	0	85	0
2009	2	10	19	107	0
2010	0	0	0	56	0
2011	0	0	0	43	0
2012	17	0	10	168	0
2013	47	0	6	137	2
2014	1	1	4	143	1
2015	9	1	6	104	0

2016	4	9	11	52	2
2017	23	5	8	84	0

Kaynak: Start.umd.edu

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, terör saldırıları sonucunda vefat edenlerin çoğunlukla Peru ve Kolombiya’da oldukları görülmektedir. Peru’da özellikle 1980’li yıllar ile 1990’lı yılların ilk yarısı arasında, terör saldırılarından kaynaklı vefat edenler oldukça fazladır. Bu saldırılar Aydınlik Yol (SL) ve Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kolombiya’ya bakıldığında ise durum daha da kötüdür. Çünkü terörist faaliyetler sonucunda hayatını kaybedenlerin sayısı çok yüksek bir şekilde uzun yıllar sürmüştür. Kolombiya’da Marksist – Leninst gruplar aynı zamanda önemli bir uyuşturucu ticaretini ellerinde tutmaktadırlar. ABD’nin gayri-resmi yürüttüğü uyuşturucu ticaretiyle, Marksist – Leninst olan bu terör gruplarının yürütmüş olduğu uyuşturucu ticaretiyle rekabet bulunmaktadır. Birbirleri arasında üstünlük mücadelesi vardır. ABD destekli rejimlerle, Sovyetler Birliği’nden Marksist – Leninst örgütlerin uyuşturucu, silah ve kadın ticareti gibi konularda aralarında mücadele söz konusudur. Bu mücadeleden CIA ve yan örgütlerinin de yürütülen uyuşturucu, silah ve kadın ticareti konularında mücadele vardır. Bu açıdan Kolombiya’daki Marksist – Leninst grupların uyuşturucu ticaretinde oynadıkları rolle, DHKPC, PKK, MLKP, TİKKO vb. uyuşturucu ve silah ticaretinde oynadığı rollerinde aynı şekilde olduğunu görülmektedir. Latin Amerika’daki üzerinde tam denetim sağlanamamış bölgelerle, Ortadoğu’da Suriye, Irak gibi üzerinde denetimin tam sağlanamadığı bölgeleri yönetsel karşılaştırması ve buradaki terör örgütlerinin faaliyetlerinin karşılaştırılması da önem kazanmaktadır. 1976 yıllarından başlayarak günümüze kadar gelen bir olaydan söz edilmektedir. Bu nedenle Kolombiya’da terör saldırıları sonucu hayatını kaybedenlerin sayısı diğer ülkelere göre daha fazladır. Kolombiya’da hangi terörist grubun saldırıları olduğuna bakıldığında, Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) ve Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun (ELN) ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) aynı zamanda Venezuela’da da aktiftir. Şili’de hâkim olan Manuel Rodriguez’in Vatansever Cephesi (FPMR) 1980-1990 yılları arasında daha fazla aktif olmuş ve gerçekleştirdiği saldırılar sonucunda vefat eden kişi sayısı, bu yıllarda daha fazla olmuştur. Son olarak Halkın Devrim Ordusu (EPR), Meksika’da bulunmuş ve saldırılarını bu bölgede

gerçekleştirmiştir. Meksika'daki terörist saldırılar neticesinde vefat eden kişilerin sayıları, 1994-1997 yılları arasında daha fazladır. Fakat burada son 10 yıldır bir hareketlilik gözlenmekte ve terör saldırıları sonucunda hayatını kaybedenlerin sayısında artış gözlenmektedir.

4.2.1. Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC)

1964'te Kolombiya Komünist Partisi (PCC) üyesi Manuel Marulanda, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri'ni (veya İspanyolca'da Las Fuerzas Armadas Revolucionarios de Colombia), FARC'ı kurmak için Jacobo Arenas ile birlikte çalıştı. La Violencia olarak bilinen 1948'den 1958'e kadar süren on yıllık iç savaşın ardından, PCC üyeleri Kolombiya hükümeti tarafından ihmal edildiğini hisseden birey grupları örgütledi. PCC üyeleri, bu insanlara kırsal kesime yerleşmeleri ve kendi topluluklarını yaratmaları için rehberlik etti. Marulanda, kırsal nüfusun ihtiyaç ve endişelerinin ele alınacağı bir toplum yaratmak amacıyla bir grubun Marquetalia, Tolima'ya yerleşmesine yol açtı (start.umd.edu). Marulanda'nın grubu daha sonra FARC oldu. 27 Mayıs 1964'te Kolombiya ordusu Marquetalia'ya ve çevredeki diğer topluluklara saldırdı (Craig-Best, 2000). Marulanda'nın kırk sekiz gerilla savaşçısı karşılık verdi. Saldırının ardından, 20 Temmuz 1964'te, Marquetalia'dan gerillalar diğer topluluklarla bir araya geldi, Birinci Gerilla Konferansı adını verdikleri toplantıda örgütlendi ve birleşti. Yaklaşık 350 gerillanın katıldığı bu konferansta kendilerini resmen gerilla grubu ilan ettiler ve Güney Bloğu adını aldılar. Güney Bloku, toprak reformu ve kırsal kesimdekiler için daha iyi koşullar çağrısında bulundu. Ayrıca grup, kırsal kesimdeki takipçi topluluklarını Kolombiya hükümetinden koruma sözü verdi. Güney Bloku Mayıs 1966'da İkinci Gerilla Konferansı için tekrar toplandı ve adını Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (FARC) olarak değiştirdi (insightcrime.org). FARC'ın isim değişikliğine ek olarak, ikinci konferans ayrıca grup için stratejide bir değişime işaret etti. Güney Bloku öncelikle bir savunma grubuydu. Şimdi FARC, kırsal nüfusu hükümet saldırılarından korumak yerine, sadık topluluklara eğitim ve tıbbi hizmetler sağlayacak, militanları savaşmak için eğitecek ve saldırılar gerçekleştirecektir. 1972'de Marulanda gerillalar için eğitim kampları kurdu. FARC, kamplarını ve sosyal hizmet sunumunu ödemek için başlangıçta politikacıları ve seçkinleri kaçıran fidyelere güveniyordu (stanford.edu). Adam kaçırmaya ek olarak, FARC 1970'lerin sonlarında faaliyetlerini finanse etmek için kokain kaçakçılığı yapmaya başladı. Bu,

1980'ler boyunca hızlı büyümesini kolaylaştıran bir uygulamadır. FARC'ın adam kaçırmalardan ve uyuşturucu ticaretinden elde ettiği yeni serveti ve sağladığı sosyal hizmetler, Kolombiya'da artan yoksulluk seviyelerinden kaçmaya çalışan çok sayıda yeni üyeyi kendine çekti (Rochlin, 2011). Birlikte (kârdaki artış ve yeni üyeler) FARC'ın katlanarak büyümesinin ve iktidardaki yükselişinin başlangıcı oldu. Ancak, FARC'ın uyuşturucu ticaretine bel bağlaması itibarını da zedeledi. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Kolombiya hükümeti ve haber kaynakları tarafından FARC hakkında raporlar, gruptan bir uyuşturucu karteli olarak ve liderlerinden uyuşturucu kaçakçıları olarak bahsetmeye başladı (Saab ve Taylor, 2009). 1982'de FARC, adını Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo (FARC-EP) olarak değiştirdiği Yedinci Gerilla Konferansını düzenledi. Adına yapılan bu yeni ekleme “Halk Ordusu” anlamına geliyordu. İsim değişikliğine rağmen, Kolombiya hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri hükümeti ve medya gruptan hala “FARC” olarak söz ediyordu. Ayrıca 1982'de, FARC ve Başkan Belisario Betancur liderliğindeki Kolombiya hükümeti, ilk kez barış görüşmelerine başladı. 1984 yılının Mayıs ayında, Uribe Anlaşmaları adlı bir anlaşmaya başarıyla ulaşıldı. 1984-1987 yılları arasında süren ikili bir ateşkes çağrısında bulundu (Norman, 2018). Kolombiyalı politikacı Ivan Cepeda, Uribe Anlaşmalarının FARC üyelerinin yavaş yavaş yasal olarak yaşamaya başlamasına izin vereceğini söyledi. Anlaşmanın bir parçası olarak, FARC 1985'te Kolombiya Komünist Partisi (PCC) ile siyasi bir parti olan Yurtseverler Birliği'ni (UP) kurdu. UP, 1986 seçimlerinde 350 yerel meclis sandalyesi elde ederek benzeri görülmemiş bir solcu başarı elde etti. Bununla birlikte, bu hızlı başarı, Kolombiya ordusu, sağcı paramiliterler ve uyuşturucu çeteleri tarafından UP liderlerinin zorla kaybedilmeleri ve sistematik suikastlerle hızla baltalandı. Raporlar, 1988 yılına kadar UP başkan adayı Jaime Pardo da dahil olmak üzere 200 ila 500 UP liderinin öldürüldüğünü gösteriyor. UP başkan adayı Bernardo Jaramillo da dahil olmak üzere 4.000 ila 6.000 UP üyesi 1988-1992 tarihleri arasında öldürüldü. Bu cinayetler, kaybolmalar ve kalan birçok üyenin ülkeyi terk etmesi, UP'nin büyümesini engelledi (Masse ve Le Billon, 2018). 1984 Uribe Anlaşmalarına rağmen, FARC'ın şiddet taktikleri ve adam kaçırmaları devam etti. Çünkü grup, hükümet tarafından yapılan siyasi reformların yetersiz olduğuna inanıyordu. Zengin toprak sahipleri, FARC'ın adam kaçırmaya olaylarının başlıca hedefleriydi. FARC'ın devam eden şiddetine yanıt olarak, toprak sahipleri Kaçıranlara Ölüm (MAS) ve Kolombiya Birleşik Öz Savunma Kuvvetleri (AUC)

gibi militan gruplar kurdular. Bu gruplar, 1980’lerde ülkeyi gerilla varlığından kurtarmak için Kolombiya ordusuyla işbirliği yaptı. Paramiliter gruplar masum sivilleri öldürdü, ancak ülkedeki FARC etkisini etkin bir şekilde hafifletiyormuş gibi görünmek için onların FARC gerillaları veya FARC destekçileri olduklarını bildirdi. Paramiliterler bu taktikleri 1980’lerden 2000’lere kadar kullandılar. 1999’da FARC’ın üye sayısı 18.000’e yükseldi. O yıl Kolombiya’da 3.000’den fazla adam kaçırma gerçekleştirildi ve cinayet oranı 100.000 kişi başına yaklaşık 60 ölüme yükseldi. FARC’ın ülkedeki artan etkisi, aşırı kaçırma kayıtları ve uyuşturucu ticaretine karışması hem yerel hem de uluslararası tepkilere yol açtı. 1999’da Kolombiya nüfusunun dörtte biri, ülkedeki FARC ve şiddete karşı “No Más” protestolarında ülke genelindeki şehirlerde yürüdü (Barrios Sabogal ve Richter, 2019). Bu sıralarda, FARC Kolombiya hükümetiyle barış görüşmelerine başladı. 2000 yılında, Amerika Birleşik Devletleri ve Kolombiya, Kolombiya hükümetinin uyuşturucu ticaretiyle mücadele etmesine, otoriteyi yeniden tesis etmesine ve ülke çapında kapasitesini artırmasına yardımcı olmayı amaçlayan 9 milyar dolarlık bir ABD askeri yardım programı olan Plan Colombia’yı başlattı. Plan Colombia’nın başarısı, gerilla uyuşturucu faaliyetlerini veya şiddeti ortadan kaldırmadığı için tartışılmaktadır. Bununla birlikte, bazıları Plan Colombia’yı Kolombiya devleti ve ordusunun gücünü artırmanın yanı sıra FARC’ın düşüşünü başlatmasıyla kredilendiriyor. 2002’de Başkan Pastrana, görev süresi dolmadan FARC ile 1999 barış görüşmelerini sonlandırdı (Fattal, 2014). 2002’de Álvaro Uribe cumhurbaşkanlığı için yarıştı ve ülkedeki gerilla varlığı ve faaliyetleriyle agresif bir şekilde mücadele edeceği vaadiyle kazandı. 2002 seçim sezonunda, FARC, başkan adayı Ingrid Betancourt’u kaçırmak FARC ile savaşmak için siyasi motivasyonu artırdı. Uribe göreve geldiğinde, orduyu profesyonelleştirecek, paramiliter yardımdan yararlanacak ve Birleşik Devletler hükümetinin Plan Colombia’nın desteğini alacak bir anti-gerilla programı uygulamayı planladı (Idrobo vd., 2018). Uribe’nin FARC üzerindeki baskıları Kolombiya halkı tarafından iyi karşılandı ve ülke içindeki şiddetin azalmasına ve FARC üyelerinin sayısında çarpıcı bir düşüşe yol açtı. FARC 2002’de zayıflamakla kalmadı, FARC tarafından kurulan Yurtseverler Birliği (UP) yasal statüsünü kaybetti ve üye ve destek eksikliği nedeniyle artık siyasete katılamadı. Uribe, cumhurbaşkanı olarak görev süresinin sona erdiği 2010 yılına kadar görevde kaldı. Juan Manuel Santos, 2010 başkanlık seçimlerini kazandı. FARC ile barış sürecini yeniden başlattı ve Ağustos 2012’de hükümetin grupla “keşif

görüşmelerine” başladığını duyurdu. Görüşmeler daha ciddi bir hal aldı ancak FARC’ın ateşkes anlaşmalarını ihlal etmesi nedeniyle birçok kez kesintiye uğradı. 2012 barış görüşmelerinin bir parçası olarak, FARC alenen adam kaçırmadan vazgeçti, ancak fidye için adam kaçırmaya devam etti. FARC’ın adam kaçırmaya devam etme kararı, Kolombiya hükümetinin 2014 yılının Kasım ayında ateşkesi askıya almasına yol açtı. (Lee, 2012). Temmuz 2015’te FARC bir kez daha tek taraflı ateşkes ilan etti ve buna karşılık, Kolombiya hükümeti FARC kamplarına düzenlenen hava saldırılarını durdurmayı kabul etti. Görüşmeler, 2016 yılında FARC ile Kolombiya hükümeti arasındaki 52 yıllık şiddete son veren nihai bir anlaşmaya varılana kadar devam etti. 2016 barış anlaşmaları, FARC’ın tanınan bir siyasi parti olarak yeni statüsüne geçmesi için bir plan oluşturdu. Anlaşmaların beş ana odak noktası vardı (Gluecker vd., 2022);

- “Kapsamlı Kırsal Reform” yaratmak;
- “Siyasi Katılımın” yeniden kazanılması;
- “FARC-EP’nin sivil hayata yeniden dâhil edilmesini” temin eden ve “Yasadışı Uyuşturucu Sorununa Çözüm” bulan bir “İkili ve Kesin Ateşkes ve Düşmanlıkların Durdurulması ve Silahların Bırakılması”nın tesis edilmesi;
- “Gerçek, Adalet, Tazminat ve Tekrarlamama için Kapsamlı Sistem” içeren bir “Mağdurlar” anlaşmasının onaylanması;
- “Uygulama ve doğrulama mekanizmaları”nın resmileştirilmesi.

27 Haziran 2017’de FARC, Birleşmiş Milletler tarafından izlenen silahsızlanma sürecini resmen sonlandırdı. Silah gözlemcileri, 7.132 silahın teslimini ve FARC’ın kırsal kesimdeki 900 silah deposundan 77’sinin kurtarılmasını denetledi. Temmuz 2019 itibariyle, FARC kendisini Devrimci Alternatif Ortak Güç olarak yeniden adlandırdı (İspanyolca, Fuerza Alternativa Revolucionaria del Común). 2018 seçimlerinin sonucu nedeniyle, parti şu anda Kolombiya Temsilciler Meclisi’nde beş sandalyeye ve Kolombiya Senatosu’nda beş sandalyeye sahiptir. 2016 barış anlaşmasıyla uyumlu olarak, FARC, seçim sonuçlarına bakılmaksızın 2026’ya kadar bu koltukları garanti altına alacak; ancak FARC, yaklaşan seçimlerde yeterli oy alırsa ek sandalye kazanabilecektir. FARC resmi olarak terhis edilmiş ve artık bir siyasi parti olmasına rağmen, 2016 barış anlaşmalarını reddeden FARC’ın eski üyeleri kalmıştır. InSight Crime, Aralık 2018 itibariyle, militan ve uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleri için FARC’ın adını kullanmaya devam eden 1.800 ila 3.000 FARC

muhalfi olduğunu tahmin ediyor. Eski FARC Mafyası olarak da bilinen bu muhalifler Kolombiya ve Venezuela’da bulunuyorlar (Baysal, 2019).

4.2.2. Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN)

Fabio ve Manuel Vasqu  z Casta  o kardeşler, 1964’te Ulusal Kurtuluş Ordusu’nu (ELN) kurdular. Kardeşlerin Marksist-Leninst grubu, Kolombiya devletinin uyguladığı sosyal, politik ve ekonomik adaletsizliklerin kurbanı olduğuna inandıkları Kolombiyalıları savunmaya çalıştı. Kolombiya ordusu ELN’yi 1973’te yok etmiştir. Ancak grup kendini sonradan, sadece 65 üyeden yeniden inşa edebilmiştir. ELN’nin uyuşturucu ticareti ve adam kaçırma uygulamalarına d ahil olması, grubun 1999’daki zirvesinde 4.000’den fazla üyeye ulaşmasına yardımcı olmuştur. Uyuşturucu ticaretinde ortaya çıkmasından bu yana, ELN hem Kolombiya hem de Venezuela’da yasadışı altın madenciliğinde oldukça aktiftir. ELN, 2000 yılından bu yana istikrarlı bir d uşuş yaşamakta olsa da grup, Venez  ella mülteci krizinin yanı sıra muhalif eski FARC  yelerinden yararlanarak 3.000 savaşçıya ulaşmıştır. Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN), Kolombiya’nın en büyük solcu gerilla grubudur. 1948-1958 yılları arasında La Violencia olarak bilinen Kolombiya iç savaşının ardından 1964 yılında Fabio ve Manuel V squez Casta  o kardeşler tarafından kurulmuştur. Küba Devrimi ve Che Guevarra,  ğrencilere, Katolik radikallere ve solcu entelekt  ellere Kolombiya’da popüler bir demokrasi için savaşmak üzere ELN’yi kurma konusunda ilham vermiştir (Renwick ve Hanson, 2014). ELN’nin kurucu  yeleri, Küba’daki bir burs programı olan Brigada Pro Liberaci  n Nacional’ın eski  yeleri, Kolombiyalı çoğunluğun devlet tarafından dışlandığını hissettiler. H k meti devralmaya ve daha temsili bir hükümetle değiştirmeye çalıştılar. Temmuz 1964’te isyancı grup Santander Eyaletinde eğitime başladı. Altı ay sonra, Ocak 1965’te isyancılar Santander’de küçük bir köyü ele geçirdiler ve kendilerini resmen ELN olarak ilan ettiler. ELN sonraki yılları, esas olarak Katolik Kilisesi’nden rahipler olan acemileri organize etmek ve toplamakla geçirdi. ELN’nin istikrarlı büyümesi 1973’te bir hükümet askeri saldırısının grubu neredeyse tamamen ortadan kaldırmasıyla durduruldu. Kurucular Fabio ve Manuel V squez Casta  o da dahil olmak üzere 200 üyeden 135’i öldürüldü (Toll, 2017: 22). ELN’nin neredeyse yok olması, Manuel Perez ve “Gabino” olarak bilinen Nicolas Rodriguez Bautista’nın liderliği devraldığı grup için çok önemli bir an oldu. ELN daha önce ideolojik nedenlerle adam kaçırmaktan kaçınırken, Gabino ve Perez’in

yeni liderliği altında, grubu yeniden inşa etmek için politikacıları ve zengin toprak sahiplerini gelir için kaçırmaya başladı. 1975 ve 1976'da ELN'nin ana faaliyetleri banka soygunu, adam kaçıırma ve askeri üyelere suikast düzenlemektir. 1980'lere gelindiğinde, ELN üyeleri gemilerde, araçlarda ve uçaklarda çalışan uzman kişileri kaçırmaya başladı. 1990'larda ELN, kontrol alanında faaliyet gösteren birçok petrol şirketinin çalışanlarını hedef almaya ve gasp etmeye başladı. Sadece 1998'de, ELN fidyelerden 84 milyon dolar ve petrol şirketi çalışanlarının gasp edilmesinden 225 milyon dolar kazandı (). Başlangıçta, ELN, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (FARC) gibi diğer Kolombiyalı grupların aksine uyuşturucu ticaretinden kaçındı. Bunun yerine, ELN siyasi hedeflerini ilerletmeye odaklandı (Garcia-Pena, 2000:34). Ancak bu durum 1990'ların sonunda değiştı. ELN, özellikle grubun genel merkezini kurduğu Bolivar Eyaletinde koka ve marihuana yetiştiricilerinden vergi almaya başladı. 1999'da ELN, 4.000 ila 5.000 üye ve yaklaşık 15.000 destekçi ile zirveye ulaştı. Bununla birlikte, 2000'ler ELN için bir düşüş dönemi oldu. ELN iç çatışmalardan zarar gördü ve yeni dış tehditlerle karşı karşıya kaldı. Kolombiya Birleşik Öz Savunma Kuvvetleri (AUC) ve Kaçıranlara Ölüm (MAS) gibi giderek daha etkili olan paramiliter güçler, 1990'lar boyunca doğrudan solcu gerilla gruplarını hedef aldı. Sonuç olarak, ELN, eski ana üsleri de dâhil olmak üzere Bolivar Eyaletinde büyük miktarda toprak kaybetti (Beittel, 2014). 2001 yılında ELN, Kolombiya hükümetiyle barış görüşmelerine başladı, ancak görüşmeler kısa sürede başarısız oldu. Bazıları Kolombiya Devlet Başkanı Pastrana'nın ELN'den çok FARC ile müzakere etmekle daha fazla ilgilendiğini ve bu tercihin 2001 barış görüşmelerinin başarısız olmasına yol açmış olabileceğini iddia ediyor. Pastrana görevden ayrıldıktan sonra ELN, Uribe yönetimiyle barış görüşmelerine başladı. Hem Meksika hem de Küba'da düzenlenen bu barış görüşmeleri de başarısız oldu. 2009 itibarıyla, ELN iç parçalanma belirtileri gösterdi; birimler liderlerin emirlerine uymamaya ve finansal güvenlik için uyuşturucu kaçakçılarıyla ittifak kurmaya başladı. 2009'dan sonra, ELN için, zayıflamış ve unutulmuş bir güç olarak söz ediliyordu (Renwick ve Hanson, 2014). 2012'de ELN, FARC ile Kolombiya hükümeti arasındaki barış görüşmelerine davet edilmedi. Analistler, Kolombiya hükümetinin ELN'yi artık bir tehdit olarak görmemesi nedeniyle ELN'nin barış görüşmelerine katılımını reddettiğini düşünüyor. Dışlanmasından dolayı öfkelenen ELN, 2012'de polis memurlarını öldürerek ve petrol boru hatlarını havaya uçurarak hemen karşılık verdi. ELN, 2013'te saldırılarını artırmaya devam etti ve petrol

şirketlerine savaş ilan etti. Haziran 2014'te, Başkan Santos'un hükümeti ELN ile keşif görüşmelerini yeniden başlattı. ELN, 2017 yılında Kolombiya hükümetiyle resmi barış görüşmelerine başladı; ancak hükümet, Ocak 2019'da ELN'nin bir polis akademisine saldırısının ardından görüşmeleri askıya aldı. Saldırıya yanıt olarak, Başkan Duque Küba'yı, Küba'daki barış görüşmelerine katılan 10 ELN liderini tutuklayıp iade etmeye çağırdı (Wetherholt, 2019).

4.2.3. Aydınlık Yol Örgütü (SL)

Aydınlık Yol veya Peru'nun Militarize Komünist Partisi (Militarizado Partido Comunista de Peru - MPCP), Peru'nun 20. yüzyılın sonundan kalan gerilla hareketinin son kalıntısıdır. Grup düşüşte olmasına rağmen, uyuşturucu kaçakçılığı ittifakları nedeniyle VRAEM'deki etkisini hala korumaktadır. Peru Komünist Partisi - Aydınlık Yol (PCP-SL), 1970 yılında Peru Komünist Partisi'nden (PCP) ayrılan bir grup olarak kuruldu. Ayacucho Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan ve Çin'i ziyaret eden, Mao Zedong'un fikirlerinden derinden etkilenen Abimael Guzman tarafından yönetilen örgütün, sadece birkaç düzine üyesi vardı. Guzman, komünizmin bir "halk savaşı" yürütülmesini gerektirdiğine inanıyordu ve yalnızca işçileri örgütlemek isteyen PCP üyelerini eleştirdi. 1980'e gelindiğinde grubu 500'den fazla üyeye ulaştı ve Mayıs ayında ulusal seçimlerden bir gün önce Ayacucho eyaletindeki küçük bir kasabada birkaç oy sandığını yakarak Peru devletine savaş ilan etmeye hazırdı. Grup, özellikle polis karakollarına saldırılar düzenlemeye devam etti ve Aralık 1982'de ordu, onlarla savaşmak için bölgeye gönderildi (Becker, 2019: 27). 1990'da gücünün zirvesinde olan yaklaşık 3.000 üyesiyle Aydınlık Yol küçük kalmasına rağmen, takip eden savaşın kurbanlarının çoğundan sorumluydu. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, örgütün 1980 ve 2000 yılları arasında yaklaşık 31.000 kişiyi öldürdüğünü tespit etti. Grubun yöntemleri, kurbanları taşıyarak veya kaynar suya atmak da dâhil olmak üzere özellikle acımasızdı. Aydınlık Yol, mücadelelerine karşı olduğu algılanan köylü topluluklarına yönelik katliamların yanı sıra güvenlik güçlerine ve devletin diğer temsilcilerine saldırdı. Hızla zemin kazandılar ve 1980'lerin sonunda Peru'nun geniş bölgelerinde mevcutlardı. Alberto Fujimori 1990'da göreve geldiğinde ve isyancılara karşı bir saldırı başlattığında, savaşın gidişatı dönmeye başladı ve bu saldırı, şüpheli sempatanları tutuklamak ve onlara işkence etmek ve ayrıca kırsal meşru müdafaa olan Köylü Devriyelerini (Rondas Campesinas) silahlandırmaktı (Jima-Gonzales ve

Paradela-Lopez, 2021: 201). Guzman 1992’de bir Lima dans stüdyosunda yakalandı ve daha sonra takipçilerini hükümetle bir barış anlaşması yapmaya çağırdı. Apurimac, Ene ve Mantaro Nehri Vadisi (VRAEM) bölgesindeki isyancılar Guzman’ı hain ilan ederken, daha kuzeyde Huallaga Vadisi’nde bulunan başka bir grup sadık kaldı. Aydınlık Yol’un faaliyeti, özellikle VRAEM şubesinden çok uluslu şirketlere yönelik saldırılar da dahil olmak üzere bir canlanma olduğunda 2000’lerin ortalarına kadar önemli ölçüde azaldı. Aydınlık Yol, Peru devletinin istikrarı için artık ciddi bir tehdit oluşturmuyor, ancak gerillaların devam eden faaliyetleri hükümet için bir meydan okuma oluşturmaya devam ediyor. Bununla birlikte, Huallaga hizbinin, lideri Florindo Eleuterio Flores Hala’nın, takma adı “Yoldaş Artemio”nun 2012’de yakalanmasından bu yana büyük ölçüde zayıfladığı düşünülüyor (Becker, 2019). O, alanda Guzman’a sadık kalan son liderdi. Halen sahada olan isyancılarla cezaevindeki üst düzey komutanlar arasında artık hiçbir bağlantı kalmamıştır. Aydınlık Yol’un kalıntıları Maoist bir ideolojiyi benimsemeye ve güvenlik güçlerine saldırılar düzenlemeye devam ederken, şimdi kendilerini Peru’nun Militarize Komünist Partisi (Militarizado Partido Comunista del Peru - MPCP) olarak tanımlamayı tercih ediyorlar. Bununla birlikte gerilla tarihi ve kırsal çiftçi topluluklarından daha fazla destek alıyorlar. Gerillaların birincil gelir kaynakları, uyuşturucu kaçakçıları için koruma ve eskort hizmetleri sunuyor. Hükümet, VRAEM’deki grubu bir uyuşturucu çetesinden başka bir şey olarak tanımlamıyor. Bu grup, uyuşturucu işini korumaktan bağımsız olarak propaganda faaliyeti yürütmeye ve güvenlik güçlerine saldırmaya devam ediyor. 11 Ağustos 2013’te Perulu yetkililer, Aydınlık Yol’un VRAEM şubesinin sırasıyla iki ve dört numaralı takma adı “Alipio” olan Orlando Alejandro Borda Casafranca ve takma adı “Gabriel” olan Marco Antonio Quispe Palomino’nun ölümlerini duyurdular (Encarnacion Pinedo, 2020: 242). Alipio fraksiyonun askeri başkanıydı ve Gabriel, “Yoldaş Jose” olarak bilinen VRAEM fraksiyon lideri Victor Quispe Palomino’nun kardeşiydi. Görünüşe göre her ikisi de bir uyuşturucu kaçakçısının katıldığı bir operasyon sırasında güvenlik güçleri tarafından öldürüldü. Gruba lojistik destek sağlayan uyuşturucu kaçakçısı, polis muhbiri olmuştu. “Olga” lakaplı Tarcela Loya Vilchez, Alipio’nun yerini alarak ikinci komutan olurken, Yoldaş José’nin diğer kardeşlerinden Jorge, takma adı “Yoldaş Raúl”, örgütün siyasi ve ideolojik yönlerinden sorumluydu (Renique ve Lerner, 2021: 33). 2008’de ordunun VRAEM Özel Komutanlığı, uyuşturucuya ve Aydınlık Yol’a karşı mücadelede bir

militarizasyon stratejisinin parçası olarak kuruldu. Bu programın uygulanmasından on bir yıl sonra hala hedeflerine ulaşamadı ve bu nedenle Martín Vizcarra'nın mevcut başkanlığı VRAEM 2021 Stratejisi olarak bilinen yeni bir politika denemeyi seçti. Başkan, askeri çabaları mahsulün yok edilmesi, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması programlarıyla birleştiren VRAEM'e bir müdahale yoluyla ülkeyi yatıştırmak için çağrıda bulundu. Mart 2021'de Jorge Quispe Palomino bir askeri operasyonda öldürüldü. Mayıs 2021'de San Miguel del Ene köyü yakınlarında 16 kişinin katledilmesi, Aydınlık Yol tarafından şiddet eylemlerine büyük bir dönüşe işaret etmektedir. 23 Mayıs 2021'de Aydınlık Yol'dan bir grubun VRAEM'de 16 kişiyi öldürdüğü ve insanları 6 Haziran'da yapılması planlanan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullanmamaları ve özellikle sağcı aday Keiko Fujimori'ye oy vermemeleri konusunda uyarın broşürler bıraktığı bildirildi (Cameron, 2021: 101).

4.2.4. Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA)

Tupac Amaru Devrimci Hareketi (İspanyolca adının kısaltması olan Tupac Amaru veya MRTA), 1984'te kurulmuş bir Perulu Marksist-Leninist devrimci hareketti. MRTA'nın amacı, Peru'yu ulusal "emperyalist" hükümetten korumak ve kurtarmaktı. Tupac Amaru'nun siyasi eylemleri arasında bombalamalar, pusular, fidye için adam kaçırma, silahlı çatışmalar ve suikastlar yer almaktadır. MRTA'nın siyasi şiddeti, ABD karşıtı ve yabancı yatırım karşıtı mesajını Peru toplumuna iletmeye odaklandı. 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında, militanlarının çoğu tutuklandı ve hapsedildi. Tupac Amaru'nun üyeliği zirve olarak yaklaşık 300 ve 600 üyeyi içeriyordu. Grubun operasyon üssü öncelikle doğu Peru'da siyasi isyancıların ve uyuşturucu kaçakçıların kontrolü altındaki bir orman bölgesi olan yukarı Huallaga Vadisi'ndeydi (Baer, 2002: 36). Aralık 1996'da Tupac Amaru, Peru'nun başkenti Lima'daki Japon büyükelçisinin konutuna saldırdı ve yüzlerce diplomatı ve üst düzey hükümet yetkilisini (Peru başkanının kardeşi dahil) rehin aldı. Rehine alma işlemi, 22 Nisan 1997'de Peru özel kuvvetlerinin (Japon büyükelçiliğinin bir parçası olan) Japon büyükelçisinin konutuna baskın düzenlediği ve kalan 72 rehineyi serbest bırakarak 14 isyancının hepsini öldürdüğü zaman sona erdi (Tanaka, 2019: 183).

Tupac Amaru Devrimci Hareketi, adını 1700'lerde İspanyol sömürge yöneticilerine karşı savaşıyan yerli bir liderin adından almıştır. Grup, Tupac Amaru adını aldı çünkü Tupac Amaru, emperyalist liderler üzerindeki başarıyı simgeliyordu. Tupac Amaru, 1782'de Cuzco'da işkence gördü ve sonra çekildi ve dörde bölündü. Peru'nun dağlık bölgelerindeki yerli halklar tarafından saygı görüyordu. Tupac Amaru hareketi, silahlı çatışmayı ulusal hükümeti tamamen devirmek ve İnka öncesi komünal tarıma geri dönmek için bir araç olarak kullanan devrimci bir örgüt olan Sendero Luminoso'nun (Aydınlık Yol) gölgesinde kuruldu. Tupac Amaru'nun kurulmasından dört yıl önce Sendero, güç kaynağı kesintileri, bombalamalar ve Peru'nun kırsal kesimlerinde şiddet içeren bir dizi siyasi şiddet olayı geliştirdi. Peru Devlet Başkanı Terry Fernando Belaúnde kontrolü sürdürmek için savaşıırken, solcular geniş çapta bir askeri darbenin yakında silahlı kuvvetler tarafından uygulanacağını iddia ettiler. Bu darbe Sendero ve Tupac Amaru gibi solcu örgütleri yeraltına zorlayacaktır (Choi, 1997: 37). Ancak Sendero şiddetle devam etti; kırsal kesimde güçlü bir destekle, ülkenin büyüyen kesimleri üzerinde operasyon ve kontrol üsleri kuruyordu. Hem Tupac Amaru hem de Sendero Luminoso, hükümet değişikliğini zorlamaya veya mevcut hükümeti devirmeye çalışırken davalarına dikkat çekmek için adam kaçırma, bombalama ve güç kaynağı kesintileri gibi taktikler kullanarak kurulu hükümetle bir gerilla savaşı verdi. Yoksul, yerli nüfusun yabancılaştırmadan yararlanan Sendero Luminoso ve Tupac Amaru gibi hareketler, dramatik bir sol değişim için savaştı; bu, gelirin yeniden dağılımını, yerli yönetimine dönüşü ve komünal idealleri izleyen bir toplum ve hükümeti benimseyen bir değişimdir. Ancak Tupac Amaru, Sendero'nun şiddetinin değişim yaratmada verimli olmadığını iddia etti. Sendero, buna karşılık, Tupac Amaru'nun Peru hükümetiyle müzakere etme ve uluslararası örgütlerden ve destekçilerden para kabul etme istekliliğini eleştirdi. Kısa bir süre için iki örgüt birbiriyle silahlı çatışmaya girerek iki cephede savaştı (De Izcue, 2004: 61). Tupac Amaru veya MRTA, eylemlerini banka soygunları, gasp ve fidye karşılığında adam kaçırma yoluyla ve ayrıca Küba ve Peru dışındaki diğer komünist örgütlerden yardım alarak finanse etti. Tupac Amaru'nun uluslararası bağlantıları hem Peru ordusunu hem de ABD yetkilileri için endişe vericiydi. Küba, Kolombiya ve El Salvador'daki solcularla bağlantıları olan grup, faaliyetlerini sürdürmek için yurtdışından yeterli desteğe sahipti. MRTA ayrıca uluslararası müttefiklerden mühimmat almaktaydı. Bununla birlikte, Sendero Luminoso'nun aksine, Tupac Amaru, nihai hedefi kontrol altına almak olan bir alana

nüfuz etmek için kırsal yaylaları bir operasyon üssü olarak kullanmadı. Faaliyetleri daha geleneksel olarak Marksist veya komünistti, kontrolü ele almak ve siyasi değişimi uygulamak için mevcut güç yapısını bozmaya çalışıyordu. 1987'de birçok eylemin ilkinin başlattı (Hernandez ve Church, 2003: 124). MRTA başlangıçta faaliyetlerini kentsel alanlar ve Lima, Ica ve Trujillo gibi birkaç kıyı bölgesi ile sınırlamıştı. Grup, yerel halk arasında popüler olduğu alanlarda yatırımı artırması için sık sık ulusal hükümete baskı yaptı. 1985'te MRTA, yeni hükümetin sendikalarla adil anlaşmalar yapması ve asgari ücreti artırması halinde yeni Başkan Alan Garcia'ya ateşkes teklif etti. Ayrıca diğer ulusların borç ödeme şartlarını askıya almalarını ve Garcia'nın yabancı şirketlerin mülklerini kamulaştırmasını talep ettiler. Tupac Amaru, hükümete bu yatırım hedeflerinden bazılarının gerçekleştirilmesi için baskı yapmak için 1988'de San Martin kalkınma şirketinin başkanını kaçırdı ve fidye istedi (La Serna, 2020). 1995 yılında, yirmi beş yaşındaki Amerikalı bir kadın olan Lori Berenson, MRTA ile bağlantısı ve komplo suçlamaları nedeniyle tutuklandı. Berenson, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki dergiler için serbest gazeteci olarak poz verdi ve yanında fotoğrafçı olarak poz veren bir kadın getirdi. Kadın, Nancy Gilvonio, MRTA liderlerinden biri olan Néstor Cerpa'nın karısıydı. 1995'te Berenson, iddiaya göre MRTA casusu olarak Peru yasama meclisinin halka açık toplantılarına birkaç kez katılmıştı. Peru yasama meclisine saldırıda yardım ve MRTA'ya Peru Kongresi'nin kat planlarını sağlamakla suçlandı. Kendisine yöneltilen diğer suçlamalar arasında Tupac Amaru'ya kongrelerin güvenliği ve üyeleri hakkında bilgi vermenin yanı sıra bir daire için kira ödemesi ve MRTA üyelerini barındırması yer aldı. Polis özellikle, aynı gün bir Tupac Amaru güvenli evine yapılan baskın sırasında, Peru Kongresi ile ilgili diyagramlar ve notlar da dahil olmak üzere Berenson'un komplosuna dair kanıtlar bulduklarını; Berenson'ın elinde çizilmiş kodlanmış bir Kongre kat planı; Berenson için sahte bir seçim kimliği; polis ve askeri üniformalar; ve silahlar ile mühimmatlar buldu. Berenson ayrıca MRTA telkin kurslarına katılmak, üyelere yiyecek ve para sağlamaya yardımcı olmak ve kendisi ve Tupac Amaru üyeleri için sesli uyarı cihazı ve elektronik ekipman satın almakla da suçlandı. Berenson, bir mahkeme tarafından yargılandı ve Peru hapisanesinde ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı (Baer, 2002: 56).

Tupac Amaru'nun belirtilen hedefi, temsili demokrasiyi toplum ve siyasette insanlar için daha doğrudan bir rol ile değiştirmektir. MRTA'nın 1983-1992 yılları

arasındaki lideri Victor Polay'a göre Peru, emperyalist bir ulusal hükümete sahip bağımlı bir kapitalist ülke haline gelmişti. Polay, Fransız Devrimi'ne bir selam vererek, emperyalist idealleri destekleyen geniş bir işçi sınıfıyla bir burjuvazi ve üst sınıf olduğuna inanıyordu. MRTA, kampanyalarına anti-kapitalist unsurları dâhil etti. Bu fikirler, Tupac Amaru'nun tasvirleri ve solcu gelir ve toprak dağılımı hedefleri ile kırsal köylülere de hitap etti. MRTA, üç üyelik düzeyi etrafında örgütlendi. Bunlar, askerler; yarı zamanlı, geçici milis üyeleri ve köylerde sosyal, politik ve yasal konularda çalışmak üzere örgütlenmiş öz savunma komiteleridir. MRTA'nın felsefesine ve taktiklerine göre, her kurumda (iş, eğitim, hükümet) insanlar operasyonları doğrudan kontrol etmelidir. İnsanlar toplu olarak tüm mülkiyete sahip olmalı ve bunları kontrol etmelidir; devlet kontrolü bürokratikleşmeye ve yolsuzluğa yol açacaktır. Özel şirketler bile ulusal hükümetin elinde çalışır. Dolayısıyla MRTA, onların varlığını kabul edilemez bulmuştur (Tanaka, 2019).

4.2.5. Halkın Devrim Ordusu (EPR)

Halk Devrim Ordusu (Ejercito Popular Revolucionario - EPR), 1996'da ortaya çıkışından bu yana askeri üslere ve petrol boru hatlarına saldırılar düzenleyen, güney Meksika merkezli bir Marksist-Leninist gerilla grubudur. EPR'nin ana faaliyet alanları Guerrero, Oaxaca ve Chiapas'tır. Grubun ayrıca Guanajuato, Hidalgo, Michoacan, Morelos, Puebla, Queretaro, Tlaxcala, Veracruz ve Federal Bölge'de (Mexico City) bir varlığı olduğu bildirilmiştir. EPR, 1970'lerde ortaya çıkan Marksist-Leninist-Maoist bir grup olan, Gizli Devrimci İşçi Partisi Halk Birliği'nden (PROCUP) kuruldu. 1994 yılında EPR'yi silahlı kanadı olarak kurmak için birkaç küçük sol grupla birleşti. Aynı bölgedeki bir başka gerilla hareketi olan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (EZLN) devlete karşı silahlı isyanını başlattığı yılı. EPR, 1996'da, polisin oradaki 17 çiftçi köylü protestocuyu katletmesinin yıldönümünde, Guerrero eyaletindeki Aguas Blancas kasabasına yaklaşık 100 silahlı adam ile baskın yaparak kendisini kamuoyuna duyurdu (Wrighte, 2002: 213). Eşitsizliğe ve şiddetli baskıya atıfta bulunarak hükümeti devirme çağrısı yapan bir siyasi manifesto okudular ve ölüleri anmak için 17 tabanca ateşi açtılar. 1996'da ortaya çıktıktan sonraki aylarda, EPR Guerrero eyaletinde polise ve orduya karşı bir dizi saldırı gerçekleştirdi. Bu saldırılardan biri, Los Encinos yakınlarındaki bir askeri üsse düzenlenen ve EPR'nin 30'dan fazla askeri öldürdüğünü iddia ettiği bir saldırıydı, ancak yetkililer ölü sayısını beşin altında tuttular. Aynı yılın Ağustos

ayında, EPR askeri üslere, polis karakollarına, bir radyo istasyonuna ve Oaxaca'daki kasabalara saldırılar da dahil olmak üzere bir dizi koordineli saldırı gerçekleştirdi ve bu saldırılarda en az 17 ölü oldu. 1998'de, "Komutan Antonio" lakaplı Jacobo Silva liderliğindeki daha radikal bir hizip, EPR'den ayrılarak kendisine İsyancı Halkın Devrimci Ordusu (ERPI) adını verdi (Sloan ve Anderson, 2009). EPR, Temmuz ve Eylül 2007'de Orta Meksika ve Veracruz'daki gaz ve petrol boru hatlarına bir dizi saldırı başlatmadan önce, birkaç yıl boyunca faaliyette bir durgunluk vardı. EPR, saldırıları protesto amacıyla gerçekleştirdiklerini söyleyerek sorumluluğu üstlendi. Aynı yılın Mayıs ayında Oaxaca'da kaybolan iki üyesinin kaybolması üzerine ve yaralanmalara neden olmaktan kaçınacaklarını da sözlerine ekledi. Grup, Gabriel Alberto Cruz Sanchez ve Edmundo Reyes'in federal güçler tarafından zorla kaybedildiğini söylüyor, ancak hükümet onların nerede olduğunu bildiğini yalanlıyordu. Grup, davaları üzerinde ajitasyona devam etti ve Kasım 2012'de adamlar bulunana kadar saldırılara devam etmekle tehdit etti (Ortiz, 2015: 210).

4.2.6 Manuel Rodríguez'in Vatansever Cephesi (FPMR)

Manuel Rodríguez Vatansever Cephesi (İspanyolca: Frente Patriótico Manuel Rodríguez, FPMR), 14 Aralık 1983'te Şili Komünist Partisi'nin paramiliter kolu olarak resmen kurulmuş bir Şili devrimci ve Marksist-Leninist gerilla örgütüydü. General Augusto Pinochet'nin sivil-askeri diktatörlüğünü şiddetle devirmek amacıyla oluşturulan "Política de Rebelión Popular de Masas" olarak bilinmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı ve MI-6, FPMR'nin silahlı faaliyetlerini durdurduğu 1999 yılına kadar terör örgütü olarak tanımlamıştır. FPMR'nin 1.500 ila 4.000 militan ve savaşçıdan oluştuğu tahmin ediliyordu. 7 Eylül 1986'da, aylarca süren planlamanın ardından, FPMR bir suikast girişiminde bulunmak üzere diktatör Augusto Pinochet'nin arabasına saldırdı. Pinochet'nin korumalarından beşi öldürüldü ve on biri yaralandı. Ancak Pinochet sadece hafif yaralandı. Pinochet yara almadan kurtulan 10 yaşındaki torunuyla arabayı sürüyordu (Bizzarro, 2017: 67). Yine 1986'da Şili güvenlik güçleri FPMR'yi Carrizal Bajo'da C-4 plastik patlayıcılar, RPG-7 ve M72 LAW roketatarların yanı sıra üç binden fazla M-16 da dâhil olmak üzere 80 tonluk silah sevkiyatını kaçırmak üzere yakaladı. Pinochet'nin suikast girişiminin başarısızlığı, FPMR'de bir iç krize yol açarak bölünmelere ve grubun PCCh'ye karşı tam özerkliğine yol açtı. 8 Nisan 1986'da FPMR gerillaları Carabinero onbaşı Germán Obando'yu kaçırdı ve 48 saat boyunca esir tuttu. Olayın ülke çapında ele

alınmasından sonra, basın, normalde FPMR'nin amacına sempati duyan siyasi grupları içeren toplu kınama bildirdi. 13 Nisan 1987'de, FPMR aynı anda Associated Press (AP) ofislerine ve Santiago'daki sekiz radyo istasyonuna saldırdı ve görevde olmayan bir güvenlik görevlisini öldürdü. 1988-1994 döneminde, FPMR, LDS Şapellerine ve tapınaklarına karşı 15 saldırı gerçekleştirdi. 5 Kasım 1990'da, FPMR gerillaları, bir sahil beldesi olan Viña del Mar'daki Max und Moritz restoranında bir bomba patlattı ve ABD uçak gemisi USS Abraham Lincoln'den üç denizciyi yaraladı. Saldırıda üç İngiliz turist ve iki garson da yaralandı (De Baets, 2021: 33).

1990'da Şili'de demokratik yönetimin restorasyonundan sonra, ana FPMR hedefleri arasında LDS Şapelleri ve tapınakları, ülkenin en önde gelen gazetesi El Mercurio'nun sahibi Cristian Edwards'ın kaçırılması ve Şili'deki McDonald's ve Kentucky gibi ABD işletmeleri yer aldı. 1 Nisan 1991'de Senatör Jaime Guzmán, anayasa hukuku profesörü olduğu Şili Papalık Katolik Üniversitesi'nin çıkışında vuruldu. Şoförü tarafından yakındaki bir hastaneye götürüldü, ancak 3 saat sonra birkaç kurşun yarası nedeniyle öldü. Suikastı FPMR üyeleri Ricardo Palma Salamanca ve Raúl Escobar Poblete tarafından idam edildi; ancak operasyonun, 1980'lerden beri Guzman cinayetini planlayan Galvarino Apablaza hareketinin liderleri Mauricio Hernández Norambuena ve Juan Gutiérrez Fischmann tarafından planlandığına inanılmaktaydı (Apablaza, 2009). 1993 yılında, FPMR gerillaları iki McDonald's restoranını bombaladı ve bir Kentucky Fried Chicken restoranını bombalamaya çalıştı. 1991'de demokrasiye geçişin başlangıcında bir polis memuruna suikast düzenlemekten Şili'de on yıl hapis cezasına çarptırıldı. Ortiz, 1996 yılında bir Şili hapishanesinden kaçtı ve ertesi yıl İsviçre'ye ulaştı. Şili'nin iade talebini takiben, İsviçre makamları tarafından gözetimine alındı ve daha sonra fiziksel bütünlüğü garanti edilemediği için iade etmeyi reddetti İsviçre makamları daha sonra onu serbest bıraktı ve ona sığınma hakkı verdi. 2007'de, ordu tarafından kendisine işkence edilen Sosyalist Başkan Michelle Bachelet, Ortiz'e siyasi sığınma hakkı verilmesini Şili Solunun öfkesiyle eleştirdi (Donoso, 2019: 117).

SONUÇ

15. ve 16. Yüzyıllarda batı Avrupalıların dünyayı keşfetme çabalarına tanık olunmuştur. Coğrafi keşifler olarak nitelendirilen bu girişimlerin, çok çeşitli nedenleri sayılabilmektedir. Avrupalıların dünyayı tanıma merakı, coğrafya bilgisinin çoğalması, gemicilik sektörünün gelişmesi, Hristiyanlığın yayılmak istenmesi, kıtadaki mezhep kavgaları, ucuz ticaret yollarının bulunması, doğunun ve yenedünyaların zenginliklerinin ele geçirilmesi gibi pek çok neden, coğrafi keşiflerin gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu nedenler arasında en dikkat çekenini ise zenginlik arayışıdır. Önceleri baharat ve ipek gibi pahalı ürünlerin ticaretinde Ortadoğulu tüccarlara mahkûm olan batılılar, yeni ticaret yolları ve zengin kaynaklar sayesinde, bu zenginlikleri kendi ülkelerine getirebileceklerdi. Nitekim coğrafi keşifleri takip eden yıllarda batılılar, ötekilerin zenginliklerine el koyarak bunların kendilerine devredilmesini sağlamıştır. Bu devir rızaya dayanmayan, işgal ve ganimet kavramları merkezinde gelişmiştir. Dünyanın pek çok yerinde verimli topraklar ele geçirilmiş, değerli madenler sahiplenilmiş, ayrıca insanlar köleleştirilmiş ve onarın emeği de bu devir sürecine dâhil edilmiştir. Tüm bunların sonucunda ise sömürgeleştirme faaliyetleri gerçekleşmiştir. Eskiden beri insanlık tarihinde uygulama alanı bulmuş olan sömürgeleştirme ile emperyalizm hemen hemen aynı anlamları taşımaktadır. 19.yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın başlarında ise bu durum, sömürge imparatorluğunun güçlendirilmesi ve genişletilmesi olarak hayata geçmiş ve daha sonraları da bu durumun korunması adına faaliyetlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda emperyalizmin başlıca uygulamaları, sömürgelerde siyasi kontrol kurulması ve bunların merkez ülkeye bağlanarak ilhak edilmesi, sömürgelerin ekonomik ve mali olarak sistemli biçimde fakirleştirilmesi ve zenginliğin merkez ülkeye aktarılması, merkez ülkedeki tüketim kültürünün sömürgelere yaygınlaştırılması ve bunların merkezdeki üretim için pazar yapılmasıdır. Emperyalist ülkeler, kendi zenginliklerini korumak ve artırmak amacıyla, sömürge ülkelerdeki zenginlikleri çeşitli şekilde kendi ülkelerine çekmeye çalışmış, başarılı olamadığı durumlarda ise bölge içerisinde kaos, kargaşa, darbe ve terör faaliyetlerinde bulunarak amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Bu durum, kendi orduları ile savaşarak sömürgeleştirme faaliyetlerini 21.yüzyıla taşıyamamaları sonucu ortaya çıkmıştır. Emperyalist devletler, ülkeyi tahakküm/hegemonya altına almak için terörü siyasi bir araç olarak kullanmışlardır. Terörizm, iradesi ve siyasi amacı olan

şiddet içeren bir harekettir. Fakat günümüzde terör örgütleri, emperyalist devletlerin kurduğu, yönlendirdiği ve finanse ettiği şiddet mekanizmaları haline gelmişlerdir. Terör, şiddet içeren ve bu özelliğiyle siyasetin en korkunç yöntemidir. Terör, planlama, uygulama ve sonuçları itibarıyla insanlık tarihinde acılara, afetlere ve gözyaşına neden olmuştur. Tüm bu olumsuz sonuçlara rağmen terör günümüzde emperyalist devletler tarafından bir siyaset biçimi olarak aktif olarak kullanılmaktadır. Bölgesel ve küresel hegemonya kurmak isteyen emperyalist güçler, terörizmi açık ya da örtülü olarak kullanmakta ve desteklemektedir. Bu durum, bu çalışmanın da konusu olan Latin Amerika'daki devletler için de geçerlidir.

Orta Amerika ve Güney Amerika, zengin doğal kaynaklara sahip ülkeler topluluğu olarak, emperyalist devletlerin yüzyıllardır sömürdüğü bir coğrafyadır. Ülke örneklerine bakıldığında, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Latin Amerika üzerindeki hegemonyası tartışılmaz. ABD, yıllar boyunca Latin Amerika ülkelerindeki zengin madeni kaynakları ele geçirmiş, halkı fakirliğe mahkûm etmiş ve bunu gerçekleştirirken kanlı bir yol izlemiştir. 1898'den 1994'e kadar olan yüz yıldan biraz daha kısa bir sürede, ABD hükümeti Latin Amerika'daki hükümetleri değiştirmek için toplamda en az 41 kez başarılı bir şekilde müdahale etmiştir. 1973'te Şili'de askeri darbenin gerçekleştirilmesi, 1989-90 yıllarında Pinochet'e karşı muhalefet gruplarının desteklenip terör olaylarının artırılması ve son yıllarda Venezuela'ya karşı gerçekleştirilen baskılar, bunlara örnek olarak verilebilir. Latin Amerika devletlerin adına mutabık kalınan bir diğer terör tanımlaması da devlet terörizmidir. ABD'nin desteklediği yönetimlerin, kendi halklarına yönelik olarak gerçekleştirdiği uygulamalar mevcuttur. Bu durum karşısında ise, bölge halkının örgütlenip oluşturduğu çoğunlukla sol tandanslı Marksist terör örgütleri eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Bölgedeki terör örgütlerinin eylemleri incelendiğinde, çoğunlukla fidye istemek ya da ses getirmek için varlıklı ve makam sahibi kişilerin kaçırıldığı görülmektedir. ABD destekli rejimlerse, kendilerine karşı savaşan gruplara karşı sert müdahalelerde bulunmuş olmasına rağmen bu gruplar, idealleri olan sosyalizm ya da komünizmin gerçekleştirilmesi adına silahlı mücadele yolunu tercih etmişlerdir.

Orta Amerika ve Güney Amerika'daki terör saldırılarına ilişkin verilere bakıldığında, 1970'lerin başında terör olaylarının arttığı, daha sonra azaldığı, 1980'lerin başında tekrar yükseldiği, 1980'lerin ortalarına doğru tekrar azaldığı,

1989-1992 döneminde ise zirve yaparak tekrar yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla neredeyse tüm Latin Amerika ülkelerinde 1990'ların en şiddetli dönem olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, 2000'li yıllardan itibaren, barış süreçleri, silahlı grupların yasallaştırılması veya isyanların yenilgiye uğratılması sonucunda birçok büyük terörist grubun terhis olmasıyla birlikte terör saldırılarının sayısı azalmıştır. Günümüzde ise Latin Amerika'daki terör olaylarının son yıllarda keskin bir şekilde artışı Kolombiya ile sınırlı görünmektedir. 2000-2005 döneminde Latin Amerika'da gerçekleştirilen tüm terör olaylarının %83'ü (1,153) Kolombiya'da gerçekleşmiştir.

Orta Amerika ve Güney Amerika'daki terör örgütleri incelendiğinde, çoğunlukla Marksist gelenekten geldikleri görülmektedir. Kolombiya'daki Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) ve Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN), Peru'daki Aydınlik Yol Örgütü (SP) ve Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA), Meksika'daki Halkın Devrim Ordusu Meksika (ERP) ve Şili'deki Manuel Rodriguez'in Vatansever Cephesi (FPMR), Marksist-Leninist gerilla grupları olarak tanımlanmaktadır. Bu örgütlerin ortaya çıkış nedenleri ise çoğunlukla, emperyal güçlerin (bölgedeki ABD) kendi ülkelerinden gitmelerini ve halklarının yönetimi sürdürmelerini istemeleridir. Dile getirilen tüm örgütlerin ilk çıkış amaçları bu yöndedir. Bu amaç doğrultusunda sonuç olarak, halkın refahının artacağı ve ülke kaynaklarının ülke içerisinde kalıp zenginleşecekleri düşüncesi yatmaktaydı. Ayrıca arzu edilen komünal düzene geçilecekti. Bölgede gerçekleştirdikleri terör faaliyetleri sonucunda ise durum, daha da kötümser bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 1970'lerden itibaren yaşanan terör olayları, bölge halkının daha da fakirleşmesine ve bölgenin istikrarsızlaşmasına neden olmuştur. Fakat bu durum, bölgedeki emperyal güç olan ABD'nin politikalarına yaramıştır. İstikrarsızlaşan bölgedeki üretimin azalmasıyla, devletler politika üretmez hale gelmiş ve bu durum karşısında ABD, bölge ülkeleri ile ticaret anlaşmaları gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen ticaret anlaşmaları ile ABD, bölge ülkeleri üzerindeki hegemonyal gücünü artırmıştır. Bu durum, bölgedeki terör örgütlerinin amaçları ile çelişse de, yaşanan terör saldırıları sonucunda, terör-istikrarsızlaşma-emperyalist amaç sarmalına girilmiştir. Bir başka söylemle, gerçekleştirilen her terör saldırısı sonucunda, ABD'nin bölge devletler üzerindeki emperyalist amaçları gerçekleşmektedir. Bu durum, bölgede gerçekleştirilen terör faaliyetlerinin destekçisi olarak ABD'nin rolünü tartışmaya açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abrahms, M. (2006). 'Why Terrorism Does Not Work', *International Security*, vol. 31, no. 2, pp. 42-78.
- Abrahms, M. (2008). 'What Terrorists Really Want', *International Security*, vol. 32, no. 4, pp. 78-105.
- Abrahms, M. (2012). 'The Political Effectiveness of Terrorism Revisited', *Comparative Political Studies*, vol. 45, no. 3, pp. 366-393.
- Anna, T. E. (2003). Agustín de Iturbide and. *The Birth of Modern Mexico, 1780–1824*, 187.
- Apablaza, I. T. (2009). FPMR (Frente Patriótico Manuel Rodríguez). *The International Encyclopedia of Revolution and Protest*, 1-2.
- Arnold, D. (1995). Coğrafi Keşifler Tarihi. (çev. O. Bahadır). Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Asprey, R. B. (1994). *War in the Shadows: The Guerrilla in History*. New York: William Morrow.
- Baer, S. (2002). *Peru's MRTA: Tupac Amaru Revolutionary Movement*. The Rosen Publishing Group, Inc.
- Bagchi, A. (1986) 'Towards a correct reading of Lenin's theory of imperialism', in P. Patnaik.
- Barrios Sabogal, L. C., & Richter, S. (2019). Las Farianas: Reintegration of former female FARC fighters as a driver for peace in Colombia. *Cuadernos de Economía*, 38(SPE78), 753-784.
- Baysal, B. (2019). *Securitization and Desecuritization of FARC in Colombia: A Dual Perspective Analysis*. Lexington Books.
- Baysal, B., Karakaş, U., & Lüleci-Sula, Ç. (2019). Uluslararası Siyaset Sosyolojisi ve Güvenlik: Küresel Terörizm, Sınır Güvenliği ve Vatandaşlık Örnekleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(4), 1203-1231.
- Becker, M. (2019). *FARC, Shining Path, and Guerrillas in Latin America*. In Oxford Research Encyclopedia of Latin American History.
- Beittel, J. S. (2014, April). *Peace talks in Colombia*. *Library of Congress*, Congressional Research Service.

- Bhabha, H. K. (1985). *Signs Taken for Wonders: Questions of Ambivalence and Authority Under a Tree Outside Delhi, May 1817. Race, Writing, and Difference*. Ed. Henry Louis Gates, Jr. Chicago: The University of Chicago Press.
- Birmingham, D. (2018). *A concise history of Portugal*. Cambridge University Press.
- Bizzarro, S. (2017). *Historical dictionary of Chile* (Vol. 2). Rowman & Littlefield.
- Blasier, C. (1985). *The Hovering Giant (Revised Edition): US Responses to Revolutionary Change in Latin America, 1910–1985*. University of Pittsburgh Pre.
- Bloomberg, B. S, Engel, R. C., & Sawyer, R. (2010). ‘On the Duration and Sustainability of Transnational Terrorist Organizations’, *Journal of Conflict Resolution*, vol. 54, no. 2, pp.303-330.
- Boehmer, E. (1995) *Colonial and Postcolonial Literature*, Oxford and New York: Oxford University Press
- Boorstin, D. J. (1994). *Keşifler ve Buluşlar*. (çev. Fatoş Dilber). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Booth, W. A. (2021). Rethinking latin america's cold war. *The Historical Journal*, 64(4), 1128-1150.
- Brands, H. (2012). *Latin America's cold war*. Harvard University Press.
- Bruce, G. (2013). Definition of terrorism social and political effects. *Journal of Military and Veterans Health*, 21(2), 26-30.
- Cameron, M. A. (2021). 3. From Oligarchic Domination to Neoliberal Governance: The Shining Path and the Transformation of Peru's Constitutional Order. In *Politics after Violence* (pp. 79-108). University of Texas Press.
- Carter, D. (2011). ‘A Blessing or a Curse? A State Support for Terrorist Groups’, *International Organization*, vol. 66, no. 1, pp. 129-151.
- Castaneda, J. G. (1990). Latin America and the End of the Cold War. *World Policy Journal*, 7(3), 469-492.
- Castañeda, J. G. (2012). *Utopia unarmed: The Latin American left after the cold war*. Vintage.
- Chenoweth, E. & Stephan, M. (2008). ‘Why Civil Resistance Works’, *International Security*, vol. 33, no. 158, pp. 7-44.

- Choi, Y. S. (1997). The Peruvian hostage crisis: Brief review of MRTA. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 21(1), 33-49.
- Combs, C. C. (2003). *Terrorism in the Twenty-First Century*. Charlotte: University of North Carolina Press.
- Craig-Best, L. (2000). *An Interview with ELN Commander Antonio García*. Colombia Journal.
- Crenshaw, M. (1981). "Causes of Terrorism." *Comparative Politics* 13, no.4: 379-399.
- Crenshaw, M. (1998). "The Logic of Terrorism: Terrorist Behavior as a Product of Strategic Choice" in Reich, W. (ed.), *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, The Woodrow Wilson Center Press, Washington, pp. 7-24.
- Cronin, A. K. (2009). *How Terrorism Ends*, Princeton University Press, Princeton.
- Crook, P. (1998). Social Darwinism and British "new imperialism": Second thoughts. *The European Legacy*, 3(1), 1-16.
- Cudd, A. E. (2005). Missionary positions. *Hypatia*, 20(4), 164-182.
- Davies, N. (2006). *Avrupa Tarihi*. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İmge Kitabevi, İstanbul.
- De Baets, A. (2021). Historians Killed for Political Reasons in Ibero-America (1920-2020). *Revista de História das Ideias*, 39, 13-47.
- De Izcue, C. A. (2004). Peru's Shining Path and MRTA Analyzed with the Manwaring Paradigm. *Low Intensity Conflict & Law Enforcement*, 12(2), 52-66.
- De Schweinitz, K. (2019). *The rise and fall of British India: imperialism as inequality*. Routledge.
- Dennison, S. (2013). Debunking neo-imperialism or reaffirming neo-colonialism? The representation of Latin America in recent co-productions. *Transnational Cinemas*, 4(2), 185-195.
- Donoso, I. G. (2019). Formation and Development of the Armed Left in Chile (1965–1990). In *Latin American Guerrilla Movements* (pp. 111-119). Routledge.

- Emiroğlu, K., Danişoğlu, B., & Berberoğlu, B. (2006). *Ekonomi Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Encarnación Pinedo, M. (2020). Prison memory in the Shining Path and the Tupumaro National Liberation Movement (1982-2017). *Historia y MEMORIA*, (21), 235-268.
- Erikson, D. P. (2008). Requiem for the Monroe Doctrine. *Current History*, 107(706), 58-64.
- Erlenbusch, V. (2014). "How (Not) to Study Terrorism." *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 17, no.4: 470-491.
- Etherington, N. (2014). *Theories of imperialism: war, conquest and capital*. Routledge.
- Fattal, A. (2014). Hostile remixes on YouTube: A new constraint on pro-FARC counterpublics in Colombia. *American Ethnologist*, 41(2), 320-335.
- Fausto, B., & Fausto, S. (2014). *A concise history of Brazil*. Cambridge University Press.
- Feldmann, A. E., & Perälä, M. (2004). Reassessing the causes of nongovernmental terrorism in Latin America. *Latin American politics and society*, 46(2), 101-132.
- Ferro, M. (2002). Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi: 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl. Çev: Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Fortna, V. P. (2015). 'Do Terrorists Win? Rebels' Use of Terrorism and Civil War Outcomes', *International Organization*, vol. 69, no. 3, pp. 519-556.
- García-Pena, D. (2000). The National Liberation Army (ELN) creates a different peace process. *NACLA Report on the Americas*, 34(2), 34-34.
- Geulke, A. (1995). *The Age of Terrorism and International Political System*. London: Tauris Academic Studies.
- Gilderhus, M. T. (2000). *The second century: US--Latin American relations since 1889*.
- Gilderhus, M. T. (2006). The Monroe doctrine: meanings and implications. *Presidential Studies Quarterly*, 36(1), 5-16.
- Gluecker, A., Correa-Chica, A., & López-López, W. (2022). The FARC in Colombia: Collective reintegration and social identity transformation. *Political Psychology*, 43(2), 359-374.

- Gotor, M. (2019). İtalya Savaşları. Umberto Eco (Ed.). 16. Yüzyıl Rönesans Çağı içinde (128-135). Alfa Tarih.
- Gökçe, A. F. (2016). Adalet Kavramı Kapsamında Geçmişle Hesaplaşma ve Uzlaşma: Türkiye. *Bilge Strateji*, 8(15), 113-142.
- Gökçe, A. F. (2018a). Dijital Çağın Küreselleşen Terörü: Post Modern Terörizm, Dijital Çağın Etkisinde Yönetim – Siyaset – Kent, (Ed. E. Akman, N. Negiz, Ç. Akman, H. M. Kiriş) içinde s.253-267, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gökçe, A. F. (2018b). Terörizmle mücadele politikaları. *Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları* (Ed. C. Babaoğlu, ve E. Akman) içinde s. 367-395, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gökçe, A. F. (2019a). Siyasal Şiddet ve Mağduriyet İlişkisinin Reçetesi: Dünya Sevgisi ve Politik Dostluk, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Tam Metin Kitabı, s. 697-706.
- Gökçe, A. F. (2019b). Terör Örgütleriyle Mücadele Mi? Müzakere Mi? Farklı Uygulamalar ve Sonuçlar, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Tam Metin Kitabı, 735-756.
- Gökçe, A. F. (2021a). Emperyalizmin Uydu Devletleri Olan Bazı İslam Ülkelerinin İslam Coğrafyası Üzerindeki Etkileri, 5'inci Uluslararası Assam İslam Birliği Kongresi Bildiri Kitabı, 253-264.
- Gökçe, A. F. (2021b). The Relation Of Imperialism-Terrorism: Mozambique Case, 3rd International African Conference Book, 190-202.
- Gökçe, A.F. (2017). Post Modern Terörizm ve Musul-Kerkük-Halep. *Yeni Türkiye Dergisi*, 93, 740-750.
- Grandin, G. (2006). *Empire's workshop: Latin America, the United States, and the rise of the new imperialism*. Metropolitan Books.
- Grandin, G. (2006). *Empire's workshop: Latin America, the United States, and the rise of the new imperialism*. Metropolitan Books.
- Grandin, G. (2006). *Empire's workshop: Latin America, the United States, and the rise of the new imperialism*. Metropolitan Books.
- Grandin, G. (2011). *The last colonial massacre: Latin America in the Cold War*. University of Chicago Press.
- Greenblatt, S. J. (1990). *Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture*. New York: Routledge.
- Guelke, A. (2009). *The New Age of Terrorism and the International Political System*. London: Tauris Academic Studies.

- Halperin, E. (1988). Ernesto “Che” Guevara and the Reality of Guerrilla Warfare. In *Violence and the Latin American Revolutionaries*, ed. Michael, Radu. New Brunswick: Transaction. 37–55.
- Harvey, D., & Güldü, H. (2004). *Yeni emperyalizm*. İstanbul: Everest.
- Hernandez, D. H. B., & Church, A. L. (2003). Terrorism in Peru. *Prehospital and disaster medicine*, 18(2), 123-126.
- Hill and Wang. Livingstone, G. (2009). *America's backyard: the United States and Latin America from the Monroe Doctrine to the War on Terror*. Bloomsbury Publishing.
- Hobson, J. A. (1938) *Imperialism: a Study*, 3rd edn, Allen & Unwin, London; reprinted Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hoffman, B. (1995). “Holy Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative”. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol.18, No.4, pp. 271-284
- Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*, New York: Columbia University Press.
- Holden, R. H., & Zolov, E. (2000). *Latin America and the United States. A Documentary*.
- Idrobo, F., Hessel, P., Harker, A., Evans-Lacko, S., & Avendaño, M. (2018). Mental health of victims and ex-FARC members: a challenge for the peace process in Colombia. *The Lancet Psychiatry*, 5(6), 467-468.
- Jima-González, A., & Paradelo-López, M. (2021). The Negative Impact of Shining Path on Indigenous Mobilization in Peru: An Approach from Political Opportunity and New Social Movements Theories. *Latin American Perspectives*, 48(6), 194-209.
- Jones, S. G. & Libicki, M. C. (2008). *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qaeda*, RAND Corporation, Santa Monica.
- Karagöz, M. (2002). “September 11: A New Type of Terrorism”. *Perceptions*, Vol.7, No.3, pp. 140-160.
- Keen, B., & Haynes, K. (2012). *A History of Latin America, Volume 2 (Vol. 2)*. Cengage Learning.
- Keskin, M. (2016). Abd’nin Müdahaleci Dış Politikası: Latin Amerika Örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1), 70-88.
- Kiernan, V. G., & Kaye, H. J. (2021). *Imperialism and its Contradictions*. Routledge.

- Knight, F. W. (2000). The Haitian Revolution. *The American Historical Review*, 105(1), 103-115.
- Kohn, M., & Reddy, K. (2017). *Colonialism*. Stanford Encyclopedia of Philosophy, https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/?fbclid=IwAR10jpgfTWlU5LEG3JgFnPA3308-81_cMXg3bScbrzX26exDn3ZiaiLPkSQ
- Krause, P. (2011). *'The Political Effectiveness of Non-State Violence: Paradox, Polarity, and the Pursuit of Power'*, Massachusetts Institute of Technology, the Department of Political Science, PhD Dissertation, Boston.
- Kydd, A. H. & Walter, B. F. (2006). 'The Strategies of Terrorism', *International Security*, vol. 31, no. 1, pp. 49-80.
- Lanquer, W. (2001). *A History of Terrorism (3rd ed.)*. New Brunswick: Transaction Books.
- Laqueur, W. (1987). *The Age of Terrorism*. Boston: Little, Brown.
- Lee, C. (2012). The FARC and the Colombian Left: time for a political solution?. *Latin American Perspectives*, 39(1), 28-42.
- Lenin, V. I. (1964) *Collected Works*, vol. 19, Moscow: Progress Publishers.
- Lesser, Ian O. vd. (1999). *Countering the New Terrorism*. Santa Monica: RAND.
- Livingstone, G. (2009). *America's backyard: the United States and Latin America from the Monroe Doctrine to the War on Terror*. Bloomsbury Publishing.
- Loomba, A. (1998). *Colonialism/Postcolonialism: The New Critical Idiom*. New York: Routledge.
- Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*, Çev. Halim İnal, E Yayınları, İstanbul.
- Lutz, J. M. & Lutz, B. (2008). *Global Terrorism*. New York: Routledge.
- Luxemburg, R. (1951). *The Accumulation of Capital*, London: Routledge.
- Luxemburg, R. (1972). *The Accumulation of Capital: an Anti-Critique*, in Bukharin (1972b); first published in German.
- Lynch, J. (2007). *Simón bolívar (simon bolivar): a life*. Yale University Press.
- Mariano, M. (2011). Isolationism, internationalism and the Monroe Doctrine. *Journal of Transatlantic Studies*, 9(1), 35-45.
- Mathew, W. M. (1973). *The Economic Causes of Imperialism*.

- May, E. R. (2013). *The making of the Monroe Doctrine*. In *The Making of the Monroe Doctrine*. Harvard University Press.
- McConahay, M. J. (2018). *The Tango War: The Struggle for the Hearts, Minds and Riches of Latin America during World War II*. St. Martin's Press.
- Mcevedy, C., & Anadol, A. (2005). *Modernçağ tarih atlası: 1483'ten 1815'e Avrupa*. Sabancı Üniversitesi.
- McLeod, J. (2000). *Beginning Postcolonialism*. Manchester: Manchester University.
- Meade, T. A. (2016). *History of modern Latin America: 1800 to the present*. John Wiley & Sons.
- Merari, A. (2007). Terrorism as a Strategy of Insurgency. In *the History of Terrorism: From Antiquity to Al-Qaeda*, edited by Gerard Chaliand and Arnaud Blin. 12-51. California: University of California.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basımdan Çeviri) (Çev. Ed. S. Turan). Ankara.
- Michalet, C. A. (1976) *Le capitalisme mondiale*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Mickolus, E., Todd, S., & Jean, M. (1989). *International Terrorism in the 1980s: A Chronology of Events*. Volume 1, 1980–1983. Ames: Iowa State University Press.
- Miles, R. (1990). *Racism*. New York: Routledge.
- Mummery, A. & Hobson, J. (1889) *The Physiology of Industry*, reprinted New York: Kelley & Millman.
- Mütercimler, E. (2017). *Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- New, W. H. (1978). *Awakened Conscience*. Delhi: Sterling.
- Norman, S. V. (2018). Narcotization as security dilemma: The FARC and drug trade in Colombia. *Studies in Conflict & Terrorism*, 41(8), 638-659.
- O'Brien, T. F. (1999). *The century of US capitalism in Latin America*. UNM Press.
- Oral, M. (2018). Küresel Gelişmişlik Farklılıklarının Kökenleri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(3), 2000-2011.
- Oral, M. (2020). *Gücün Coğrafi Bağlamı*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

- Ortiz, R. D. (2015). *The new face of antistate violence in Latin America*. Routledge handbook of Latin American security, 210.
- Pape, R. A. (2003). 'The Strategic Logic of Suicide Terrorism', *American Political Science Review*, vol. 97, no. 3, pp. 343-361.
- Pape, R. A. (2005). *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York, Random House.
- Peters, M. A. (2004). Globalization (2004) Postmodern Terror in a Globalized World. <https://globalization.icaap.org/content/v4.1/peters.html>
- Philips, B. J. (2017). 'Do 90 percent of terrorist groups last less than a year? Updating the conventional wisdom', *Terrorism and Political Violence*, pp. 1-11.
- Phillips, B. J. (2014). 'Terrorist Group Cooperation and Longevity', *International Studies Quarterly*, vol. 58 no. 2, pp. 336-347.
- Pourer, B. J. (2011). *Terrorism Issues, Policies, and Legislation*. Nova Science Publishers, Inc. New York.
- Puniyani, R. (2005). *Religion, power and violence: expression of politics in contemporary times*. SAGE Publications India.
- Ranstorp, M. (1996). "Terrorism in the Name of Religion". *Journal of International Affairs*, Vol.50, No.1, pp. 41-62
- Rapoport, D. C. (2002). 'The Four Waves of Rebel Terror and September', *Anthropoetics*, vol. 8, no. 1, pp. 1-19.
- Ratliff, W. (1988). Revolutionary Warfare. In *Violence and the Latin American Revolutionaries*, ed. Michael, Radu. New Brunswick: Transaction. 15-36.
- Reinares, F. (2011). Exit from terrorism: A qualitative empirical study on disengagement and deradicalization among members of ETA. *Terrorism and Political Violence*, 23(5), 780-803.
- Rénique, J. L., & Lerner, A. (2021). 1. Shining Path: The Last Peasant War in the Andes. In *Politics after Violence* (pp. 17-50). University of Texas Press.
- Renwick, D., & Hanson, S. (2014). *FARC, ELN: Colombia's Left-Wing Guerrillas*. Council on Foreign Relations, 1.
- Rios-Bustamante, A., & Castillo, P. (1986). *An Illustrated History of Mexican Los Angeles, 1781-1985*. Chicano Studies Research Center Publications Monograph No. 12. Chicano Studies Center Publications, University of

California Los Angeles, 3121 Campbell Hall, 405 Hilgard Ave., Los Angeles, CA 90024.

Rochlin, J. (2011). Plan Colombia and the revolution in military affairs: the demise of the FARC. *Review of International Studies*, 37(2), 715-740.

Rosenberg, E. S., Joseph, G. M., LeGrand, C., & Salvatore, R. D. (Eds.). (1998). *Close encounters of empire: writing the cultural history of US-Latin American relations*. Duke University Press.

Rowman & Littlefield. Albert, B., & Henderson, P. (2002). *South America and the First World War: the impact of the war on Brazil, Argentina, Peru and Chile*. Cambridge University Press.

Saab, B. Y., & Taylor, A. W. (2009). Criminality and armed groups: A comparative study of FARC and paramilitary groups in Colombia. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(6), 455-475.

Said, E. W. (1994). *Orientalism*. New York: Random House.

Sandler, T. & Gaibullov, K. (2014). 'An empirical analysis of alternative ways that terrorist groups end', *Public Choice*, vol. 160, pp. 25-44.

Saxe-Fernández, J. (1994). After the cold war: New strategies in Latin American-United States relations. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 225-255.

Schmid, A. P. (2005). "Prevention of Terrorism: Towards a Multi-Pronged Approach." In *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward*, edited by Tore Bjorgo. 223-240. London: Routledge.

Sebastian, T. (2005). Terrorism and Imperialism: two sides of the same coin. *Religion, Power and Violence: Expression of Politics in Contemporary Times*, 67.

Sexton, J. (2011). *The Monroe doctrine: empire and nation in nineteenth-century America*.

Shafritz, J. M., E.F. Gibbons, & Greogory E.J. S. (1991). *Almanac of Modern Terrorism*, New York: Facts on File.

Sloan, S., & Anderson, S. K. (2009). *Historical dictionary of terrorism* (Vol. 38). Scarecrow Press.

- Stern, J. (2016). "ISIL and the Goal of Organizational Survival" in Matfess, H. & Miklaucic, M. (ed.), *Beyond Convergence: World Without Order*, National Defense University Press, Washington.
- Sullivan, M. P. (2011). *Latin America: terrorism issues*. DIANE Publishing.
- Tanaka, M. (2019). Sendero Luminoso, The Mrta, And the Peruvian Paradoxes. In *Latin American Guerrilla Movements* (pp. 181-188). Routledge.
- Tanilli, S. (2014). *Uygarlık Tarihi*. Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Toll, Z. (2017). Terrorism in Colombia: The Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC) and the National Liberation Army (ELN). *Journal of Mason Graduate Research*, 4(1), 16-30.
- Tucker, D. (2005). "Instrumental and Organizational Approaches to Terrorism" (presentation, Unconventional Threat to Homeland Security, Center for Homeland Security and Defense, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, September 1, viewed 25 February 2019 <https://www.chds.us/ed/items/383>).
- Vittori, J. (2009). 'All Struggles Must End: The Longevity of Terrorist Groups' *Contemporary Security Policy*, vol. 30, no. 3, pp. 444-466.
- Wetherholt, K. (2019). *The history and current status of the ELN* (Doctoral dissertation, Rutgers University-Camden Graduate School).
- Wickham-Crowley, T. P. (1990). Terror and Guerrilla Warfare in Latin America, 1956–1970. *Comparative Studies in Society and History* 32, 2 (April): 201–37.
- Wickham-Crowley, T. P. (1992). *Guerrillas and Revolution in Latin America*. Princeton: Princeton University Press.
- Wilkinson, P. (2002). "Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations" in Charles W. Kegley (ed.), *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*, Upper Saddle River: Prentice Hall, pp.106-139
- Williams, R. (1976) *Keywords, A Vocabulary of Culture and Society*, New York: Oxford University Press.
- Wright, T. (1991). *Latin America in the Era of the Cuban Revolution*. New York: Praeger.

- Wright, M. R. (2002). The real Mexican terrorists: A group profile of the Popular Revolutionary Army (EPR). *Studies in Conflict and Terrorism*, 25(4), 207-225.
- Yıldız, U. B. (2005). The Eu In The Age Of “New” Terrorism: Challenges, Responses, And Visions, Master’s Thesis, The Izmir University Of Economics.

EKLER